

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE AKRAN ZORBALIĞI
DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Arzu ILDIR SAĞLIK

DANIŞMAN
PROF. DR. MÜBİN KIYICI

HAZİRAN 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE AKRAN ZORBALIĞI
DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Arzu ILDIR SAĞLIK

DANIŞMAN
PROF. DR. MÜBİN KIYICI

HAZİRAN 2024

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak

sunmadığımı beyan ederim.

Arzu ILDIR SAĞLIK

ÖN SÖZ

Günümüzde gençler arasında internet bağımlılığı ve akran zorbalığı gibi sorunlar giderek artmaktadır. Gençlerin yaşadığı sorunları anlamak ve çözüm önerileri geliştirmek için hazırladığım çalışma önemli bir araştırma alanını temsil eder. Bu tür çalışmalar, bu sorunların kökenlerini ve etkilerini anlamak için önemlidir.

Kendi öğretmenlik mesleğimden edindiğim tecrübeler doğrultusunda okulda gözlemlediğim öğrenciler arasında tekrar eden çeşitli gruplardaki akran zorbalığı davranışları bu çalışmayı yapmamda etkili oldu.

Bu çalışmayı oluştururken bilgi ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, yoğun iş temposu arasında bizlere zaman ayıran, tez danışman hocam sayın Prof. Dr. Mübin KIYICI' ya, tezime katkıda bulunan okul yöneticisi ve öğretmenlere, sabır ve anlayışlarından dolayı mesai arkadaşlarıma, başladığım işi bitirmem konusunda beni sık sık motive eden her koşulda destek olan sevgili eşim İbrahim SAĞLIK'a, hayatlarından biraz zaman çaldığım, varlıklarına binlerce şükrettiğim oğullarım Çınar SAĞLIK ve Kuzey SAĞLIK'a teşekkür ederim.

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE AKRAN ZORBALIĞI DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Arzu ILDIR SAĞLIK, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Mübin KIYICI

Sakarya Üniversitesi, 2024.

Teknolojinin hızla gelişmesine bağlı olarak internet günlük yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir. Ancak internetin olumlu yönleri gibi olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlilerden birisi ise internete karşı oluşan bağımlılık durumlarıdır. İnternete karşı bağımlılıkları artan bireylerin iletişim becerilerinin zayıfladığı düşünülmektedir. İletişim becerisinin zayıflaması sonucunda ise bireylerin kendilerini ifade etme biçimleri olumsuz anlamda değişmektedir. Bu durumun en önemli sonuçlarından birisi ise akranlar arasındaki zorbalık durumlarıdır. Dolayısıyla internet bağımlılığı ve akran zorbalığı arasında ilişki olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle gerçekleştirilen eldeki araştırmada, lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin akran zorbalığı üzerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın evreni 2022-2023 eğitim öğretim yılında Kocaeli ili İzmit merkez ilçesinde eğitim gören lise düzeyindeki (9. 10. 11. 12. Sınıf) öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleminde ise Kocaeli ili merkez ilçesinde MEB'e bağlı bir ortaöğretim kurumunda eğitim gören 9, 10, 11 ve 12. sınıf düzeyindeki toplam 350 öğrenci yer almaktadır. Araştırmanın örneklemini basit seçkisiz yöntemle belirlenmiştir. Araştırmada verilerin toplanılması için “Kişisel Bilgi Formu”, “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği” ve “Akran Zorbalığı Ölçeği” kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizleri SPSS 22.0 paket programı ile yapıp, Mann-Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi, Spearman Sıra Farkları Korelasyon testlerinden faydalanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre internet bağımlılığı düzeyinin, öğrencilerin yalnızca sınıf düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilirken diğer değişkenlere (cinsiyet, anne/baba eğitim durumu, aile, gelir durumu) ilişkin herhangi bir farklılaşmanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin akran zorbalığı düzeylerine ilişkin analizlerde de benzer şekilde yalnızca sınıf düzeyi değişkenine ilişkin anlamlı farklılığın olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca cinsiyet değişkenine ilişkin ise akran zorbalığı ölçeğinin genelinde bir farklılık tespit edilemezken,

“fiziksel zorbalık” ve “dışlama” alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Korelasyon analizinde pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Akran Zorbalığı, Bağımlılık, İnternet Bağımlılığı.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN HIGH SCHOOL STUDENTS' INTERNET ADDICTION AND PEER BULLYING LEVELS

Arzu ILDIR SAĞLIK, Master Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Mübin KIYICI

Sakarya University, 2024

Due to the rapid development of technology, the internet has become an important part of daily life. However, the internet has both positive and negative aspects. The most important of these is addiction to the internet. It is thought that the communication skills of individuals whose addiction to the internet increases are weakened. As a result of the weakening of communication skills, the way individuals express themselves changes negatively. One of the most important consequences of this situation is bullying among peers. Therefore, it is thought that there is a relationship between internet addiction and peer bullying. Based on this idea, the present study aimed to examine the effect of high school students' internet addiction levels on peer bullying.

The population of the research consists of high school students (9th, 10th, 11th and 12th grades) studying in the central district of Izmit, Kocaeli province, in the 2022-2023 academic year. The sample of the research includes a total of 350 students in the 9th, 10th, 11th and 12th grades studying at a secondary education institution affiliated with the Ministry of Education in the central district of Kocaeli province. The sample of the research was determined by simple random method. "Personal Information Form", "Internet Addiction Scale for Adolescents" and "Peer Bullying Scale" were used to collect data in the study. The analysis of the data obtained was made with the SPSS 22.0 package program, and Mann-Whitney U Test, Kruskal Wallis Test, Spearman Rank Difference Correlation tests were used. As a result of the analysis of the data obtained in the research; While it was determined that the level of internet addiction differed significantly only according to the grade levels of the students, it was concluded that there was no difference regarding other variables (gender, mother/father's education level, family income level). Similarly, in the data regarding the peer bullying levels of the high school students participating in the research, it was understood that there was a significant difference only regarding the grade level variable. In addition, while no difference could be detected in the overall peer bullying scale

regarding the gender variable, it was concluded that there was a significant difference in the "physical bullying" and "exclusion" sub-dimensions. As a result of the analysis made for correlation; A positive, moderately significant relationship was detected between the total score of the "Identification of Peer Bullying" scale and the "Internet Addiction for Adolescents" scale.

Keywords: Adolescence, Peer Bullying, Addiction, Internet Addiction.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	4
1.3. Araştırmanın Problemi ve Alt Problemler	4
1.4. Araştırmanın Önemi.....	5
1.5. Tanımlar	7
BÖLÜM II.....	8
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. Ergenlik Dönemi.....	8
2.1.1. Ergenlik Döneminin Duygusal Özellikleri	9
2.2. İnternet Bağımlılığı.....	10
2.2.1. İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri	11
2.2.1.1. Goldberg’ın İnternet Bağımlılığına İlişkin Tanı Kriteri	12
2.2.1.2. Young’un İnternet Bağımlılığına İlişkin Tanı Kriteri	12
2.2.1.3. DSM-V Tanı Kriterleri	13
2.2.2. İnternet Bağımlılığına Etki Eden Faktörler	14
2.2.3. İnternet Bağımlılığının Etkileri	15
2.2.4. İnternet ve Ergen.....	17
2.2.5. İnternet Bağımlılığı ile İlgili Kuramlar	18
2.2.5.1. Grohol’ün Patolojik İnternet Kullanımı Kuramı	18
2.2.5.2. Davis’in İnternet Bağımlılığı Modeli	19
2.2.5.3. Caplan’ın İnternet Bağımlılığı Modeli.....	20
2.3. Akran Zorbalığının Tanımı ve Kapsamı	20
2.3.1.Akran Zorbalığının Türleri.....	21

2.3.1. Fiziksel Zorbalık	22
2.3.2. Sözel Zorbalık	22
2.3.3. Cinsel Zorbalık	23
2.3.4. Duygusal Zorbalık	23
2.3.5. Siber (Sanal) Zorbalık	24
2.4. Akran Zorbalığının Tarafları	24
2.4.1. Zorba	25
2.4.2. Kurban	26
2.4.3. Hem Kurban-Hem Zorba	27
2.4.4. Seyirci	27
2.5. Akran Zorbalığı Nedenleri	28
2.6. Akran Zorbalığının Sonuçları	30
2.7. İlgili Araştırmalar	31
2.7.1. İnternet Bağımlılığını Konu Alan Araştırmalar	31
2.7.1.1. Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar	31
2.7.1.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar	33
2.7.2. Akran Zorbalığını Konu Alan Araştırmalar	34
2.7.2.1. Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar	34
2.7.2.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar	36
BÖLÜM III	38
YÖNTEM	38
3.1. Araştırmanın Yöntemi	38
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	38
3.3. Veri Toplama Araçları ve Süreçleri	40
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	40
3.3.2. Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği	40
3.3.3. Akran Zorbalığı Ölçeği	41
3.4. Verilerin Analizi	42
BÖLÜM IV	44
BULGULAR	44
BÖLÜM V	52
SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER	52
5.1. Tartışma	52
5.2. Sonuç	59
5.3. Öneriler	61

5.3.1.Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler	61
5.3.2.Gelecek araştırmalara yönelik öneriler	61
KAYNAKLAR	63
EKLER	85
Ek-1. İl Milli Eğitim Araştırma İzni.....	85
Ek-2. Etik Kurul Onay Belgesi.....	86
Ek-3. Kişisel Bilgi Formu	87
Ek-4. Ergen İnternet Bağımlılığı Ölçeği	88
Ek-5. Akran Zorbalığı Ölçeği	89

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özelliklerinin Frekans ve Yüzde Dağılımları	39
Tablo 2 Araştırmada Kullanılan Ölçeklere Ait Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayıları	41
Tablo 3 Araştırmada Kullanılan Ölçeklere Ait Normallik Analizi Sonuçları.....	42
Tablo 4 Araştırmada Kullanılan Ölçeklerden Elde Edilen Minimum, Maksimum, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	43
Tablo 5 Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Ölçeklere Ait Puan Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Yapılan Mann-Whitney-U Testi Sonuçları.....	44
Tablo 6 Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Ölçeklere Ait Puan Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	45
Tablo 7 Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Anne Eğitim Durumuna Göre Ölçeklere Ait Puan Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	47
Tablo 8 Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Baba Eğitim Durumuna Göre Ölçeklere Ait Puan Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	48
Tablo 9 Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Aile Gelir Durumuna Göre Ölçeklere Ait Puan Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	49
Tablo 10 Araştırmada Kullanılan Ölçekler Arasındaki İlişkiye Yönelik Spearman Korelasyon Testi Sonuçları	50

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnternet, dünyada bulunan tüm sektörlerde (eğitim, sağlık, eğlence, yatırım vb.) insanoğlunun sürekli etkileşim içinde olarak varlığını gösterdiği bir ortamdır. Çok geniş bir alanda kullanılması durumu, interneti temel ihtiyaç haline getirmektedir. Ancak gerek iş gerek de diğer amaçlar için internetin yoğun bir şekilde kullanılması, bazı fiziksel rahatsızlıklara (kas ve sinir sistemi rahatsızlıkları, vücutta tutulma vs.) sebebiyet vermektedir. Ayrıca internetin iş amacı dışında kullanılması durumunun, fiziksel rahatsızlıkların yanı sıra daha ciddi ve farklı ruh sağlığı sorunları ile de ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Akbulut, 2013; McNicol ve Thorsteinsson, 2017).

İnternete karşı oluşan bağımlılığın, genel popülasyonu etkisi altına alan bir sorun olduğu dile getirilmektedir (Kutlu ve Aydın, 2010). Konu kapsamında yapılan araştırmalar incelendiğinde ise; en fazla çocukların özellikle de ergen bireylerin internete ilişkin bağımlılık düzeylerinin fazlaca olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Arslan Cansever, 2010; Arslan Cansever, 2010; Akbulut, 2013; Taş, 2019). Leung ve Lee (2012) internet bağımlılığı bakımından ergen bireylerin sorunlar yaşadıklarını ve savunmasız kaldıklarını belirtmişlerdir. Ergen bireylerin internet bağımlılığı açısından ciddi riskler altında olduğu ifade edilmektedir. Bu sebeple ergen bireylerin internet bağımlılığına ilişkin durumlarını inceleyen araştırmaların önemli ve hayati olduğu belirtilmektedir (Taş, 2019). Ergenlerin internet bağımlılık durumlarını ortaya çıkarmak ve sorunlara köklü çözümler geliştirmek için internet bağımlılığı kavramına ilişkin bilimsel açıdan yaklaşmak veya internet bağımlılığına ilişkin bilimsel olguların ortaya çıkarılması gerekmektedir (Arslan Cansever, 2010; Taş, 2019).

Öğrencilerin bilgisayar ya da internet kullanımına dair edindikleri olumsuz yaşantıların, gerçek yaşamlarından uzak ya da gerçeğe tutarsız tutum ve davranışlarda bulunmalarına sebep olabildiği dile getirilmektedir (Arslan Cansever, 2010; Sezen, 2018). Bireylerin bulundukları sosyal çevre çemberinde gösterdikleri olumsuz tutum veya davranışlardan birinin de zorba davranış durumu olduğu ifade edilmektedir (Taş, 2019). Ergen bireyler için oldukça önemli bir sosyal alan olarak belirtilen okullarda meydana gelen zorbalıklara ilişkin ilk araştırmaları yapan Olweus (1995), zorbalık kavramını zorba davranış eğilimi

kapsamında yer aldığını, bireyin veya grubun, bilinçli olarak devamlı bir şekilde başka bir bireye karşı geliştirdiği olumsuz davranışlar olarak ifade etmektedir.

Son yirmi yıldır çok farklı kültürlerde gerçekleştirilen araştırmalar, çocuklar arasında akran zorbalığının son derece yaygın ve önemli bir sorun olduğunu göstermiştir (Taş, 2019). Ancak, yetişkinler, akranlar arasındaki bu türden davranışları çoğu zaman ya gelişim sürecinde her çocuğun yaşadığı normal bir deneyim ya da çocukların kendilerinin başa çıkması gereken bir sorun olarak görmekte ve genellikle bu davranışlara yönelik yeterince müdahalede bulunulmamaktadır (Kutlu ve Aydın, 2010).

1.1.Problem Durumu

Teknoloji var olduğundan bu yana sürekli olarak gelişim ve değişim içerisinde. Bu durum ise teknolojiyi yaşam ile daha da iç içe sokmaktadır. Ancak teknolojinin sürekli olarak değişim ve gelişim göstermesi bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Bireyler günlük ihtiyaçları için teknolojiyi özellikle de interneti sıklıkla kullanmaktadırlar (Cao vd., 2021; Gökbulut, 2020). Fakat internet kullanımı her zaman ya da herkes için sağlıklı sonuçlanmayabilmektedir. İnternetin her yaşa hitap etme durumu hem avantaj hem de dezavantaj olarak görülmektedir. İnternet ortamında bulunan oyunlar çocukları sosyallikten uzaklaştırmakta onları yalnızlaştırmaktadır (Işık, 2007). Ayrıca internet oyunları içerik bakımından incelendiğinde de internet oyunlarının psikolojik açıdan çocukları olumsuz etkiledikleri görülmektedir (Sezen, 2018). Konu kapsamında yapılan araştırmalar incelendiğinde internetin amacı dışında kullanılması durumunda (oyun oynamak vs.) bireylerin sosyal ilişkileri, akademik başarıları, aile ilişkileri gibi başka birçok düzeylerinde düşüşler olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Arslan Cansever, 2010; Işık, 2007; Sezen, 2018).

Ergenlik dönemi içerisinde bireylerin sosyal ilişkileri oldukça önem kazanmaktadır (Sezen, 2018). Bu sebeple bireyler ergenlik süreci boyunca kendilerinin sosyal çevrelerinde soyutlamamalı aksine daha çok sosyal çevrelerine dahil olmalıdırlar (Nwanosike vd., 2022). Ancak sosyalleşmeye etki eden pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ise bağımlılıktır. Bağımlılık ise bireylerin yaşantıları adına pek çok soruna sebep olmaktadır (Cao vd., 2021). Arslan Cansever (2010) internet bağımlılığının bireylerin davranış gelişimlerini olumsuz etkilediğini ve bu durumun ise zaman içerisinde toplumsal bir probleme dönüştüğü ifade edilmektedir. Öyle ki internete karşı oluşan ve zamanla da

büyüyen bağımlılık durumu neticesinde bireylerin aileleri arkadaşları ve yakın çevreleri ile iletişimleri zayıflamaktadır. Kendilerini sosyal yaşamlarından uzaklaştıran bireyler, çevrelerinde gerçekleşen olayları anlamlandırmada zorluklar yaşamakta ve empati becerilerini kaybetmektedirler (Reisoğlu vd., 2013). Ayrıca internet bağımlılıkları neticesinden sosyal yaşamlarından uzaklaşarak zamanla yalnızlaşan bireyler, kendilerini daha çok internete kaptırmaktadırlar (Malaeb, 2020). Sezen (2018) internet bağımlılığının en önemli sebeplerinden birisinin de bireylerin kendilerini yalnız hissetmeleri olduğunu belirtmektedir. Kendilerini yalnız hisseden bireyler ise zamanla düşünce ve davranış becerilerini kaybetmekte ve karşılaştıkları durumlarda genellikle hoşgörülü olmamakta, zorbalık sergilemektedirler (Goleman, 1998).

İnternetin bağımlılık düzeyinde kullanılması gibi akranlarına karşı zorbaca davranışlar sergileyen bireyler kendilerini sosyal yaşamdan soyutlamaktadırlar (Vessey vd., 2022). Dolayısıyla internet bağımlılığı ve akran zorbalığı kavramlarının birbirlerine benzer sonuçlarının olduğu ifade edilmektedir (Sezen, 2018). Ayrıca sonuçlarının benzer olduğu gibi bu iki kavramın birbirleri üzerinde etkisi olduğu da düşünülmektedir (Cao vd., 2021; Gökbulut, 2020; Işık, 2007; Nwanosike vd., 2022; Vessey vd., 2022). Literatürde yer alan bu ifade araştırmanın çerçevesini oluşturmuştur. Ancak konu kapsamında alinyazın incelendiğinde yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Sezen, 2018). Bu çalışmada lise öğrencilerinin internet bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca literatürdeki araştırmaların sonuç ve önerileri dikkate alındığında, eldeki araştırmanın alan yazına katkısının olacağı düşünülmektedir.

İnternetin hızlı bir şekilde gelişmesi ve bireylerin kendilerini sosyal ortamlardan soyutlamaları bireysel ilişkilerin zayıflamasına ve bireylerin iletişim becerilerinin azalmasına sebep olmaktadır (Malaeb, 2020; Sezen, 2018; Vessey vd., 2022). Bu durumun sonucunda ise bireylerin kendilerini ifade ediş durumlarının şekil değiştirdiği görülmektedir. Sıklıkla ortaya çıkan akran zorbalığı durumları ise bireylerin iletişim becerilerinin zayıflamasına bağlı olarak var olmaktadır. Konu kapsamında ele alınan araştırmalar ise güncelliğini yitirmektedir. Öyle ki teknoloji hızla gelişmekte iletişim becerileri daha da zayıflamaktadır (Nwanosike vd., 2022; Vessey vd., 2022). Bu sebeple ise ele alınan araştırmanın problem durumu saptanmıştır. Ortaya çıkan bu problem durumuna bağlı olarak ise toplanacak bulguların önem taşıdığı düşünülmektedir. Çünkü elde edilen bulgulara bağlı olarak geliştirilen çözüm yolları hem internet bağımlılığı hem de akran zorbalığı açısından

önemlidir. Dolayısıyla ise bu araştırmanın hem sonuçlarının hem de bu araştırmada geliştirilen önerilerin ele alınan problem durumuna katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2.Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmanın amacı; lise öğrencilerinin internet bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeyleri arasındaki ilişkinin cinsiyet, sınıf düzeyi, anne/baba eğitim durumları, gelir durumları değişkenlerine ilişkin herhangi bir farklılaşmanın olup olmadığının incelenmesidir. Buradan hareketle ise ele alınan problem durumlarının değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmaması durumu daha önceki araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılacak ve değerlendirilecektir. Ayrıca ele alınan değişkenlerin hem internet bağımlılığı hem de akran zorbalığı açısından etken olma düzeylerinin literatüre daha güncel ve daha işlevsel değerlendirmeler kazandıracığı da amaçlanmıştır.

1.3.Araştırmanın Problemi ve Alt Problemler

Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi eldeki çalışmanın problemini oluşturmaktadır. Bu problem doğrultusunda, aşağıdaki alt problemlere ilişkin cevaplar aranmıştır:

- 1 Öğrencilerin internet bağımlılıkları hangi düzeydedir?
- 2 Öğrencilerin internet bağımlılıkları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 3 Öğrencilerin internet bağımlılıkları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 4 Öğrencilerin internet bağımlılıkları ile anne/baba eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 5 Öğrencilerin internet bağımlılıkları ile gelir durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 6 Öğrencilerin akran zorbalıkları hangi düzeydedir?
- 7 Öğrencilerin akran zorbalık düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

- 8 Öğrencilerin akran zorbalık düzeyleri ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 9 Öğrencilerin akran zorbalık düzeyleri ile anne/baba eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 10 Öğrencilerin akran zorbalık düzeyleri ile gelir durumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 11 Öğrencilerin internet bağımlılığı düzeyleri ile akran zorbalıkları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.4.Araştırmanın Önemi

Teknoloji insanlık tarihi için çok önemli bir buluştur. Ancak bilinçsiz bir şekilde teknolojinin kullanılması pek çok soruna sebep olmaktadır. Bu durum Türkiye’de de sıklıkla görülebilmektedir. Genç nüfus bakımından fazlaca orana sahip olan Türkiye genelinde de internet kullanım oranlarında sürekli olarak artış gözlemlendiği kaydedilmektedir (TÜİK, 2016; Reisoğlu vd., 2013; Gökbulut, 2020; Karatoprak, 2017).

İnternet bağımlılığının bireyler üzerinde pek çok olumsuz sonuçları bulunmaktadır (Reisoğlu vd., 2013). Özellikle de bireylerin kişilik gelişimleri bakımından internet bağımlılığının önemli bir faktör olduğu ifade edilmektedir (Otacıoğlu, 2009). İnternete karşı bağımlılıkları olan bireylerin duygusal zekâ düzeylerinin diğer bireylere nazaran daha düşük düzeyde olduğu belirtilmektedir. İnternet bağımlılığı olan bireylerin kendilerini yakın çevrelerinden soyutlamaları ve bireyselleşmeleri, duygusal zekâ seviyelerinin en önemli belirleyicisi olmaktadır (Gökbulut, 2020; Karatoprak, 2017).

Son yıllarda iletişime ilişkin karşılaşılan en büyük problemlerden bir diğeri ise zorbalık kavramıdır (Sezen ve Murat, 2018). Özellikle de gençler ve çocuklar arasında giderek yaygınlaşan zorbalık durumu akran zorbalığı kavramını ortaya çıkarmıştır. Akran zorbalığı günümüzün en önemli sorunlarından biri olarak ele alınmakta ve bu sebeple de pek çok araştırmaya konu olmaya başlamaktadır (Otacıoğlu, 2009; Elkatmış ve Tanık, 2022). Özellikle de okul sınırları içerisinde çocukların çoğunluklu olduğu yerlerde ortaya çıkmaktadır (Karatoprak, 2017). Akran zorbalığı kavramı ergenlik süreci içerisinde bireylerde sıkça gözlemlenen bir davranış durumu olarak ifade edilmektedir (Koç, 2004). Daha çok ergenlik süreci içerisinde gözlemlenen akran zorbalığı durumu bireyleri pek çok

yönden (psiko-sosyal, bilişsel, duygusal) olumsuz olarak etkilemektedir. Genellikle bireylerin iletişim becerilerini olumsuz olarak etkileyen akran zorbalığı sosyal ve duygusal bir problem olarak belirtilmektedir (Karatoprak, 2017; Sezen ve Murat, 2018). İletişim bireyler için en önemli beceri olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple ise iletişim becerisinin eksikliği bireylerin yaşamlarını olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir (Elkatmış ve Tanık, 2022).

İletişim becerisi düzeylerinin sebebi, bireylerin internete ya da internetteki araçlara olan bağımlılıkları olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden konunun bazı araştırmalara konu olduğu da görülmektedir (Gökbulut, 2020; Karatoprak, 2017; Sezen ve Murat, 2018). Hem literatürde yer alan bu araştırmalardaki öneriler hem de literatürün konu kapsamındaki araştırmaların sınırlı olması araştırmanın konusunu belirlemede en büyük etken olmuştur. Gökbulut (2020) araştırmasında literatürün konu kapsamında yetersizliğini dile getirerek etkin çalışmaların yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu sebeple de ele alınan araştırmada; lise öğrencilerinin internet bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile gelir düzeyi) ilişkin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma konusunun alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Gerçekleştirilen bu araştırma, literatürde konu kapsamında yapılmış araştırmaların önerilerinden çıkarımlar yapılarak planlanmıştır. Yapılan planlanma çerçevesinde ise ele alınan konunun literatürdeki boşluklarının giderilmesi amaçlanmıştır. Bu yüzden hem araştırmanın problem cümlesi hem de ele alınan değişkenlerin özgün ve tamamlayıcı olduğu düşünülmektedir. Çünkü konu kapsamında yapılan literatür incelemesinde bu araştırmada ele alınan bazı değişkenlerin benzer çalışmalarda daha önce ele alınmadığı ve değerlendirilmediği saptanmıştır. Diğer bir önemli konu ise konu kapsamında yapılmış çalışmaların üzerinden pek fazla zaman geçtiğidir. Ancak teknolojinin hızla gelişmesi ile daha önce işlenen konuların değişime uğradığı da düşünülmektedir. Tüm bunlardan hareketle araştırmada işlenen problem durumunun işlevsel ve sonuçlarının ise güncel olacağı bu sebeple ise literatüre önemli ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.5.Tanımlar

İnternet: Teknoloji ve bilgisayar ağları eşliğinde türetilen tüm bilgilerin işlenerek hem toplandığı hem de tüm ağ kullanıcılarına ulaştırıldığı bir araçtır (Ögel, 2012a).

İnternet Bağımlılığı: İnternet bağımlılığı dijital bağımlılık türü olarak tanımlanmaktadır. Dijital bağımlılıklar insan makine etkileşiminde bağılı olarak herhangi bir kimyasal maddenin vücuda girişini içermemektedir (Griffiths, 2000).

Zorba: Belirli bir zaman dilimi içerisinde bir ya da birden fazla kişiye karşı rahatsız edici veya zarar verici davranışlar sergileyen kişi ya da kişilerdir (Olweus, 2003).

Akran Zorbalığı: Saldırganlığın bir türünü oluşturan akran zorbalığı kavramı genelde okulda gerçekleşen saldırganlığı tanımlamakta kullanılmaktadır. Bu bağlamda akran zorbalığı, kışkırtma unsuru olmaksızın, aralarında fiziksel ya da psikolojik açıdan güç dengesizliği olan bireylerden, güçlünün güçsüze bilerek ve isteyerek, sistemli bir biçimde uyguladığı şiddet olarak tanımlanmaktadır (Olweus, 1993).

Zorbalık Türleri: Akran zorbalığı sadece fiziki şiddet şeklinde gerçekleşmemekte, dolaylı veya doğrudan olarak farklı şekillerde gerçekleşebilmektedir. Gerçekleşen akran zorbalığının her bir şekli ayrı bir tür olarak ifade edilmektedir (Olweus, 2003).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmada ele alınan kavramlara ilişkin başlıklar belirlenmiş ve literatür incelenerek başlıklara ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

2.1.Ergenlik Dönemi

Gelişim yaşam boyu devam eden bir süreçtir (Samancı ve Ocakcı, 2017). Yaşam boyu devam eden gelişim dönemlerinin her biri farklı işlev ve özelliklere sahiptir. Bu özelliklerden en önemlileri ise psikolojik ve fizyolojik olarak belirtilmektedir (Steinberg, 2016). Ergenlik dönemi ise başta psikolojik ve fizyolojik olmak üzere birçok gelişim özelliklerini kapsamakta ve etkilemektedir (Başkurt, 2003; Yazar, 2012).

Ergenlik kavramı epistemolojik bakımdan ele alındığında; Latince “olgunlaşmak veya büyümek” anlamında kullanılan “adolescere” kelimesinden türediği görülmektedir (Garrison ve Öner, 2019; Steinberg, 2016). Ergenlik dönemi bireylerde fiziksel ve cinsel gelişmenin olduğu dönemdir (Parlaz, Tekgül, Karademirci ve Öngel, 2012). Bazı araştırmalara göre ise ergenlik dönemi, bilişsel yapılanma ve psikososyal farklılaşmanın gerçekleştiği bir geçiş evresi olarak tanımlanmaktadır (Atak, 2011; Kurttaş, 2017; Morsünbül ve Çok, 2006). Fakat ergenlik dönemi kendi içerisinde bazı belirsizlikler taşımaktadır. Bu belirsizlik genellikle ergenlik sürecinin başlama ve sonlanma dönemine dairdir. Başlangıç ve bitiş zamanına ilişkin net bir fikre varılmamış olmasına rağmen kızlar ve erkekler için genel olarak bir yaş aralığı belirtilmektedir. Ergenlik dönemi kızlar için 10-12 erkekler için ise 11-14 yaşlar aralığında puberte ile başlayan ve genellikle 20’li yaşlarda rollerin kazanılmasıyla tamamlanan uzunca bir gelişim everesi olarak açıklanmaktadır (Steinberg, 2016; Parlaz, Tekgül, Karademirci ve Öngel, 2012).

Dünya sağlık Örgütü’ne (WHO) (2006) göre 10-19 yaş aralığında bulunan bireyler ergen olarak belirtilirken 15-24 yaş aralığındaki bireyleri ise genç olarak tanımlamaktadır. Fakat araştırmalardaki genel ifadelerle göre 10-24 yaş aralığında yer alan insanlar ise genç insan olarak ifade edilmektedir. Unesco’ya (2016) göre ise ergenlik dönemi 10-24 yaş aralığını

kapsayan uzunca bir süreçtir. Ayrıca 10-24 yaş aralığı öğrenim yıllarının devam ettiği süreç olduğu için bu yaş aralığında yer alan bireyler ekonomik olarak bağımsızlığını tam olarak ellerine alamamaktadırlar (Ergün, 2016). Birleşmiş Milletler ise ergenlik yaş aralığını 12-25 olarak belirtmektedir (Koç, 2004). Millî Eğitim Bakanlığı (2018) yaş aralığına benzer şekilde ergenlik yaş aralığının 10-18 olarak açıklarken 15-24 yaş aralığını ise gençlik yaş aralığı olarak belirtmiştir.

Ergenlik dönemine ilişkin yapılan tanımlamalar genel olarak ele alındığında, ergenlik sürecinin 10-15 yaş aralığında başladığı ve 18 yaşında bireylerin kimliklerini kazanmasıyla son bulduğu bir dönem olduğu söylenebilir. Ayrıca ergenlik dönemi bireylerin çocukluk dönemleri ile yetişkinlik dönemleri arasında kalan bir dönemdir. Bu dönemde bireyler sürekli ve hızlı bir gelişim içerisindedirler. Ergenlik ve gençlik dönemleri bireylerin yaşamlarında geniş bir yaş aralığını kapsamaktadır (Ergün, 2016).

2.1.1. Ergenlik Döneminin Duygusal Özellikleri

Duygusal gelişim ve değişim doğumla başlayıp, hayat boyu devam eden uzunca bir süreci kapsamaktadır. Bu durum tüm canlılar için geçerlidir. Konu kapsamında yapılan araştırmalar da aynı açıklamayı yapmaktadır (Eryılmaz, 2011; Eryılmaz ve Mutlu, 2017). İnsanlar yaşamlarının bazı dönemlerinde duygularını açıklama noktasında bazı farklı süreçlerden geçmektedirler. Duygunun kelime anlamına bakıldığında ise; yoğunluk açısından daha az ruh halleri şeklinde açıklandığı görülmektedir. Bireylerin hoşlanma, kıskançlık, alınganlık, gücenme, kızma, mutlu olma, hoşlanma, beğenme ve benzeri durumlar duygu olarak belirtilmektedir (Ergün, 2016).

Ergenlik dönemi duygu gelişimi ya da değişimi adına son derece etkili bir dönemdir (Goffman ve Cezar, 2009). Öyle ki bireylerin duygu durumu sürekli değişim ve gelişim halindedir (Köse, 2006). Ancak ergenlik döneminde bu durum daha keskin bir şekilde hissedilmektedir. Bu dönem aralığında özellikle öfke, kırgınlık ve benzeri olumsuzluk içeren duygu durumları daha açık ve sıkça sergilenmemektedir (Cerit, 2018). Bireyler bu gibi davranışlarını açık bir şekilde sergilememekte bunun yerine bastırmakta ya da gizil olarak ifade etmektedirler (Goffman ve Cezar, 2009). Yapılan araştırmalar ışığında kızlar ergenlik döneminde erkeklere nazaran duygusal açıdan daha erken olgunlaşmaktadırlar. Bir

başka ifadeyle aynı yaştaki kız ve erkekler duygusal açıdan karşılaştırıldığında kızların duygularının daha kontrollü olduğu söylenebilir (Ergün, 2016; Kulaksızoğlu, 2009).

Ergenliğin başlangıcından orta dönemlere ilerledikçe bireylerin duygu yoğunluğunun değiştiği ifade edilmektedir (Goffman ve Cezar, 2009). Duygusal yoğunluk bakımından ergenliğin başlangıç dönemi ile orta dönemi aynı düzeye sahip değildir. Bu durum ergenler açısından değişim ifade biçimlerine sebep olmaktadır. Ayrıca ergenlerdeki bu duygusal durum kısa bir süre sonra kaybolmamakta, düzenli bir aralıkla devam etmektedir. Duygusal durumlardaki istikrarsızlık ya da yaşanan hızlı değişim ergenlik dönemindeki duygusal duruma örnek olarak gösterilebilir. Yine ergenlik döneminde bazı duygular da normalden daha yoğun bir şekilde yaşanmakta veya hissedilmektedir. Ergenlerin yaşadıkları hayal kırıklığı, öfke, yalnız kalma isteği, huzursuzluk, yersiz ya da aşırı heyecanlanma, üzüntü hayalcilik, mahcubiyet, saldırganlık ve benzeri durumlar ergenlik döneminde yoğun yaşanan durumlara örnek gösterilebilir (Ergün, 2016).

2.2.İnternet Bağımlılığı

Son yıllarda teknolojinin hızla gelişmesinden dolayı internet insan yaşamının en önemli ihtiyaçlarından biri haline gelmiştir. İnternetin pek çok olumlu tarafı bulunmaktadır. Özellikle de bireylerin bilgiye ulaşmalarında ve iletişim kurmalarında son derece faydalıdır. Bunların yanı sıra eğlence ve çalışma hayatında da insanlara pek çok olanak sunmaktadır. Ancak pek çok konuda bireylere kolaylık sağlayan internetin olumsuz tarafları da bulunmaktadır. Bu sebeple de bazen insanları olumsuz etkilemektedir (Tilki, 2020). Bireylerin interneti amaçları uğruna ve faydalı şekilde kullanmaları sağlıklı kullanım olarak açıklanmaktadır (Ögel, 2017). Sağlıklı internet kullanımı bireylerde fiziksel ve zihinsel sorunlara yol açmamaktadır (Eşgi, 2014). Ancak interneti problemli bir şekilde kullanmak davranışsal açıdan sorunlara yol açmakta ve internet bağımlılığına dönüşmektedir (Young, 2007). Tıpkı diğer bağımlılıklarda olduğu gibi internet bağımlılığında da bireylerin davranışları kontrollerinden çıkmakta ve bireyler kontrollerini kaybetmektedirler (Bozkurt, Şahin ve Zoroğlu, 2016).

İnternet bağımlılığı terimi ilk kez 1996 yılında Ivan Goldberg tarafından ortaya atılmıştır. Literatür incelendiğinde internet bağımlılığı hakkında değişik terimlerin kullanıldığı görülmektedir (Young, 2007). Siber bağımlılık, aşırı internet kullanımı, sorunlu internet

kullanımı ve patolojik internet kullanımı bu terimlerden bazılarıdır (Ögel, 2017). Genel olarak bireylerin interneti kullanma fikrini düşüncelerinden uzaklaştıramamaları, internette tüketilen sürenin artması internet bağımlılığı olarak tanımlanmaktadır. İnternet bağımlısı olan bireyler internete girmedikleri zaman oldukça gergin ve saldırganca davranışlar sergilemektedirler. Sergiledikleri bu davranışlar ise bireylerin iş aile ve sosyal çevrelerinde olumsuz durumları beraberinde getirmektedir (Young, 2004).

Young (2004) internete karşı bağımlı olan kişilerin günlük yaşamlarında aksaklıklar olduğunu ve bu kişilerin yakın çevreleriyle minimum düzeyde vakit geçirdiklerini belirtmiştir. Bu durum ise bireylerin günlük yaşam düzenlerini oldukça geriletmektedir. Hatta bir süre sonra bireyler yaşamlarının kontrollerini kaybetmektedirler. Bağımlılık düzeyi artan bireyler bilgisayar karşısında daha çok vakit geçirmeye başlamakta, sürekli çevrimiçi bağlantılara maruz kaldıkları için yalnızlaşmakta ve bir süre sonra iletişimlerini de online şekilde gerçekleştirmektedirler. Ayrıca internet bağımlılığının tanımlanması diğer bağımlılıkları tanısına göre oldukça güçtür (Young, 2007). İnternet bağımlılığı DSM-IV (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) “dörtlü kontrol bozuklukları” olarak belirlenen kategoride yer almaktadır (Andiç ve Batıgün, 2021).

Konu kapsamında yapılan araştırmalar incelendiğinde; bireysel bilgisayara sahip olma durumu, akıllı telefon kullanımı, çevrimiçi oyun oynama, sohbet etme, internet üzerinden arkadaşlık kurma ve film izleme durumlarıyla internet bağımlılığı arasında pozitif yönde ilişki olduğu görülmektedir (Prabhakaran vd., 2016). İnternet bağımlılığı bulunmayan bireylerin diğer bireylere nazaran zamanlarını daha doğru ve verimli kullandıkları söylenebilir (Karabulut, 2023; Şirin, 2021).

2.2.1. İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri

Konu kapsamından alinyazım incelendiğinde internet bağımlılığı konusuna ilişkin yapılmış farklı çalışmaların olduğu görülmektedir (Bozkurt, Şahin ve Zoroğlu, 2016; Keskin ve Aral, 2021; Kulu ve Özsoy, 2020; Küçükkaraca ve Pak, 2023). Bu sebeple de internet bağımlılığına dair farklı yaklaşımların olduğu söylenebilir. Araştırmanın bu bölümünde ise internet bağımlılığına ilişkin geliştirilmiş farklı tanı kriterleri ele alınmıştır. İlgili kriterler aşağıda başlıklar halinde belirtilmiştir (Köroğlu vd., 2006).

2.2.1.1. Goldberg'in İnternet Bağımlılığına İlişkin Tanı Kriteri

İnternet bağımlılığı kavramından ilk bahseden Goldberg'dir. DSM-IV'te belirtilen madde bağımlılığı ölçütlerinden faydalanan Goldberg, kendine özgün bir tanı kriteri geliştirmiştir (Köroğlu vd., 2006). Goldberg (1996) internet bağımlılığına ilişkin tanı kriterini şu şekilde belirtmiştir;

- Bireylerin internette geçirdikleri süre içerisinde bolca keyif almaları,
- Bir süre sonra internette geçirdikleri sürede alınan keyif düzeyinin azalması,
- Bireylerin sosyal yaşantılarında bunaltı durumları görülmesi,
- İnternette meydana gelen olayların bireylerin yaşantılarında iz bırakması,
- Bireylerin kurdukları hayallerin internete endeksli olması,
- Fiziki olarak istem dışı teknolojik cihazlara dokunulması,
- Bireylerin internetten kurtulmak için yaptıkları girişlerin başarısızlıkla sonuçlanması,
- Bireylerin internet üzerinde çok sık eylemlerde bulunmaları ve internet üzerinde geçirdikleri süre miktarının sürekli artması,
- İnternet kullanımına bağlı olarak bireylerin kendilerini sosyal çevrelerinden soyutlamaları,
- İnternet bağımlılığının sebep olduğu; uykusuzluk, halsizlik ya da agresiflik durumlarının bireylerin iş ve aile yaşantılarına yansması.

Yukarıda yer alan durumların herhangi birinin bir yıl süre içerisinde bireylerin davranış ya da yaşantılarında görülmesi, bireylerin internete dair bağımlılıklarının olduğu söylenebilir (Köroğlu vd., 2006). Ayrıca bu bulguların görüldüğü bireyler içinde bulundukları bağımlılık durumlarının oldukça ciddi olduğu söylenebilir.

2.2.1.2. Young'un İnternet Bağımlılığına İlişkin Tanı Kriteri

Young internet bağımlılığına ilişkin tanı kriterlerini belirlerken DSM-IV'ün içinde yer alan dürtü kontrol bozukluklarında bulunan patolojik kumar oynama bozukluğu kriterlerinden esinlenmiştir. Bu sebeple de belirtilen kriterler daha da önemli hale gelmiştir (Bozkurt vd., 2016). Young (1998) tarafından belirtilen kriterler şu şekildedir;

- İnternete dair bilişsel uğraşın oldukça yoğun olması,
- Bireylerin daha fazla haz almak için zaman içerisinde internet kullanımlarını arttırmaları,
- Bireylerin internet bağımlılığından kurtulmak için bulundukları girişimlerin sonuçsuz kalması,
- İnternet dışında geçirilen zamanın bireylerde eksiklik hissettirmesi,
- Bireylerin planlarına bağlı kalmadan internette daha fazla zaman geçirmesi,
- İnternette geçirilen süre sonucunda bireylerin aile iş ve sosyal yaşantılarında sorunlar görülmesi,
- İnternet kullanımına ilişkin gerçek dışı söylevlerde bulunulması,
- Bireylerin yaşadıkları stres durumlarında internete sığınma durumları.

Young'a (1991) göre yukarıda belirtilen 8 kriterin en az beş tanesinin görüldüğü bireyler internet bağımlısı olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple belirtilen kriterler üzerinden dikkatle değerlendirilme yapılmalıdır.

2.2.1.3.DSM-V Tanı Kriterleri

DSM-V de 2013 yılında bireylerin internet üzerinden oyun oynama bozukluklarına ilişkin bazı ifadelerde bulunmuştur. DSM-V'nin oyun oynama bozukluğuna ilişkin geliştirdiği tanı kriterler aşağıda belirtilmiştir.

1. Bireyin sürekli olarak internet oyunlarında vakit geçirmesi,
2. İnternetin olmadığı durumlarda bireyde yoksunluk durumlarının görülmesi,
3. İnternet oyunlarında harcanan zamanda sürekli olarak artış görülmesi,
4. İnternet oyunlarına dair kontrol davranışlarının sürekli olarak başarısızlıkla sonuçlanması,
5. İnternet oyunlarının dışındaki aktivitelere ilişkin tutumun azalması,
6. İnternet oyunlarının zararlarının bilinmesine rağmen devam edilmesi,
7. İnternet oyunlarında tüketilen zamana ilişkin inkâr söylevleri,
8. Olumsuz durumlarda internet oyunlarına sığınma davranışları,
9. İnternet oyunları yüzünden sosyal, iş ve aile ilişkilerinde sorunlar yaşanılması,

Bir yıllık süreç içerisinde bireylerde yukarıda belirtilen kriterlerden beş ya da daha fazlasının görülmesi durumunda internet oyun oynama bozukluğundan söz edilebilir (Tilki, 2020).

2.2.2. İnternet Bağımlılığına Etki Eden Faktörler

Bireylerin internet bağımlılıklarını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler doğrudan ve dolaylı olarak bireylerin internete karşı bağımlılık durumlarını etkilemektedir. Bireylerin interneti kullanma amaçları ve süreleri olarak doğrudan sebeplere örnek olarak gösterilebilir. Bireylerin içinde bulundukları sosyal ve psikolojik sebepler ise dolaylı sebeplere örnek olarak gösterilebilir (Günüç, 2009). İnternete erişebilen toplumda yaşayan bireylerin hemen hemen hepsinin internet kullanımına dair deneyimi bulunmaktadır. Bireylerin interneti kullanım amaçları ve internette harcadıkları zamanın miktarı ise internet bağımlılığında ele alınan bir durumdur (Tilki, 2020).

İnternet bağımlılığına ilişkin yapılan araştırmalar incelendiğinde genel olarak bireylerin sosyalleşme arzularının bireylerde bağımlılığa sebep olduğu söylenebilir. Öte yandan bireylerin eğitim amaçlı olarak interneti kullanmaları ve internete rahatça erişebilmeleri de internet bağımlılığı için faktör olarak kabul edilmektedir. (Cengizhan, 2005; Kim, 2007). Ayrıca tıpkı madde ve diğer bağımlılıklarda olduğu gibi internet bağımlılığında da arkadaş ortamının en büyük faktörlerden biri olduğu belirtilmektedir. Ayrıca gençlerin internet bağımlılığındaki bir diğer önemli faktör ise aile içindeki iletişim kopukluğudur. Bu sebeple bireyler ailelerindeki iletişim yetersizliğinin internet üzerinden tamamlama gayretine girişmektedirler (Can, 2007; Ekşi ve Ümmet, 2013). Öyle ki bu durum araştırmalarda da görülmektedir. Bayraktutan (2005) çalışan ebeveynlerin çocuklarında internet bağımlılığının sıklıkla görülebileceğini belirtmiştir. Çünkü çalışan anne ve babalar çocuklarıyla yeterli vakit geçiremedikleri için çocuklar bir süre sonra internete yönelmekte ve internet bağımlıları olmaktadır. Buradan da hareketle internet kullanımı için bireylerin sosyal destek arama içgüdülerinin önemli faktör olduğu söylenebilir. Ayrıca bireylerin ailelerinden uzakta yaşamaları ya da içinde bulundukları depresif, anksiyetif ruh halleri durumu da internet bağımlılıkları adına önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir (Kim, 2007; Tilki, 2020).

İnternet için genel olarak; bireylerin iletişim kurabildikleri ve sosyalleşmelerini sağlayan, risk barındırmayan bir ortam olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra rahatlıkla erişilebilmesi de interneti cazip hale getiren önemli özelliği olarak belirtilebilir. İnternet bağımlılığının önemli faktörlerinden birisi de bireylerin içinde bulundukları ruh halini

internete kolaylıkla erişip değiştirme isteğidir. Yani bireyler gerçeklerden veya içinde bulundukları karamsal ruh hallerinden kaçarak internete sığınmakta ve orada kendilerini aramaktadırlar (Davis, 2001; Ögel, 2012b). Çünkü bireyler interneti problemlerin çözüm yolu olarak da görmektedirler.

Bireylerin internete karşı bağımlı olmalarındaki bir diğer önemli faktör ise içinde bulundukları yalnızlık duygularıdır (Ögel, 2012b). Whang ve arkadaşları (2003) da araştırmalarında benzer sonuca ulaşmışlardırsonucuna ulaşmışlardır. Yani bireylerin yalnızlık algılarıyla internet bağımlılıkları durumu arasında ilişki olduğu söylenebilir.

2.2.3. İnternet Bağımlılığının Etkileri

Teknolojinin hızla gelişmesi bazı yenilikleri de beraberinde getirmiştir. İnternet de bu yeniliklerden biridir. İnternetin pek çok faydası bulunmaktadır. Özellikle de bireylerin bilgiye daha hızlı ve kolay ulaşması internet sayesinde mümkün hale gelmiştir. Yine iletişim konusunda da bireylere pek çok fayda sağlamaktadır. Bireylerin iletişimlerini hızlandırdığı ve kolaylaştırdığı için internet bireylerin temel ihtiyaçları haline gelmiştir. Ancak internetin bireylere faydası olduğu gibi zararları da olmaktadır (Tilki, 2020). Özellikle de zaman konusunda bireylere pek çok yönden olumsuzluklara neden olmaktadır. Çünkü bazı bireyler zamanlarının büyük bir bölümünü internette tüketmektedirler. Bunun yanı sıra bireylerin iş ve sosyal yaşamları da internetin olumsuz kullanımından dolayı olumsuz olarak etkilemektedir (Oktan, 2015). Ayrıca konu kapsamında yapılan araştırmalar da incelendiğinde problemlili internet kullanımının bireylerde anksiyeteye, strese ve depresyona sebep olduğu görülmektedir. Bir diğer ifadeyle aşırı internet kullanımının stres, anksiyete ve depresyonla ilişkisi olduğu söylenebilir (Odacı ve Çıkrıkçı, 2017). Ayrıca bazı araştırmalar ise bireylerin stres ve depresyon düzeyine bağlı olarak internet düzeyinin de arttığını bulgulamaktadır. Aşırı internet kullanımı genel olarak ele alındığında ortaya çıkan olumsuz etkileri; sosyal, fiziksel, psikolojik, iş hayatı ve eğitimsel olarak sınıflandırılabilir.

Sosyal Etkileri: İnternetin en önemli etkilerinden biri de bireylerin sosyal yaşantılarından. İnsanlar duyguları olan sosyal varlıklardır. Bu sebeple de bireylerin sosyal yaşamlarından kopmamaları gerekli olan bir durumdur. Ancak internetin bireyler tarafından aşırı ve bilinçsizce kullanılması bireyleri yalnızlaştırmakta ve sosyal hayattan koparmaktadır (Kutlu vd., 2016). Çünkü bireyler interneti hayatlarının merkezlerine oturdukları için günlük

yaşamdaki tepkilerini de internet üzerinden belirtmeye başlamaktadırlar. Gazo ve arkadaşları (2020) da yaptıkları araştırmada aşırı internet kullanımının bireyleri yalnızlaştırdığı ve internet kullanımına bağlı olarak bireylerin sosyal çevrelerinin şekillendiği sonucuna ulaşmışlardır.

Fiziksel Etkileri: İnternet bağımlılığı bireylerin fiziki özellikleri ve görünüşleri için de etken durumundadır. Aşırı internet kullanımı bireyleri daha pasif hale getirmekte ve bireyler yaşamları içerisinde daha az hareket etmektedirler. İnterneti bağımlı düzeyinde kullanan bireyler fiziken yorgun olmaktadır. Ayrıca bireylerde belli süre sonra bel ve boyun ağrılarına ve görme sorunlarına rastlanılmaktadır (Park vd., 2018). Bazı çalışmalar (Kutlu vd., 2016; Tilki, 2020) ise internet bağımlılığı bulunan bireylerin sık sık uyku problemleri yaşadıklarını bu sebeple de bireylerin sürekli yorgunluk hissettiklerini belirtmektedir. Ancak internet bağımlılığının beraberinde getirdiği hareketsiz yaşam bu sorunların en büyüğüdür. Çünkü hareketsizlik durumu da pek çok rahatsızlığa sebep olmakta ve bireylerin yaşamlarını olumsuz etkilemektedir (Kutlu vd., 2016; Tilki, 2020).

Psikolojik Etkileri: İnternet bağımlılığı ya da aşırı internet kullanımı bireyleri psikolojik açıdan olumsuz etkilemektedir. Konu kapsamında literatür incelendiğinde de internet bağımlılığının bireylerin psikolojileri için son derece etken olduğu görülmektedir (Park vd., 2018). Yapılan araştırmalar incelendiğinde pek çok psikolojik rahatsızlık düzeyinin aşırı internet kullanımına bağlı olarak değiştiğini ifade etmektedir. Bireylerin yaşadıkları stres, depresyon durumlarıyla problemleri internet kullanma davranışları arasında ilişki bulunmaktadır (Kutlu vd., 2016; Tilki, 2020). Bu sebeple bireylerin psikolojileri adına internet kullanımlarını kontrol altına almaları gerekmektedir. Ayrıca internet kullanımının normalin üzerinde olması bireyleri daha saldırgan hale getirmekte ve yalnızlaştırmaktadır. Yalnızlaşan bireylerin ise özgüven ve özsaygı düzeyleri düşmektedir (Zhang vd., 2017).

İş Hayatına Etkileri: Bireylerin yaşamlarının devam etmesi için birtakım ihtiyaçlarını karşılamaları gerekmektedir. Ancak bireyler ihtiyaçlarını karşılamak için ise çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Bireylerin iş hayatlarındaki başarıları yaşam kalitelerini ve huzurlarını etkilemektedir (Gazo vd., 2020). Fakat internet kullanımının aşırı halde kullanılması doğrudan bireylerin iş yaşamlarını dolaylı olarak ise yaşam kalitelerini ve huzurlarını olumsuz etkilemektedir. İşteki başarıları olumsuz etkilenen bireyler ihtiyaçlarını karşılama konusunda birçok sorunlar yaşamaktadırlar (Tilki, 2020).

Eğitime Etikleri: İnternet bağımlılığının en fazla etkisi eğitime yönelik olmaktadır. Çünkü internet kullanımı çocuklar ve gençler arasında oldukça yaygındır. Ancak gençlerin eğitime karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ise akademik açıdan başarılarıdır. Konu kapsamında yapılan araştırmalar internet kullanımının aşırı hale gelmesi akademik başarıyı olumsuz olarak etkilediğini belirtmektedirler. Gazo ve arkadaşları (2020) internet bağımlılığının eğitim süreci için oldukça olumsuz bir durum olduğunu belirtmişlerdir. Bazı araştırmalar ise internet bağımlılığı olan bireylerin okula karşı olumsuz tutumlar sergilediklerini belirtmektedir. Genel olarak bakıldığında internet bağımlılığının; akademik ertelemeye, akademik başarısızlığa, okul devamsızlığına, okula karşı olumsuz tutumlara sebep olduğu söylenebilir (Demir, 2017; Eroğlu ve Bayraktar, 2017).

2.2.4. İnternet ve Ergen

Ergenlik dönemi bütün bireyleri yaşamaları gereken bir geçiş dönemidir. Bireyler bu dönem içerisinde oldukça farklılaşabilmektedirler. Ergenlik dönemi bireylerin en hassas olduğu dönem olarak kabul edilmektedir. Öyle ki bu dönem içerisinde bireyler duygusal olarak çok farklı yapıya sahip olmaktadır. Özellikle de bireylerin öz güven ve öz saygı düzeyleri pek çok kez değişikliğe uğramaktadır (Zhang vd., 2017). Pek çok araştırma ergenlik döneminde bireylerin duygusal açıdan çok savunmasız ve kendilerine karşı çok acımasız olabileceklerini belirtmektedir (Demir, 2017; Eroğlu ve Bayraktar, 2017). Duygusal açıdan pek çok olumsuzluklara kapılan bireyler kendilerini farklı mecralara bırakabilmektedirler. Çünkü gerçek hayatta kendilerine karşı olumsuz eleştiriler yapan bireyler bu eksikliklerini farklı ortamlarda tamamlama gayretine girişmektedirler. Bu ortamlardan birisi de internettir (Demir, 2017; Eroğlu ve Bayraktar, 2017).

İnternet özellikle ergenlik döneminde olan bireyler için birer sığınacak liman olarak görülmektedir (Grohol, 1999; Tilki, 2020). Duygusal açıdan kendilerini boşlukta kabul eden ergen bireyler internet ortamında kendilerini güvende hissetmektedirler. Ancak ergenlerin yaşadıkları bu durum genel olarak sağlıklı olarak kabul edilmemektedir. Çünkü internete kapılan ergen bireyler bir süre sonra internete karşı bağımlı hale gelmekte ve gerçek hayattan uzaklaşmaktadırlar. Bireylerin gerçek hayattan uzaklaşmaları ise kişilik gelişimleri açısından oldukça sakıncalı bir durum olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple ergen bireylerin

internet kullanımlarının takibinin yapılması gerekmektedir (Demir, 2017; Eroğlu ve Bayraktar, 2017; Grohol, 1999; Tilki, 2020).

2.2.5. İnternet Bağımlılığı ile İlgili Kuramlar

İnternet bağımlılığı teknolojinin gelişmesine bağlı olarak son yıllarda özellikle de genç bireylerde sıkça karşılaşılan bir sorun olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple internet bağımlılığı son derece önemli bir konu olarak algılanmaktadır. İlgili literatür incelendiğinde ise konu kapsamında pek çok kurama rastlanılmaktadır (Eroğlu ve Bayraktar, 2017).

2.2.5.1. Grohol'ün Patolojik İnternet Kullanımı Kuramı

Grohol (1999) araştırmasında internet kullanımına dair bağımlılığın bireylerin sosyal yaşantıları ve iletişimleri üzerinde önemli bir etken olduğunu ifade etmiştir. Öyle ki internet vasıtasıyla yaygınlaşan oyunlar ya da iletişim araçları bireyleri yalnızlaştırmakta ve sosyallikten uzaklaştırmaktadır (Tilki, 2020). Çünkü sosyal etkileşim sosyallik bakımından son derece önemlidir. İnternet bağımlılığı olan bireyler sosyalliği sanal dünyada aramaya başlamaktadır. Grohol (1999) bağımlılık düzeyindeki internet kullanımını üç aşamada ele alarak açıklamıştır;

Büyüleme (Enchantment): İlk olarak birey karşılaştığı online ortamdaki bir aktivite sonrasında büyüye kapılmaktadır. Bu durum bireyin daha önce karşılaşmadığı bir keyif ve heyecan ile daha da artmakta ve içinde bulunduğu sanal ortamda bireylerin daha fazla zaman geçirmelerine sebep olmaktadır. İnternet kullanımı bir sonraki aşamaya kadar artarak devam etmektedir (Grohol, 1999).

Hayal Kırıklığı (Disillusionment): İnterneti aşırı kullanmaya başlayan bireyler için bir süre sonra yaşadıkları heyecan kaybolmaya başlar ve içinde bulundukları duygu tanıdık bir duyguya dönüşmeye başlar. Bu sebeple de bireylerde hayal kırıklığı durumu görülmeye başlar. Büyülenme süresinde yaşanan haz veren durumlar sıradanlaşır ve internet aktivitesi bireyler için ihtiyaç olmaktan çıkar (Grohol, 1999; Tilki, 2020). Bu yüzden de bireylerde internette kaçınma davranışları görülür (Demir, 2017; Eroğlu ve Bayraktar, 2017).

Denge (Balance): Denge aşaması son aşamadır. Bu aşamada bireylerin internet kullanımları bir dengede seyretmeye başlar. Bir diğer ifadeyle bireyler interneti normal düzeyde kullanmaya başlarlar. Yani internet kullanımı bireylerin yaşamlarını olumsuz olarak etkilememeye başlar (Demir, 2017; Eroğlu ve Bayraktar, 2017).

2.2.5.2.Davis'in İnternet Bağımlılığı Modeli

İnternetin bireylerin davranışlarında problemlere yol açmayacak şeklinde kullanılmasını Davis (2001) sağlıklı internet kullanımı olarak açıklamaktadır. İnternet kullanımı bireylerde bilişsel ve davranışlar problemlere sebep olmamalı, amacına uygun kullanılmalıdır. Problemlili internet kullanımı bireylerin internet bağımlılığına yatkın ya da yakın olduğunu göstermektedir. Normal olmayan internet kullanımı bilişsel bir sürecin ürünü olarak açıklanmaktadır. Yoğun bir şekilde internet kullanımını tercih eden bireylerde düşük benlik algısı ve düşük özgüven olduğu düşünülmektedir (Grohol, 1999; Tilki, 2020). Çünkü bireyleri internete yönelten sebeplerin başında bu durumlar gelmektedir. Kişiler internet ortamını kendilerine tehdit olarak görmemekte ve kendilerini diledikleri gibi tanımlamaktadırlar. Bazı kişiler internet ortamı dışındaki gerçek dünyada anlaşılmadıklarını ve yeterince değer görmediklerini düşünmektedirler. Bireylerdeki bu olumsuz düşünceler ise onların internete olan bağımlılıklarını arttırmaktadır. Ancak genel olarak bireylerin içinde bulundukları stresli ortamın da etken olduğu söylenebilir. Stresin ardından internetten aldıkları haz bireyleri internete daha da yakınlaştırmaktadır (Demir, 2017; Eroğlu ve Bayraktar, 2017). Çünkü bireyler yakaladıkları hazdan kopmak istememekte bu sebeple de tekrar yaşamak istemektedirler. Davis'e (2001) göre bireylerin internet bağımlısı olduklarının belirtileri şunlardır;

- İnternet kullanımı fikrinin sürekli bireylerin zihinlerinde olması,
- Bireylerin internet kullanımlarının kontrollerinden uzaklaşması,
- Bireyin tek mutlu olacağı ortam olarak interneti düşünmesi ve tek mutlu ilişkilerini internet üzerinden kurabileceğine inanması,
- Bireyin kendisini yakın çevresinden soyutlaması,
- Birey için günlük aktivitelerin eğlenceli olmaması, internete daha fazla zaman ve para harcaması.

2.2.5.3.Caplan'ın İnternet Bağımlılığı Modeli

Caplan (2002) kendi kuramını oluştururken Davis'in bilişsel davranışçı kuramından esinlenmiştir. Caplan'ın kuramına göre iletişimde ve sosyal etkileşimde sorun yaşayan bireyler genellikle sanal dünyayı tercih etmektedir. Çünkü bu bireyler sanal ortamlarda kendilerini daha rahat ifade etmektedirler. Yüz yüze iletişim kurmaktan kaçınan bireyler sanal iletişimlerde kendilerini güvende hissetmektedirler. Çünkü bu bireyler yüz yüze iletişimi ve etkileşimi bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Yüz yüze iletişimin bir tehdit olarak algılanması bireyleri internet kullanımını sürüklemektedir. Bireyler sanal ortamlarda kendilerini istedikleri gibi tanıtmakta ve olumsuz taraflarını saklayabilmektedirler. İnternetin bu özelliği ise bireylerde bağımlılığa sebep olmaktadır (Nishioka, Coe, Burke, Hanita ve Sprague, 2011).

2.3.Akran Zorbalığının Tanımı ve Kapsamı

Akran zorbalığı kavramı son yıllarda daha fazla gündeme gelen ve araştırmalara konu olan bir kavramdır. Ancak bu kavram hakkında bazı yanlışlar bulunmaktadır (Olweus, 1993). Bunlardan en önemlisi, akran zorbalığı kavramının pek çok zaman şiddet ve saldırganlık davranışlarıyla karıştırılmasıdır. Fakat bu düşünce kısmen yanlıştır. Öyle ki akran zorbalığı şiddet ve saldırganlık kavramını içinde bulunduran ama sadece bu kavramlarla açıklanmayacak kadar kapsamlı bir duruma sahiptir (Nishioka, Coe, Burke, Hanita ve Sprague, 2011).

Akran zorbalığı ve okul kavramı ise yan yana kullanılan iki kavramdır. Çünkü akran zorbalığının en fazla gerçekleştiği alanlardan birisi de bireylerin okul yaşamlarıdır. Konu kapsamında literatür incelendiğinde okul ve akran zorbalığının ya da okul zorbalığının ele alındığı ilk çalışmanın Olweus'a (1993) ait olduğu görülmektedir. Yapılan bu araştırmada akran zorbalığı kavramı; herhangi bir sebebe bağlı olmadan en az iki kişi arasında gerçekleşen güçlü olan ya da kendini güçlü görmek isteyen bireylerin güçsüz ya da savunmasız bireyleri belli bir aralıkla ya da zaman zaman istemli bir şekilde sözel, fiziksel veya psikolojik olarak baskı altına alması olarak tanımlanmaktadır (Nishioka, Coe, Burke, Hanita ve Sprague, 2011). Güçlü bireylerin güçsüz ya da savunmasız bireyler üzerinde oluşturdukları zorbaca baskı güçsüz bireylerde pek çok olumsuzluklara sebep olmaktadır.

Olweus (1993) yaptığı araştırmada herhangi bir davranışın zorbalık olarak tanımlanması için aşağıdaki kriterlerin önemli olduğunu belirtmiştir;

- Ortada herhangi bir sebep yokken bireylerin bilinçli ve istemli bir şekilde zarar verme düşünceleri,
- Gerçekleştirilen zarar verici davranışların tek seferle sınırlı kalmaması ve istemli bir şekilde sürekli tekrarlanması,
- Akran zorbalığı uygulayan kişi ya da kişilerle kurban arasında hem fiziki hem de zihinsel anlamda güç eşitsizliğinin olması.

Yapılan araştırmaların pek çoğu yukarıda yer alan maddelerin doğruluğunu belirtmektedir. Genel olarak bakıldığında zaman akran zorbalığı; herhangi bir bireyin bir başka akranına karşı güç elde etmek adına sürekli olarak uyguladığı sözel, fiziki ve benzeri davranış ya da tutumların toplamıdır. Ayrıca yapılan araştırmalarda ulaşılan durum, zorbaların herhangi bir kışkırtıcı durumlara maruz kalmadan davranışlarını sergilemeleridir. Yani zorbalar davranışlarını herhangi bir sebebe bağlı kalmadan gerçekleştirmektedirler. Ayrıca gerçekleştirdikleri bu davranışlarında kasıt bulunmaktadır (Nishioka vd., 2011)

2.3.1.Akran Zorbalığının Türleri

Literatür akran zorbalığına ilişkin incelendiğinde akran zorbalığının doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki farklı şekilde sınıflandırıldığı görülmektedir (Çölmekçi, 2022). Doğrudan olarak ifade edilen akran zorbalığı gözlemlenebilir zorbalıklardır (Psunder, 2010). Fiziki olarak yapılan saç çekme, itme, ısırma, tekme atma, ya da utandırıcı, aşağılayıcı şekilde lakap takma dalga geçme veya bireylerin bireysel özelliklerine ilişkin kullanılan kötü söylemler doğrudan zorbalığa örnek olarak gösterilebilir (Nishioka, Coe, Burke, Hanita ve Sprague, 2011). Bu şekilde gerçekleşen zorbalıkta, zorbalığı gerçekleştiren bireyler kurbanlarını bizzat tanımaktadır. Ancak bazı zorbalıklar ise dışarıdan fark edilmemekte doğrudan gözlemlenmemektedir. Bireylerin grup ya da oyunlara katılmalarına müsaade edilmemesi, bireylerin hakkında hoş olmayan söylevlerin kullanılması, yapılan buluşmalara bazı bireylerin davet edilmemesi dolaylı akran zorbalığına örnek olarak gösterilebilir.

Dolaylı akran zorbalığında kurbanlar akran zorbalığını uygulayan kişi ya da kişilerin kimliklerine ilişkin bilgiye net olarak sahip değildirler. Yani uygulanan akran zorbalığının kim veya kimler tarafından uygulandığı belli değildir (Salmivalli, 2010). Doğrudan uygulanan

akran zorbalığı müdahale konusunda daha kolaydır. Oysa dolaylı olarak gerçekleşen akran zorbalığına müdahale edilememektedir. Çünkü zorbalığı uygulayan bireyin kim olduğu belli değildir. Yapılan zorbalık türlerine göre ayrıldığında ise fiziksel, sözel, cinsel, duygusal ve siber olmak üzere beş farklı tür ortaya çıkmaktadır (Çölmekçi, 2022).

2.3.1. Fiziksel Zorbalık

Fiziksel zorbalık başlıktan da anlaşılacağı gibi bireylerin fiziklerine yani bedenlerine yönelik yapılan zorba davranışları kapsamaktadır. Bu anlamda bireylerin bedenlerine ilişkin şiddet içeren davranışlar fiziki zorbalık altında sınıflanmaktadır (Salmivalli, 2010). Bireylerin doğrudan bedenlerine yönelik yapılan; vurma, itme, saçını çekme, tekme atma, çimdikleme, tükürme ve benzeri davranışlar fiziksel zorbalık için örnek olarak gösterilebilir. Fiziksel zorbalık diğer zorbalık türleriyle karşılaştırıldığında, zorba bireylerin kurbanlara yönelik yaptıkları davranışların doğrudan ve gözlemlenebilir olduğu söylenebilir. Bu sebeple ise müdahale konusunda fiziksel zorbalık diğer zorbalık türlerine nazaran daha kolay olduğu söylenebilir. Ayrıca yapılan müdahale neticesinde başarılı sonuca ulaşma ihtimali fiziksel zorbalık türünde daha yüksektir (Çölmekçi, 2022; Pivec, Horvat ve Košir, 2023).

2.3.2. Sözel Zorbalık

Sözel zorbalık zorba bireylerin kurbanlarına sözel olarak yaşattığı zorbalık olarak açıklanmaktadır. Bu zorbalık genellikle zorbaların duygusal yönlerini fazlasıyla incitmektedir. Ayrıca zorbalığı uygulayan bireyler sözel zorbalık neticesinde kurbanların paralarını ya da değerli eşyalarını alabilmektedir (Fan vd., 2023). Zorba bireyler genellikle tehdit ya da tehdit içerikli konuşmalar neticesinde kurbanlarına istediklerini yaptırabilmekte ya da yaptırmaya zorlamaktadır. Yine benzer şekilde kurbanlara ilişkin lakap takma veya fiziksel ya da farklılıkları üzerinden ayırım içeren ifadeler de sözel zorbalık kapsamına girmektedir (Çölmekçi, 2022).

Zorbalığa kurban olan bireyler belli bir süreden sonra zorba bireylerin aşağılamalarına, dalga geçmelerine, iftira atmalarına ve benzeri olumsuzluk içeren durumlara teslim olarak karşı tarafın isteklerine boyun eğmektedirler. Sözel zorbalık akran zorbalığı içerisinde en fazla

karşılaşılan zorbalık türü olarak belirtilmektedir. Fakat buna rağmen sözel zorbalık genellikle görmezden gelinmekte ya da fazlaca önemsenmemektedir (Walters ve Espelage, 2022; Wiertsema vd., 2023).

2.3.3. Cinsel Zorbalık

Akran zorbalığının en önemli türlerinden bir diğeri ise cinsel zorbalıktır. Cinsel zorbalık adından da anlaşılacağı gibi cinselliği merkeze oturarak yapılan zorbalık türüdür. Cinsel içerikli konuşmalar ya da şakalar, cinsel içerikli mesajlar veya fiziki olarak rahatsız edici davranışlar cinsel zorbalıklara örnek olarak gösterilmektedir (Fan vd., 2023). Yine benzer şekilde anlatılan cinsel konulu fıkralar ya da cinsellik amacıyla yapılan dokunmalar da cinsel zorbalık kapsamında ifade edilen zorbalık davranışlarıdır (Pivec, Horvat ve Košir, 2023). Cinsel zorbalığa maruz kalan bireyler yaşadıkları zorbalık sonucunda özgüven ve özsaygılarını kaybederek aşağılık kompleksine kapılırlar. Cinsel zorbalık çoğunlukla kızlara karşı uygulanan bir akran zorbalığı çeşididir. Ancak zaman zaman erkeklere yönelik yapıldığı da görülmektedir (Wiertsema vd., 2023).

2.3.4. Duygusal Zorbalık

Akran zorbalığının bir diğeri türü ise duygusal zorbalıktır. Bireylerin en hassas oldukları yönlerinden biri duygusal yönleridir. Öyle ki bireylerin duygusal yönleri bireylerin bakışlarını, tutumlarını ve davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu sebeple duygusal zorbalık türü bireyler için oldukça incitici ve iz bırakıcıdır (Salmivalli, 2010). Bireyleri herhangi bir gruba almama, okul içerisinde yalnızlığa mahkûm etme ya da onunla iletişim kurmasını engelleme, dışlama, okul alanı dışındaki etkinliklere kabul etmeme duygusal zorbalığa örnek olarak gösterilebilir. Yine benzer şekilde bireylerin yok sayılarak görmezden gelinmesi, selamlarından ya da sohbetlerinden kaçınılması da duygusal zorbalık kapsamında açıklanmaktadır (Çölmekçi, 2022 Pivec, Horvat ve Košir, 2023). Ayrıca bu ve benzeri davranışlar bireylerin özgüvenlerini ve öz saygılarını aşağılayıcı dolaylı zorbalık davranışları olarak ifade edilmektedir. Yapılan araştırmalar bu zorbalık türünün diğeri türlere nazaran fark edilmesi açısından daha güç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple ise duygusal zorbalığa karşı yerinde, zamanında ve doğru müdahale yapılmasının oldukça zor

olduğu belirtilmektedir. Bu yüzden duygusal zorbalığa genellikle müdahale yapılamamakta ve zorbalık süreci kendi akışına bırakılmaktadır. Akran zorbalık türlerinden bir diğeri ise siber (sanal) zorbalıktır (Çölmekçi, 2022).

2.3.5. Siber (Sanal) Zorbalık

Akran zorbalık türlerinden olan siber zorbalık teknolojinin hızla gelişmesi ve bireylerin yaşantılarının başkalaşmasıyla sonradan oluşan ve ortaya çıkan bir zorbalık olarak açıklanmaktadır (Belsey, 2006). Konu kapsamında literatür de incelendiğinde siber zorbalığın teknolojinin gelişmesine bağlı olarak ortaya çıktığı ve yaygınlaştığı görülmektedir (Çölmekçi, 2022). Ayrıca yapılan araştırmalarda siber zorbalığın genellikle gençleri etkileyen zorbalık türü olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Belsey, 2006). Buradan da anlaşılacağı üzere teknoloji ve bilgisayar pek çok konuda sağladığı faydaya rağmen bazı olumsuz durumları da beraberinde getirmektedir (Fan vd., 2023). Çünkü siber zorbalık teknoloji ve bilgisayar aracılığıyla yapılmaktadır. Belsey'e (2006) göre bireylerin iletişim açlarını kullanarak kişi ya da gruplara zarar vermek amacıyla kasıtlı bir şekilde gerçekleştirdikleri zararlı davranışlardır. Siber zorbalık neticesinde sergilenen tutum ve davranışlar dostça değildir (Çölmekçi, 2022).

Akran zorbalığının bu türü diğer zorbalık türlerine nazaran okul dışında gerçekleşmektedir. Fakat buna rağmen zorbalığın etkisi okul içine kadar ilerlemektedir. Bireylerin sosyal medya hesaplarından yaptıkları hakaret veya olumsuzluk içeren yorumları ya da diğer iletişim araçları aracılığıyla gönderilen rahatsız edici yorumlar siber zorbalık türüne örnek olarak gösterilebilir (Fan vd., 2023). Yine aynı şekilde bireylerin izni olmadan fotoğraflarının sosyal medyada üzerinden paylaşımı da siber zorbalık kapsamında açıklamaktadır (Akar Çevlik, 2013).

2.4. Akran Zorbalığının Tarafları

Akran zorbalığı akranların olduğu her ortamda hemen hemen gözlemlenebilen istenmeyen bir durum olarak açıklanmaktadır. Her ne kadar genel bir durum olmasa da akran zorbalığı oldukça yaygınlaşmıştır. Bu yüzden öğrenciler karşılaştıkları farklı zorbalık durumlarında

değişik rollere bürünebilmektedir. Zaten bireylerin her an benzer rolleri benimsemeleri yanlış bir beklentidir (Orpinas ve Horne, 2006). Ayrıca yapılan pek çok araştırmaya göre de zorba olan öğrenciler de bazen kurban olabilmektedirler. Zorbalık uzunca bir süreç olarak kabul edilmektedir. Bu süreç ise 3 farklı kategoride ele alınmaktadır. Bunlar; zorbalar, kurbanlar ve izleyicilerdir (Akar Çevlik, 2013).

2.4.1. Zorba

Akran zorbalığının taraflarından biri olan zorba; bir ya da birden fazla akranına karşı sürekli veya bazen fiziki, sözel açıdan dolaylı veya doğrudan saldırganlık gösteren birey ya da ergen olarak tanımlanmaktadır (Coloroso, 2004). Zorbalar akranlarına karşı gerçekleştirdikleri istenmedik davranışlarla onlara fiziki veya psikolojik açıdan zararlar vermektedirler (Olweus, 1995). Genel olarak akranları üzerinde üstünlük kurmak isteyen, içgüdüsel ve bencilce hareketleri sergileyen kural tanımaz bireylerdir. Zorba bireylerde hem kurbanlarına hem de diğer arkadaşlarına karşı geliştirebilecekleri empati becerileri gelişmemiş düzeydedir (Coloroso, 2004; Keskin, 2010; Kutlu, 2006).

Zorba bireyler psikolojik açıdan kendilerini pekiyi hissetmedikleri için öfkeyle hareket etmektedirler. Hatta bazı zamanlarda çevrelerine karşı uyumsuzluk duygusuna bürünebilmektedirler. Zorba bireylerin davranışlarının altında bulunan en büyük sebep budur. Bu yüzden genellikle tepkili davranmaktadırlar. Zorba bireylerin en keskin özellikleri çevrelerindeki bireylere karşı saldırganca tutum içinde olmalarıdır (Coloroso, 2004). Ayrıca zorba bireyler empati becerisi bakımından yetersiz durumdadırlar. Bu sebeple de pişmanlık yaşamamakta suçluluk hissetmemektedirler (Polat, 2001). Zorbalar sadece arkadaşlarına karşı değil bazı zamanlarda ise öğretmenlerine hatta ailelerine karşı da benzer agresiflikte olabilmektedirler. Özellikle de ortaokulda en fazla gözlemlenen durumlardan birisi de öğretmen-öğrenci çatışmalarıdır. Bu durumun ise disiplin boşluğundan kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Bu durumu yaşayan öğretmenler ise genellikle bayan ve deneyimsiz öğretmenlerdir (Polat ve Bayraktar, 2016). Yapılan araştırmalar neticesinde zorba öğrencilerin şiddete karşı sürekli olumlu tutum içinde oldukları ve şiddet içerikli cümleleri tercih ettikleri söylenebilir. Sürekli diğer bireyleri yönetmek için onlara baskı kurma düşüncesiyle hareket etmekte ve konuşmaktadırlar. Ayrıca zorba bireyler fiziki açıdan

akranlarına nazaran daha iri olmaktadır (Olweus, 1995; Walters ve Espelage, 2023; Wiertsema vd., 2023).

Pasif zorbalar olarak ifade edilen bireyler ise daha farklı davranışlar sergilemektedirler. Bu tip bireyler her ne kadar zorba olarak görünseler de pek fazla zorbalık eylemine katılmazlar. Yani basit zorba bireyler akranlarına fiziki olarak zarar vermemektedirler. Onlar zorbalık uygulamaktan ziyade diğer zorbaların uyguladıkları davranışları izlemektedirler (Kutlu, 2005). Zorba bireyler, arkadaş çevresinde oldukça popülerdir. Bu sebeple de yakın çevrelerinde her zaman kendilerini destekleyen birilerini bulmaktadır. Ancak bu durum bireylerin yaşlarının ilerlemesiyle azalmaktadır (Coloroso, 2004; Polat ve Bayraktar2016).

Konu kapsamında yapılan araştırmaların sonucunda, zorbalar fiziksel olarak akranlarına nazaran daha güçlü, oldukça fazla enerjiye sahip ve oldukça yüksek özgüven düzeyine sahiptirler (Keskin, 2010). Ayrıca zorba bireyler yaptıkları zorbaca davranışlarının izleniyor olmasından gurur duymaktadırlar. Zorba bireyler akranları tarafından tamamen dışlanmamakta, kabul edilmektedirler (Olweus, 1995; Keskin, 2010).

2.4.2. Kurban

Zorba tarafından aşağılanan, dışlanan ya da rahatsız edilen kişi veya kişilere kişiler kurban olarak betimlenmektedir. Kurban olarak tanımlanan bireyler karşılaştıkları zorbalık karşısında kendini savunma ya da ifade etme konusunda geri planda veya yetersiz kalmaktadır (Akar Çevlik, 2013; Keskin, 2010). Kurban hakkında belirtilen sıfatlar dikkate alındığında kurbanların genellikle sessiz, gücünü kullanmakta zorluk yaşayan, itaatkâr ve sahip olduğu gücün farkında olmayan kişiler olduğu söylenebilir. Araştırmacılar ve yapılan araştırmalar kurbanların genel olarak yalnız olduklarını ifade etmektedir. Hatta yakın arkadaş konusunda bile sorunlar yaşamakta arkadaş çevresi oldukça dardır (Pişkin, 2002). Boulton ve Underwood (1992) genellikle mağdur olan çocukların yalnız bırakıldıklarını belirtmiştir. Alsaker (1993) ise kurban olan çocukların okuldaki arkadaşları tarafından daha az sevildiklerini ve kabul edildiklerini belirtmişlerdir.

Kurban öğrenciler zorbalığa maruz kaldıkları zamanlarda genel olarak sessiz olmaktadır. Çünkü maruz kaldıkları zorbalık hakkında şikâyet ettiklerinde durumun daha da kötü olabileceği yanılgısına sahiptirler (Pivec, Horvat ve Košir, 2023). Bu sebeple de ne ailesinden ne de öğretmenlerinden yardım istememektedir. Ayrıca kurbanların genel özelliklerine

bakıldığında zorbaların genellikle sessiz ve içlerine kapanık bireyleri seçtikleri söylenebilir (Akar Çevlik, 2013; Keskin, 2010).

2.4.3. Hem Kurban-Hem Zorba

Akran zorbalığı taraflarından bir diğeri ise hem kurban hem de zorba olan bireylerdir. Buradan hareketle bazı öğrencilerin hem kurban hem de zorba olabileceği söylenilebilir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde de bu durumun pek çok kez yaşanıldığı görülmektedir. Kurban olan öğrencilerin başka bireyler için zorba olabileceği gayet olası bir durumdur (Pivec, Horvat ve Košir, 2023). Bireyler yaşadıkları zorbalıklardan dolayı hissettikleri duygusal olumsuzluklardan bu şekilde kurtulmayı seçmektedir. Öyle ki bireylerin yaşadıkları zorbalık neticesinde hem özgüven düzeyleri hem de öz saygı düzeylerinde ciddi boyutlarda düşüşler görülmektedir. Bu sebeple de bazı kurbanlar kaybettikleri özgüvenlerini ve öz saygılarını tekrardan kazanmak için farklı yollara başvurumaktadırlar (Salmivalli, 2010; Walters ve Espelage, 2023). Bu yollardan birisi de bir kendilerinden daha güçsüz ve savunmasız bireylere karşı sergiledikleri zorbalıklardır.

Zorbalık sonucu kurbanlarda oluşan aşağılık hissiyatı ya kurbanları yalnızlaştırmakta ve baskılamakta ya da onları saldırgan hale getirmektedir. Kurban bireylerin bir süre sonra saldırganca tutumları onları zorba bireylere dönüştürmektedir. Bu sebeple de bazı bireylerin hem kurban hem de zorba olabildikleri görülmektedir. Bu sebeple kurbanların birer zorba bireylere dönüşmemeleri için onları iyi analiz etmek ve anlamak gerekmektedir (Fan vd., 2023; Wiertsema vd., 2023).

2.4.4. Seyirci

Akran zorbalığının taraflarından bir diğeri ise seyircidir. Seyirci yapılan zorbalığa şahit olan kişidir. Ancak seyirci her ne kadar zorbalığı uygulayan taraf olmasa da genel olarak yapılan zorbalığı destekleyen, zorbalığa karşı sessiz kalan kişilerdir. Buna rağmen nadir de olsa zorbalığı sonlandırmaya çalışan seyirciler de bulunmaktadır. Seyircilerin zorbalığı görmezden gelmelerinin pek çok sebebi bulunmaktadır. Bunlardan birisi de zorbanın kendisine bulaşmaması isteğidir. Genel olarak seyirciler, sessiz kalarak olaylardan kendini

soyutlamakta ve zorbalığa maruz kalmaktan sıyrılmaktadırlar (Akar Çevlik, 2013; İrfaner, 2009). Bu durumun bir diğer sebebi ise seyircilerin yaşadıkları korku duygusudur. Öyle ki seyirciler zorbaya mâni olmaya çalıştıklarında zorbanın kendilerinden intikam alacağı düşüncesi onları korkutmakta ve geri planda tutmaktadır (Arslan ve Savaşer, 2009). Zorbayı öğretmenlerine veya ailelerine bildirdikleri zaman ispiyoncu- dedikoducu diye anılmaktan korkma duygusu da bir diğer etkidir. Fakat buna rağmen kurbanı zorbadan kollayamadıkları zaman suçluluk ve çaresizlik duygusunu yaşamaktadırlar. Ancak bu duyguya rağmen istemeden de olsa genellikle zorbanın tarafında yer alarak kendilerini güvende tutma hissiyatındadırlar (ABD Eğitim Bakanlığı, 2006).

Konu kapsamında yapılan araştırmalar da incelendiğinde seyircilerin genel olarak kendilerine ilişkin sergilenen olumsuz davranışlardan dolayı kaygı yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu sebepten dolayı da kendilerini olaylardan soyutlama güdüsüyle hareket ederek yaşanan zorbalığa karşı herhangi bir müdahalede bulunmamaktadırlar. Buradan hareketle de zorbaların hem seyircilere hem de kurbanlara yönelik hissettirdikleri korku duygularından ötürü rahatlıkla davranışlarını sergiledikleri söylenebilir (Akar Çevlik, 2013).

2.5.Akran Zorbalığı Nedenleri

Zorbalık kavramının sebeplerine bakıldığında zorbalığın temel olarak aynı sebeplerden kaynaklandığı söylenebilir. Öyle ki aile içerisinde gerçekleşen zorbalığın sebepleri ile okul içerisinde görülen zorbalığın sebepleri benzerlik göstermektedir (Cowie ve Jennifer, 2008). Ayrıca sosyal çevre içerisinde var olan bireylerin din, kültür, cinsiyet bireysel farklılıklar ve ırksal farklılıkları da zorbalık için bir sebep olarak belirtilmektedir (Arslan ve Savaşer, 2009; Cowie ve Jennifer, 2008). Bu sebepler okul sınırları içerisinde de geçerli olarak kabul edilen zorbalık sebepleridir. Ancak okulda yaşanan zorbalıkların farklı sebepleri de görülebilmektedir. Olweus'a (1991) göre okuldaki öğrencilerin fiziki durumları ve öğrenci sayısı da okul içerisinde yaşanan zorbalığın sebeplerindendir.

Akran zorbalığı hakkında öğretmen ve öğrencilerin düşünceleri ele alındığında bireylerdeki zorbalığa aile yapısının ve bireylerinin büyük etkisi olduğu anlaşılmaktadır (Çölmekçi, 2022; Örengül ve Sabuncuoğlu, 2018). Hatta çocuklarının kontrolünü ellerinde bulundurmayan, çocuklarına karşı belirgin ya da net kuralları olmayan ve ev içerisinde genellikle fiziksel ceza yöntemlerine başvuran ailelerin çocuklarında zorbalık durumlarının

daha fazla görülebileceği belirtilmektedir (Pasin, 2017). Turgut (2005) ise ailelerin tutumları ile zorbalık durumu arasında pozitif bir ilişki olduğunu dile getirmiştir. Rican, Klicperova ve Koucka (1993) zorbalık kurbanı olan bireylerin tutucu ve aşırı koruyucu olduklarını söylemişlerdir. Ayrıca bazı araştırmalarda göre barışçıl ve huzurlu ailede büyümeyen çocukların zorbalığa daha yatkın olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Fielder, 2006). Connolly ve O'Moore (2003) de ailesiyle sıcak ve samimi ilişkiler içinde olan çocukların zorbalıktan uzak, ailesiyle tutarsız ilişkiye sahip olan çocukların ise zorbalığa daha yatkın olduklarını belirtmişlerdir. Loeber ve Dishion (1984) zorba çocukların ailelerinin ve kendilerinin problem çözme becerilerinin gelişmediğini dile getirmişlerdir.

Zorbalık aile tutumlarından kaynaklandığı gibi bireylerin içsel dürtülerinden de kaynaklanabilmektedir. Bu içsel dürtülerden en önemlileri ise bireylerin bulundukları ortamda ön plana çıkma istekleridir (Gökler, 2009). Ayrıca okullardaki güvenlik ve denetim durumları da bu duruma etken olarak kabul edilmektedir. Öyle ki okullardaki denetimsizlik sonucu çocuklar ihtiyaç duydukları ilgi ve kabul duygusundan dolayı zorbaca davranışlara başvurabilmektedirler (Kılıç, 2010). Bazı araştırmalara göre ise bireylerin zorbalık güdülerinin sebeplerinden birisi de bireylerin dikkat problemleri, hiperaktivite bozukluklarıdır. Bu durumlar bireyleri kabalaştırmakta ve zorbaca tutumlar sergilemelerine sebep olmaktadır (Çölmekçi, 2022; Örengül ve Sabuncuoğlu, 2018).

Akran zorbalığının bir diğer sebebi ise içinde bulundukları dijital ortamlardır. Özellikle bilgisayar oyunları ve televizyonlardaki şiddet içerikli temalar akran zorbalığının kaynaklarından bazıları olacağı düşünülmektedir. Öyle ki bu tür durumlara maruz kalan bireylerde iki farklı sonuç görülmektedir (Çölmekçi, 2022). Ya sürekli şiddete şahit olan çocuklar için şiddet durumu sıradanlaşacağı için yaşadıkları şiddete karşı tepki vermeyecekler ve duyarsız kalacaklar ya da bir süre sonra şahit oldukları şiddeti uygulayan taraf olacaklardır (Bryant vd., 1981; Fan vd., 2023; Pivec, Horvat ve Košir, 2023; Salmivalli, 2010; Walters ve Espelage, 2022; Wiertsema vd., 2023). Okullarda yaşanan akran zorbalıklarının bir başka sebebi ise öğretmenlerin okul içerisindeki, tutum ve davranışlarının olduğu belirtilmektedir. Öğretmenlerin moral durumlarının düşük olmaları, uyguladıkları kuralların tutarsızlıkları ve öğrencilerinin duygusal durumlarından uzak olmaları bunlardan bazılarıdır. Ayrıca çocukların sınıf öğretmenlerinin sık sık değişmesi de akran zorbalığı için bir sebep olarak görülmektedir (Çölmekçi, 2022).

2.6.Akran Zorbalığının Sonuçları

Akran zorbalığı durumu yalnızca zorbalığı uygulayan bireylerle zorbalığa maruz kalan bireyleri ilgilendiren bir durum değildir. Yaşanılan zorbalık olayına şahit olan öğrenciler için de akran zorbalığı temel problem olarak kabul edilmektedir. Akran zorbalığına şahit olan öğrenciler sosyal, psikolojik ve birçok diğer açıdan olumsuz olarak etkilenmektedir. Ayrıca bireylerin yaşadıkları bu olumsuz durumlar bireylerde ileriye dönük olarak da sorunlara sebep olmaktadır (Aypay, Durmuş ve Aybek, 2016; Pişkin ve Ayas, 2015). Akran zorbalığına maruz kalan kurbanlar ise yalnızlık, stres, çaresizlik, kaygı gibi durumlardan dolayı büyük sorunlar yaşamaktadırlar. Bunların yanı sıra akran zorbalığına maruz kalan öğrenciler okula karşı olumsuz duygular geliştirmekteler ve akademik açıdan başarısızlıklar yaşamaktadırlar. En önemlisi ise zorbalık mağduru bireylerin özgüven düzeylerinde düşmeler görülmekte ve bir süre sonra öz saygılarını kaybettikleri görülmektedir (Çölmekçi, 2022). Bunların yanı sıra zorbalık mağduru bireylerde konsantrasyon bozuklukları da görülmektedir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde de akran zorbalığına maruz kalan bireylerde derin bir şekilde psikolojik ve sosyolojik sorunlar olabileceği tespit edilmektedir. Ayrıca akran zorbalığının bir diğer sonucu çocukların okula devamlılığı konusundadır. Akranları tarafından zorbalık gören bireyler okula gitmek istememekte, okula dair sevgileri azalmaktadır. Bu bireyler okuldan uzaklaşmakta okula karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergilemektedirler (Pişkin, 2002; Pivec, Horvat ve Košir, 2023; Salmivalli, 2010; Walters ve Espelage, 2023; Wiertsema vd., 2023; Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Akran zorbalığına maruz kalan bireyler yakın çevrelerinden yardım istemediklerinde veya gördükleri zorbalığı fark etmediklerinde büyük problem durumu oluşmaktadır. Bunların yanı sıra yardıma muhtaç oldukları anda da bekledikleri yardımı yakın çevrelerinden hissetmediklerinde de yine benzer şekilde büyük sorunlar meydana gelmektedir. Ailelerinden gerekli desteği hissetmeleri son derece önemlidir (Walters ve Espelage, 2023; Wiertsema vd., 2023). Yardım ya da desteğin eksikliğinde bireylerin ilerleyen yaşantılarında depresyon durumları, değersizlik ya da tükenmişlik duyguları oluşabilmektedir (Wiertsema vd., 2023; Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Ayrıca akran zorbalığına maruz kalan bireyler zorbalığın devam etmesi durumunda mücadele duygularını yitirmekte hayata dair olumsuz tutum sergilemektedirler. Konu kapsamında Avusturalya’da ele alınan bir çalışmada zorbalığa maruz kalan bireylerin diğer akranlarına nazaran intihara daha meyilli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çölmekçi, 2022; Rigby, 2000). Ayrıca zorbalık, uygulayan bireyler

açısından da büyük olumsuzluklar taşımaktadır. Öyle ki bireyler zorbaca tutum ve davranışları devam ettirdikleri süre boyunca hem iş hem de özel yaşamlarında pek çok sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bunun yanı sıra zorbalık davranışını devam ettiren bireyler sıklıkla iş değiştirmek zorunda kalmakta ve sosyal açıdan ikili ilişkileri yürütmede büyük sorunlar yaşamaktadırlar. Bunun sonucunda da yaşamları boyunca olumsuz deneyimlere maruz kalmaktadırlar (Costello, Foley ve Angold, 2006). Zorba bireyler akademik açıdan da sorunlar yaşamaktadırlar. Derslerinde büyük başarısızlar yaşamakta, okula dair olumsuz tutum sergiledikleri için zamanla okuldan uzaklaşmaktadırlar. Yaşamlarının ilerleyen bölümlerinde ise şiddeti daha fazla tercih etmekte ve madde bağımlılarına dönüşebilmektedirler. Kısacası zorba bireyler hayatlarında diğer bireylere nazaran olumsuzluklara daha meyilli ve açık durumda olmaktadır (Çölmekçi, 2022; Egger ve Angold, 2006).

2.7.İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde internet bağımlılığına ve akran zorbalığına ilişkin yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Bu sebeple ilgili literatür konu kapsamında detaylı olarak incelenmiş bazı araştırmalar aşağıda belirtilmiştir.

2.7.1. İnternet Bağımlılığını Konu Alan Araştırmalar

2.7.1.1.Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar

İnternet bağımlılığına dair alinyazın kontrol edildiğinde pek çok çalışmaya rastlanılmaktadır. Buradan hareketle, internet bağımlılığı konusunun araştırmacılar tarafından dikkate alınan bir durum olduğu söylenebilir. Bu kapsamda ilk çalışma Büyükşahin ve Çelikkaleli'ye (2010) aittir. Çevik-Büyükşahin ve Çelikkaleli (2010) araştırmalarında ergen bireylerin internet bağımlılık durumlarını farklı değişkenlere ilişkin ele alarak incelemişlerdir. Araştırma sonucunda ise arkadaş bağımlılığı ile internet bağımlılığı arasında bir ilişki tespit etmişlerdir. Başka bir çalışmada erkek bireylerin kadınlara nazaran internete ilişkin bağımlılık düzeylerinin daha yüksek sonucu da elde

edilmiştir (Ayas ve Horzum, 2013). Ayrıca araştırmada elde edilen bir diğer sonuç ise ilgisiz ailelerin çocuklarının internet bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğudur.

Ayas ve Horzum (2013) ise bireylerin internet bağımlılıkları ile ailelerinin tutumları arasındaki ilişkiyi çalışmalarında ele almışlardır. Araştırmaya ilköğretimde öğrenim gören öğrenciler katılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuca göre ise; aile tutumunun internet bağımlılığına etkisi olduğu ve sorumsuz olan ailelerin çocuklarının internet bağımlılığı düzeylerinin yüksek olduğuna ulaşılmıştır.

Önay (2014) anne baba tutumları ile bireylerin internet bağımlılıkları durumunu ele alarak yordamaya çalışmıştır. Yine aynı şekilde bireylerin hissettikleri yalnızlık duygusu ve iletişim becerileri de ele alınarak çalışmada ulaşılan bulgular değerlendirilmiştir. Araştırma örneklemini ise 9. sınıfta öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma sonucuna göre ise telefona sahip olan bireylerin ve interneti bulunan bireylerin internet bağımlısı oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca bireylerin hissettikleri yalnızlık duygusu ve anne-baba tutumlarının da internet bağımlılığı için birer faktör olduğu araştırmada ulaşılan bir diğer sonuçtur. Yine bireylerin iletişim becerileri de internet bağımlılığı için etken olan bir diğer durumdur. Otoriter aile, iletişim beceriksizliği ve yalnızlık duygusu bireyleri internete yönlendirmektedir (Arslan, 2017).

Eftekin (2015) de anne baba tutumları ile internet bağımlılığı durumunu ele almıştır. 343 öğrenci üzerinden yürütülen araştırmaya göre bireylerin internet bağımlılıkları düzeylerinin anne-baba düzeylerine ve cinsiyetlerine göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bireylerin sınıf düzeylerinin, anne-baba eğitim durumlarının, aylık gelirlerinin, internete erişim durumlarının ve internete dâhil olma şekillerinin bireylerin internet bağımlılıkları için bir etken olduğu da ulaşılan diğer sonuçlardır (Önay, 2014).

Arslan (2017) ise araştırmasında anne babası ayrı olan bireylerin internet bağımlılıkları düzeylerini ele almıştır. Yapılan araştırmada ailenin gelir durumu, internete girilen zaman, baba eğitim durumu ve bireylerin yaşları değişkenlerinin internet bağımlılığı için herhangi bir faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bireylerin cinsiyetleri, anne babalarının ayrı olma durumları, sahip oldukları kardeş durumları ile bireylerin internet bağımlılıkları arasında ilişki olduğu araştırmada elde edilen bir başka önemli sonuçlardır. Konu kapsamında ele alınan bir diğer araştırma ise Savcı'ya (2017) aittir. Araştırmaya katılan 991 ergen birey üzerinden yürütülen araştırmada ergen bireylerin sosyal zekâ, akran ilişkileri ve sosyal kaygıları ile internet bağımlılıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma

sonucunda ise düşük düzeyde akran ilişkilerinin ve sosyal kaygının internet bağımlılığı için birer etken olduğu anlaşılmıştır. Tilki (2020) ise gerçekleştirdiği araştırmasında ergen bireylerin ebeveyn kabul-ret algıları ile internet bağımlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda ise bireylerin hissettikleri anne-baba kabul-ret duyguları ile internet bağımlılıkları arasında pozitif yönde ilişki tespit edilmiştir.

2.7.1.2.Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

Konu kapsamında yurt dışında yapılmış araştırmalar incelendiğinde pek çok çalışmaya ulaşılmaktadır. Bu araştırmalardan birisi Park ve arkadaşları (2010) aittir. Park ve arkadaşları (2010) çalışmalarında Güney Kore’de yaşayan ergen bireylerin internet bağımlılık düzeylerini ve ailesel faktörlerin internet bağımlılığına etkisini ele almışlardır. Ele alınan araştırmada çalışmaya katılan ergenlerin internet bağımlılık düzeylerinin normalin üstünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yine aynı araştırmada aile içi iletişim düzeyiyle bireylerin internet bağımlılık düzeyleri arasında ilişki olduğu da ulaşılan bir diğer sonuçtur.

Xiuqin ve arkadaşları (2010) ise çalışmalarında internete dair bağımlılıkları olan bireylerle bağımlılıkları olmayan bireylerin kişilik özelliklerini karşılaştırmışlar ve internete bağımlı olan bireylerin yetiştirilme davranışlarını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda ise internet bağımlılığının ebeveyn davranışlarıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani aşırı müdahaleci, empati duygusundan yoksun olan ve sıklıkla cezaya başvuran ebeveynlerin çocuklarının daha çok internet bağımlısı olduğu sonucu elde edilmiştir. Konu kapsamında ele alınan bir diğer araştırma ise Tzavela ve arkadaşlarına aittir.

Tzavela ve arkadaşları (2015) ergen bireylerin internete olan bağımlılıklarını psiko-sosyal ve psikiyatrik açıdan ele alarak değerlendirmişlerdir. Bahsi geçen araştırmada ergen sağlık birimi polikliniğinde bulunan ergen bireylerden faydalanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre anne-babası ayrı olan ve düzensiz aile yaşamı olan bireylerin internet bağımlılığına daha çok yatkın olduğu söylenebilir. İnternet bağımlılığının bireylerin akademik başarılarına ve okula olan tutumlarına da olumsuz etkisi olduğu araştırmada ulaşılan bir diğer sonuçtur. Ayrıca yine aynı araştırmada internet bağımlılığı olan ergen bireylerin depresyon ve diğer psikolojik rahatsızlıklara yakalanma olasılığının diğer bireylere nazaran daha yüksek olduğu da anlaşılmıştır.

Krishnamurthy ve Chetlapalli (2015) üniversitede öğrenim gören bireylerin internet bağımlılıkları açısından risk oluşturabilecek faktörleri ele alarak incelemişlerdir. Bu sebeple araştırmada internet kullanım sebeplerini belirleyici sorular içeren ve demografik faktörleri kapsayan envanter kullanılmıştır. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin % 56'sını kadınlar oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda ise; araştırmaya katılan öğrencilerin %42'sinde internet bağımlılığı tespit edilmiştir. Araştırmada ulaşılan bu sonuca göre üniversite öğrencileri için internet bağımlılığının olağan bir durum kabul edilmektedir. Bir diğer araştırma ise Chen ve Gau'ya (2016) aittir.

Chen ve Gau (2016) araştırmalarında çocuk ve ergenlerin uyku problemleriyle internet bağımlılıkları arasındaki ilişkiyi ele almışlar ve incelemişlerdir. Araştırmada bireylerin yaşadıkları uyku problemleri ile internet bağımlılıkları arasında doğrudan ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca internet bağımlılığın her yaştaki bireylerin uyku düzeyleri için risk oluşturduğu da araştırmada elde edilen bir diğer sonuçtur. Buradan hareketle de bireylerin internet bağımlılıklarının ele alınarak incelenmesi gerektiği söylenebilir.

Yurt dışında yapılan araştırmalar incelendiğinde internet bağımlılıklarının bireylerin yaşamları, tutumları ve davranışları için her zaman risk oluşturduğu söylenebilir. Bu sebeple de bireylerin internete dair davranışları bireylerin yaşam kaliteleri adına en büyük belirleyici etken olduğu yorumu yapılabilir. Dolayısıyla da bireylerin internet kullanımları ölçülü ve doğru olmalıdır.

2.7.2. Akran Zorbalığını Konu Alan Araştırmalar

2.7.2.1.Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar

Konu kapsamında literatür incelendiğinde Türkiye'de akran zorbalığına ilişkin pek çok çalışmanın yapıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Literatürden ulaşılan bu sonuç ise akran zorbalığının araştırmacılar tarafından ciddiye alındığını göstermektedir. Araştıranın bu bölümünde ise akran zorbalığı hakkında yapılmış bazı önemli çalışmalara yer verilmiştir. Bu kapsamda ilk araştırma Kapçı'ya (2004) aittir.

Kapçı (2004) araştırmasını toplam 206 4. ve 5. sınıf üzerinden yürütmüştür. Bu araştırmaya katılan öğrencilerin maruz kaldıkları zorbaca tutum ve davranışları bazı değişkenler (sınıf

düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, zorbalık türü, bireylerin benlik algıları, bireylerin depresiflik düzeyleri) açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda çalışmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin %40'ının zorbalığa maruz kaldıkları anlaşılmıştır. Ayrıca zorbalığa maruz kalan öğrencilerin öz güven ve benlik algıları düzeylerinde de ciddi düşüşler olduğu, araştırmada ulaşılan bir başka sonuçtur. Ayrıca duygusal zorbalığa maruz kalan öğrencilerin öz saygı düzeylerinin diğer zorbalığa maruz kalan öğrencilerin düzeyine göre daha düşük olduğu ölçülmüştür.

Pekel-Uludağlı ve Uçanok (2005) ise Ankara ilinde eğitim gören 5. ve 6. sınıf, toplam 701 öğrenci üzerinden yürüttükleri araştırmalarında akran zorbalığı konusunu ele almışlardır. Ele alınan bu araştırmada amaç; akran zorbalığına maruz kalan öğrencileri belirlemek ve bu öğrencileri bazı değişkenler açısından değerlendirilmesidir. Araştırma sonucunda ise hem zorba hem de kurban olan öğrencilerin seyirci akranlarına nazaran daha fazla reddedildikleri anlaşılmıştır. Yani akran zorbalığı sürecine herhangi bir dahli olmayan öğrenciler akranları tarafından zorba ve kurbanlara nazaran daha çok kabul görmektedirler. Yine bu öğrencilerin akademik başarı düzeyleri de zorba ve kurban öğrencilere nazaran daha yüksek olarak ölçülmüştür. Ayrıca zorba/kurban öğrencilerinin diğer akranlarına nazaran da daha yalnız oldukları araştırmada elde edilen bir diğer sonuçtur. Uygulanan ya da maruz kalınan zorbalık öğrencilerin cinsiyetlerine göre ele alındığında ise; kız öğrencilerin daha çok duygusal zorbalık, erkek öğrencilerin ise daha çok fiziki zorbalık uyguladıkları anlaşılmıştır.

Satan (2006) tarafından yapılan araştırmanın örneklem grubunu ise 12-14 yaş aralığında bulunan bireyler oluşturmaktadırlar. Toplamda 496 öğrencinin katıldığı ilgili araştırmada akran zorbalığı; yaş, ebeveyn eğitim ve gelir düzeyi, cinsiyet vb. gibi değişkenler açısından ele alınmıştır. Araştırma sonucunda ise erkek öğrencilerin kız öğrencileri göre zorbalığa daha eğilimli oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin zorbalık düzeylerinin, anne babaların eğitim düzeylerine bağlı olarak değişkenlik gösterdiği de araştırmada elde edilen bir diğer sonuçtur. Yani eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocuklarının diğer çocuklara nazaran daha az zorbalık eğilimleri olduğu söylenebilir.

Pişkin (2010) ise toplam 1154 öğrenci üzerinden araştırmasını gerçekleştirmiştir. Pişkin'in araştırmasının örneklem grubunu ise 4,5,6,7 ve 8. sınıfta eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrenciler arasında gerçekleşen zorbalığın belirlenmesi ve var olan zorbalığın bazı değişkenlere göre incelenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırma neticesinde ise çalışmaya katılan öğrencilerin yaklaşık %36'sının kurban oldukları, %30'unun ise zorba oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan

öğrencilerin yaklaşık %7'sinin ise hem zorba hem de kurban oldukları elde edilen bir başka sonuçtur. Kız öğrencilerin ise genellikle zorbalık süreci içerisinde kurban oldukları anlaşılmaktadır. Araştırmada elde edilen bir diğer sonuç ise; üst gelir düzeyine sahip olan öğrencilerin alt gelir düzeyine sahip olan öğrencilere nazaran zorbalığa daha yatkın olduklarıdır. Son olarak ise araştırmada karşılaşılan zorbalıklar türlerine göre ayrıldığında, öğrenciler arasında en çok sözel zorbalığın olduğu görülmektedir. Konu kapsamında bir başka çalışma ise Çankaya'ya (2011) aittir.

Çankaya (2011) araştırmasını 8. sınıfta öğrenim gören 201 öğrenci üzerinde gerçekleştirmiştir. Araştırmanın amacı ise araştırmaya katılan öğrencilerin maruz kaldıkları ya da sergiledikleri zorbaca tutum ve davranışların incelenmesidir. Bu kapsamda elde edilen veriler incelendiğinde öğrenciler arasında en fazla sözel ve fiziksel zorbalığın gerçekleştiği anlaşılmıştır. Ayrıca erkek öğrencilerin ise en fazla sözel zorbalığa maruz kaldıkları ya da uyguladıkları araştırmada elde edilen bir diğer sonuçtur.

2.7.2.2.Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

Akran zorbalığına ilişkin uluslararası literatür incelendiğinde pek çok çalışmaya rastlanılmaktadır. Konu kapsamında çokça çalışmanın olması akran zorbalığının önemli bir sorun olduğunun en büyük göstergesidir. Uluslararası çalışmalardan birisi Boulton ve Smith'e (1994) aittir. Boulton ve Smith (1994) araştırmalarını 8 ve 9 yaşlarında olan toplam 158 öğrenci üzerinden gerçekleştirmiştir. İlgili araştırmada öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin algıları ve akran kabulü konusu ele alınıp işlenmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde ise çalışmaya katılan öğrencilerin %13'ünün zorba, %17'sinin ise kurban oldukları anlaşılmıştır. Araştırmada ele alınan cinsiyet değişkenine dair ise herhangi bir anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.

İlgili bölümde yer verilen bir diğer araştırma ise Menesini vd. (1997) aittir. Ele alınan bu çalışma İtalya ve İngiltere'de gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya İtalya'dan 1379 öğrenci katılırken İngiltere'den ise 6758 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin tutumlarının araştırması amaçlanmıştır. Ayrıca akran zorbalığına karşı yapılan müdahalelerin çeşitleri ise araştırmanın bir başka amacıdır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş aralıkları ise 8-16'dır. Araştırma sonucunda ise; kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları anlaşılmıştır. Kız öğrencilerin

empati becerilerinin erkek öğrencilere nazaran daha yüksek olması da araştırmada elde edilen bir diğer sonuçtur. Ayrıca araştırmanın İtalya örnekleminde akran zorbalığı oranı azken İngiltere örnekleminde ise bu oranın daha fazla olduğu sonucu da elde edilmiştir.

Baldry ve Farrington (2000) tarafından Roma’da yapılan araştırmaya ise 11-14 yaşlarında olan toplam 238 öğrenci katılmıştır. Ele alınan bu araştırmada akran zorbalığının yanı sıra araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel özellikleri ve ebeveyn özellikleri de ele alınmıştır. Araştırmanın neticesinde ise erkek öğrencilerin kız öğrencileri nazaran daha fazla akran zorbalığı uyguladıkları ve bu yüzden suçluluk hissettikleri anlaşılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin yaşlarının artmasına bağlı olarak da zorbalık davranışlarının da arttığı ulaşılan bir diğer sonuçtur.

Houndoumadi ve Peteraki (2001) ise araştırmalarını 7-11 yaş aralığında bulunan 1312 öğrenci üzerinden yürütmüşlerdir. Araştırmaya katılan öğrenciler 3, 4, 5 ve 6. sınıfta öğrenim görmektedirler. Araştırmanın amacı ise öğrencilerin akran zorbalığına ilişkin tutumları, aile ve öğretmenlerin zorbaca davranışlara dair farkındalık durumlarıdır. Araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde ise yaşa bağlı olarak bireylerin sergiledikleri zorbaca davranış düzeylerinde artışlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencileri zorbaca davranış sergileme durumlarında bir artış olduğu ancak buna rağmen kurban öğrenci sayısında ise azalma olduğu da görülmüştür. Yaş ve zorbalık arasındaki bir başka ilişki ise; bireylerin yaşlarının ilerlemesine bağlı olarak karşılaştıkları zorbalık türünün değişmesidir. Yani daha küçük yaştaki bireyler daha çok fiziki zorbalık sergilerken yaşı büyük olan bireylerin ise daha çok sözel zorbalık sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuç ise erkek öğrencilerin zorbaca davranışları havalı gördükleridir. Bu araştırmaların dışında yakın tarihte yapılmış pek çok çalışmalar da bulunmaktadır (Fan, Xue, Xiu, Chen ve Liu, 2023; Pivec, Horvat ve Košir, 2023; Salmivalli, 2010; Walters ve Espelage, 2023; Wiertsema vd., 2023). Konu kapsamında gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde ise gerçekleştirilen bu araştırmanın konusunun önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca yapılan araştırmaların sonuçları ele alındığında ise, konu kapsamında yapılan araştırmalar neticesinde farklı sonuçlara ulaşıldığı da anlaşılmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi sürecine ilişkin bilgiler verilmiştir.

3.1.Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma nicel araştırma yöntemleri kapsamında yer alan nedensel ve ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı betimleyici bir çalışmadır. Herhangi bir konu veya duruma dair bir örneklem üzerinden katılımcıların beceri, ilgi, duygu düşünce gibi özelliklerinin belirlenmesi tarama araştırmaları olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk vd.; Karasar, 2012). İlişkisel tarama modeli, herhangi bir olgu veya durumun iki ya da daha da fazla değişken sarmalında ilişkinin varlığı ya da düzeyini belirlemeyi hedefleyen araştırma modelidir (Karasar, 2012). Araştırmanın örneklemine bulunan öğrencilerin internet bağımlılığı ve akran zorbalığı düzeyleri arasındaki ilişkinin farklı değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile gelir düzeyi) açısından incelenerek bu iki durum arasındaki ilişki durumunun düzeyini saptamak amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

3.2.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini; 2022-2023 eğitim öğretim yılında Kocaeli ilindeki bir ortaöğretim kurumunda eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini için ortaöğretim kademesinde eğitim gören öğrencilerin seçilmesinin sebebi; ortaöğretim kademesinde hem akran zorbalığının hem de internet bağımlılığının yoğun olarak rastlandığının gözlemlenmesidir. Araştırma 2022-2023 eğitim öğretim yılında Kocaeli ilinde bulunan MEB'e bağlı bir ortaöğretim kurumunda yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu uygun örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2014) tarafından geliştirilen örneklem hesaplama metodundan faydalanılarak 0.5 örnekleme hatası

neticesinde 306-333 arası örnekleminin yeterli olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu sebeple araştırmanın veri toplama süreci içerisinde 9,10, 11 ve 12. sınıf düzeyindeki toplam 350 öğrenciye ulaşılmıştır. Örneklemin genel özelliklerine dair bilgiler Tablo 1’de detaylı olarak belirtilmiştir.

Tablo 1

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özelliklerinin Frekans ve Yüzde Dağılımları

		<i>f</i>	%
Cinsiyet	Kız	32	9,1
	Erkek	318	90,9
Sınıf	9. Sınıf	92	26,3
	10. Sınıf	90	25,7
	11. Sınıf	96	27,4
	12. Sınıf	72	20,6
Anne Eğitim Durumu	Okuryazar	71	20,3
	İlkokul	129	36,9
	Ortaokul	85	24,3
	Lise	59	16,9
	Lisans	6	1,7
Baba Eğitim Durumu	Okuryazar	54	15,4
	İlkokul	95	27,1
	Ortaokul	91	26,0
	Lise	89	25,4
	Lisans	21	6,0
Aile Gelir Durumu	Geliri Giderinden Az	115	32,9
	Geliri Giderine Eşit	197	56,3
	Geliri Giderinden Fazla	38	10,9
Toplam		350	100.0

Tablo 1’de araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri görülmektedir. Tabloya göre, öğrencilerin %9,1’i (32) kız ve %90,9’u (318) erkektir. Öğrencilerin %26,3’ü (92) 9.sınıfta, %25,7’si (90) 10.sınıfta, %27,4’ü (96) 11.sınıfta ve %20,6’sı (72) 12.sınıfta öğrenim görmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %20,3’ünün (71) annesi okuryazar, %36,9’unun (129) ilkokul, %24,3’ünün (85) ortaokul, %16,9’unun (59) lise ve %1,7’sinin (6) lisans mezunu olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %15,4’ünün (54) babası okuryazar, %27,1’inin (95) ilkokul, %26’sının (91) ortaokul, %25,4’ünün (89) lise ve %6’sının (21) lisans mezunu olduğu görülmektedir. Son olarak araştırmaya katılan öğrencilerin %32,9’unun (115) aile geliri giderinden az, %56,3’ünün (197) aile geliri giderine eşit ve %10,9’unun (38) aile geliri giderinden fazladır.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Süreçleri

Araştırmada veriler anket tekniği kullanılarak toplanılmıştır. Anket, katılımcıların fikirlerinin yazılı bir şekilde alındığı veri toplama tekniği olarak kabul edilmektedir (Arseven, 1994). Çalışmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Taş (2019) tarafından geliştirilen “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği” ve Ayas & Pişkin (2015) tarafından geliştirilen “Akran Zorbalığı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma verileri 5 hafta içinde uygun koşullar dahilinde toplanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekler örneklem grubuna uygulanmadan önce hem araştırma hem de ölçek hakkında gerekli bilgilendirilmeler yapılarak uygulamaya geçilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından yapılandırılan form; araştırmaya dahil olan lise öğrencilerinin özelliklerinin (cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve aile gelir düzeyi) belirlenmesi amacıyla uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan form toplam 6 farklı sorudan oluşmaktadır. Uygulanan bu form EK 3’de gösterilmiştir.

3.3.2. Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği

“Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği” (EK 4) Taş (2019) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçek toplam 9 maddeden “Hiçbir Zaman” (1), “Nadir Olarak” (2), “Bazen” (3), “Sık Sık” (4), “Her Zaman” (5) şeklinde derecelendirilen 5’li likert tipli bir ölçme aracıdır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirliğini belirlemek amacıyla Cronbach alfa katsayısı hesaplanmış ve iç tutarlılık kat sayısı 0.81 olarak belirlenmiştir. Ölçülen bu değer baz alındığında, ergenler için internet bağımlılığı ölçeğinin güvenilir bir düzeyde olduğu söylenilebilir.

3.3.3.Akran Zorbalığı Ölçeği

“Akran Zorbalığı ölçeği” (EK 5) Ayas & Pişkin (2015) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçek toplam 53 madde ve 6 farklı faktörden (fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme, cinsiyet) oluşmaktadır. Ancak geliştirilen ölçeğin son 10 maddesi (cinsiyet faktörü) için gerekli uygulama izni verilmemiştir. Dolayısıyla eldeki araştırmada uygulanan ölçek “fiziksel zorbalık” alt boyutu ile ilgili 15, “sözel zorbalık” alt boyutu ile ilgili 7, “dışlama” alt boyutu ile ilgili 6, “söylenti çıkarma ve yayma” alt boyutu ile ilgili 5, “eşyalarına zarar verme” alt boyutu ile ilgili ise 10 madde olmak üzere toplam 43 maddeden oluşmaktadır. “Akran Zorbalığı ölçeği” “Hemen Hemen Her Gün” (1), “Haftada En Az 1 Defa” (2), “Ayda 1 Defa” (3), “Dönem Boyunca 1 Defa” (4), “Hiçbir Zaman” (5) şeklinde derecelendirilen 5’li likert tipli bir ölçme aracıdır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirliğini belirlemek amacıyla Cronbach alfa katsayısı hesaplanmış ve iç tutarlılık katsayısı .949, olarak belirlenmiştir. Ölçeğin alt faktörlerine dair iç tutarlılık katsayıları ise; “fiziksel zorbalık” boyutu için .898, “sözel zorbalık” boyutu için .807, “dışlama” boyutu için .833, “söylenti çıkarma ve yayma” boyutu için .827, “eşyalarına zarar verme” boyutu için .878 olarak saptanmıştır. Ölçülen bu değerlere göre, ergenler için internet bağımlılığı ölçeğinin güvenilir bir düzeyde olduğu söylenilebilir. Konu kapsamındaki araştırmalar da incelendiğinde yine aynı durumun genel olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Eldeki araştırmada elde edilen değerler ise Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2

Araştırmada Kullanılan Ölçeklere Ait Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayıları

	Madde Numaraları	Madde Sayısı	Güvenirlik Katsayısı
Fiziksel Zorbalık	1-15	15	.898
Sözel Zorbalık	16-22	7	.807
Dışlama	23-28	6	.833
Söylenti Çıkarma ve Yayma	29-33	5	.827
Eşyalarına Zarar Verme	34-43	10	.878
Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Toplamı	1-43	43	.949
Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği	1-9	9	.841

Tablo 2’de araştırmada kullanılan ölçek ve alt boyutlarının Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları verilmiştir. “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeği toplamının Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .949, “Fiziksel Zorbalık” alt boyutunun .898, “Sözel Zorbalık” alt boyutunun .807, “Dışlama” alt boyutunun .833, “Söylenti Çıkarma ve Yayma” alt boyutunun .827 ve “Eşyalarına Zarar Verme” alt boyutunun .878 olduğu görölmektedir. Son olarak “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeğinin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .841 olarak tespit edilmiştir. Ortaya çıkan bu sonuçlar doğrultusunda araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğu söylenebilir.

3.4.Verilerin Analizi

Araştırmada ulaşılan bulguların analizleri SPSS 22.0 paket programı beraberinde yapılmıştır. Elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediğin saptamak için Kolmogorov Smirnov testi ve basıklık-arpıklık değerleri kullanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde ise ulaşılan verilerin normal bir şekilde dağılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple ikili gruplarda Mann-Whitney U testi, üç ve üzeri gruplarda ise Kruskal Wallis H testi ve değişkenler arası ilişkileri belirlemek için Spearman Rank korelasyon analizi kullanılmıştır. Kolmogorov- Smirnov testi ve basıklık arpıklık değerlerine ilişkin sonuçlar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3
Araştırmada Kullanılan Ölçeklere Ait Normallik Analizi Sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov		
	İstatistik	sd	p
Fiziksel Zorbalık	,163	350	,000
Sözel Zorbalık	,186	350	,000
Dışlama	,270	350	,000
Söylenti Çıkarma ve Yayma	,272	350	,000
Eşyalarına Zarar Verme	,255	350	,000
Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Toplamı	,166	350	,000
Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği	,076	350	,000

Tablo 3’te araştırmada kullanılan ölçeklere ait Kolmogorov-Smirnov normallik testi sonuçları verilmiştir. Tabloya göre ölçeklerde verilerin normal dağılmadığı görölmüştür

($p<0.05$). Verilerin normal dağılmadığı durumlarda non-parametrik testler kullanılmaktadır. Bu nedenle ikili gruplarda Mann-Whitney U testi, üç ve üzeri gruplarda ise Kruskal Wallis H testi ve değişkenler arası ilişkileri belirlemek için Spearman Rank korelasyon analizi kullanılmıştır.

Tablo 4

Araştırmada Kullanılan Ölçeklerden Elde Edilen Minimum, Maksimum, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Min.	Max.	Ort.	SS
Fiziksel Zorbalık	15,00	75,00	26,48	11,672
Sözel Zorbalık	7,00	35,00	12,59	6,257
Dışlama	6,00	30,00	8,71	4,432
Söylenti Çıkarma ve Yayma	5,00	25,00	7,41	3,944
Eşyalarına Zarar Verme	10,00	50,00	14,43	6,750
Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği	43,00	215,00	69,64	27,482
Toplamı				
Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği	9,00	45,00	19,99	7,685

Tablo 4’te araştırmaya katılan öğrencilerin ölçek ve alt boyutlarından aldıkları minimum, maksimum, ortalama puanlar ile standart sapma değerleri verilmiştir. “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeğinin toplam puan ortalamasının ($69,64\pm 27,482$) düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Ölçeğe ait alt boyutların ortalama puanlarına bakıldığında, “Fiziksel Zorbalık” alt boyutunun puan ortalaması ($26,48\pm 11,672$), “Sözel Zorbalık” alt boyutunun puan ortalaması ($12,59\pm 6,257$), “Dışlama” alt boyutunun puan ortalaması ($8,71\pm 4,432$), “Söylenti Çıkarma ve Yayma” alt boyutunun puan ortalaması ($7,41\pm 3,944$) ve “Eşyalarına Zarar Verme” alt boyutunun puan ortalamasının ($14,43\pm 6,750$) da düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle araştırmaya katılan öğrencilerin akran zorbalığı ve alt boyutlarındaki zorbalık türlerinin düzeyleri düşüktür. Son olarak “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeğinin puan ortalamasının ($19,99\pm 7,682$) orta düzeyde olduğu söylenebilir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Tablo 5

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Ölçeklere Ait Puan Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Yapılan Mann-Whitney-U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Fiziksel Zorbalık	Kız	32	134,84	4315,00	3787,0	,016*
	Erkek	318	179,59	57110,00		
Sözel Zorbalık	Kız	32	170,28	5449,00	4921,0	,756
	Erkek	318	176,03	55976,00		
Dışlama	Kız	32	210,97	6751,00	3953,0	,023*
	Erkek	318	171,93	54674,00		
Söylenti Çıkarma ve Yayma	Kız	32	194,88	6236,00	4468,0	,215
	Erkek	318	173,55	55189,00		
Eşyalarına Zarar Verme	Kız	32	158,58	5074,50	4546,5	,294
	Erkek	318	177,20	56350,50		
Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Toplamı	Kız	32	158,45	5070,50	4542,5	,316
	Erkek	318	177,22	56354,50		
Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği	Kız	32	189,33	6058,50	4645,5	,417
	Erkek	318	174,11	55366,50		

Not: *= $p < .05$

Tablo 5’te araştırmada kullanılan ölçek ve alt boyutlarına ait puan ortalamalarının öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testinin sonuçları görülmektedir. Tabloya göre “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeği toplam puanında ($U=4542,5$, $p>.05$), “Sözel Zorbalık” alt boyutunda ($U=4921,0$, $p>.05$), “Söylenti Çıkarma ve Yayma” alt boyutunda ($U=4468,0$, $p>.05$), “Eşyalarına Zarar Verme” alt boyutunda ($U=4546,5$, $p>.05$) ve “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeği toplam puanında ($U=4645,5$, $p>.05$) öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak “Fiziksel Zorbalık” alt boyutunda ($U=3787,0$, $p<.05$) ve “Dışlama” alt boyutunda ($U=3953,0$, $p<.05$) öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ortaya çıkan bu anlamlı farklılıkların “Fiziksel Zorbalık” alt boyutunda erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek ortalama puan aldıkları, “Dışlama” alt boyutunda ise kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek ortalama puan aldıkları

görülmüştür. Bu sonuçlara göre erkekler kızlara göre daha fazla fiziksel zorbalık yaptıkları, kızların da erkeklere göre daha fazla dışlama yaptıkları söylenebilir. Ayrıca ortaya çıkan bu farklılığın, araştırmaya katılan erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından fazla olmasından da kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 6

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Ölçeklere Ait Puan Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Sınıf Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	sd	X^2	p	Anlamlı Fark
Fiziksel Zorbalık	(1) 9.Sınıf	92	163,72	3	21,260	,000*	1<2
	(2) 10. Sınıf	90	207,42				4<2
	(3) 11. Sınıf	96	185,07				4<3
	(4) 12. Sınıf	72	137,89				
Sözel Zorbalık	(1) 9.Sınıf	92	174,21	3	12,486	,006*	4<1
	(2) 10. Sınıf	90	200,15				4<2
	(3) 11. Sınıf	96	176,77				4<3
	(4) 12. Sınıf	72	144,65				
Dışlama	(1) 9.Sınıf	92	186,58	3	7,451	,059	
	(2) 10. Sınıf	90	190,24				
	(3) 11. Sınıf	96	159,93				
	(4) 12. Sınıf	72	163,68				
Söylenti Çıkarma ve Yayma	(1) 9.Sınıf	92	174,44	3	8,484	,037*	3<2
	(2) 10. Sınıf	90	198,81				4<2
	(3) 11. Sınıf	96	163,15				
	(4) 12. Sınıf	72	164,19				
Eşyalarına Zarar Verme	(1) 9.Sınıf	92	173,05	3	8,987	,029*	4<2
	(2) 10. Sınıf	90	197,38				
	(3) 11. Sınıf	96	174,73				
	(4) 12. Sınıf	72	152,30				
Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Toplamı	(1) 9.Sınıf	92	172,27	3	16,447	,001*	1<2
	(2) 10. Sınıf	90	205,86				3<2
	(3) 11. Sınıf	96	175,73				4<1
	(4) 12. Sınıf	72	141,38				4<2
Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği	(1) 9.Sınıf	92	171,93	3	10,195	,017*	1<2
	(2) 10. Sınıf	90	203,93				3<2
	(3) 11. Sınıf	96	163,86				4<2
	(4) 12. Sınıf	72	160,05				

Not: *=p<.05

Tablo 6’da araştırmada kullanılan ölçek ve alt boyutlarına ait puan ortalamalarının öğrencilerin sınıf düzeyine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testinin sonuçları görülmektedir. Tabloya göre “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeğinin toplam puanında ($X^2=16,447$, $sd=3$, $p<.05$), “Fiziksel Zorbalık” alt boyutunda

($X^2=21,260$, $sd=3$, $p<.05$), “Sözel Zorbalık” alt boyutunda ($X^2=12,486$, $sd=3$, $p<.05$), “Söylenti Çıkarma ve Yayma” alt boyutunda ($X^2=8.484$, $sd=3$, $p<.05$), “Eşyalarına Zarar Verme” alt boyutunda ($X^2=8.987$, $sd=3$, $p<.05$) ve “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeğinde ($X^2=10,195$, $sd=3$, $p<.05$) öğrencilerin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ancak “Dışlama” alt boyutunda öğrencilerin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($X^2=7,451$, $sd=3$, $p>.05$).

Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için Mann Whitney-U testi yapılmıştır. Analiz sonucunda, “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeğinin toplam puanında 12. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile diğer sınıflarda öğrenim gören öğrenciler arasında, 12. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Diğer bir ifadeyle 12. Sınıf öğrencileri diğer öğrencilere göre daha az akran zorbalığı yapmaktadır. Bir diğer sonuç ise 9. ve 11. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile 10. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında, 9. ve 11. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Diğer bir ifadeyle 10. Sınıf öğrencileri 9. ve 11. Sınıf öğrencilerine göre daha az akran zorbalığı yapmaktadır.

“Fiziksel Zorbalık” alt boyutunda, 12. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile 10. ve 11. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında, 12. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Diğer bir ifadeyle 12. Sınıf öğrencileri 10. ve 11. Sınıf öğrencilerine göre daha az fiziksel zorbalık yapmaktadır. Bir diğer sonuç ise 9. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile 10. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında, 9. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Diğer bir ifadeyle 9. Sınıf öğrencileri 10. Sınıf öğrencilerine göre daha az fiziksel zorbalık yapmaktadır.

“Sözel Zorbalık” alt boyutunda, 12. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile diğer sınıflarda öğrenim gören öğrenciler arasında, 12. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Diğer bir ifadeyle 12. Sınıf öğrencileri diğer öğrencilere göre daha az sözel zorbalık yapmaktadır.

“Söylenti Çıkarma ve Yayma” alt boyutunda, 11. ve 12. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile 10. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında, 11. ve 12. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Diğer bir ifadeyle 11. ve 12. Sınıftaki öğrenciler 10. Sınıf öğrencilerine göre daha az söylenti çıkarma ve yayma yapmaktadır.

“Eşyalarına Zarar Verme” alt boyutunda, 12. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile 10. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında, 12. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı bir

farklılık elde edilmiştir. Diğer bir ifadeyle 12. Sınıf öğrencileri 10. Sınıf öğrencilerine göre daha az eşyalarına zarar verme davranışı sergilemektedirler.

“Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeğinin toplam puanında 10. Sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile diğer sınıflarda öğrenim gören öğrenciler arasında, diğer sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Diğer bir ifadeyle diğer sınıflardaki öğrenciler 10. Sınıf öğrencilerine göre daha az internet bağımlılığı sergilemektedir.

Tablo 7

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Anne Eğitim Durumuna Göre Ölçeklere Ait Puan Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Fiziksel Zorbalık	(1) Okuryazar	71	163,82	4	1,751	,781
	(2) İlkokul	129	182,38			
	(3) Ortaokul	85	172,19			
	(4) Lise	59	179,51			
	(5) Lisans	6	173,25			
Sözel Zorbalık	(1) Okuryazar	71	162,91	4	2,416	,660
	(2) İlkokul	129	179,29			
	(3) Ortaokul	85	171,63			
	(4) Lise	59	188,18			
	(5) Lisans	6	173,17			
Dışlama	(1) Okuryazar	71	186,79	4	2,715	,607
	(2) İlkokul	129	169,45			
	(3) Ortaokul	85	177,41			
	(4) Lise	59	168,98			
	(5) Lisans	6	209,17			
Söylenti Çıkarma ve Yayma	(1) Okuryazar	71	181,40	4	2,238	,692
	(2) İlkokul	129	169,47			
	(3) Ortaokul	85	176,39			
	(4) Lise	59	175,77			
	(5) Lisans	6	220,17			
Eşyalarına Zarar Verme	(1) Okuryazar	71	174,77	4	1,155	,885
	(2) İlkokul	129	172,71			
	(3) Ortaokul	85	179,15			
	(4) Lise	59	173,45			
	(5) Lisans	6	212,42			
Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Toplamı	(1) Okuryazar	71	169,89	4	,677	,954
	(2) İlkokul	129	178,18			
	(3) Ortaokul	85	172,74			
	(4) Lise	59	178,25			
	(5) Lisans	6	196,50			
Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği	(1) Okuryazar	71	179,00	4	3,931	,415
	(2) İlkokul	129	165,41			
	(3) Ortaokul	85	173,46			

(4) Lise	59	192,32
(5) Lisans	6	214,42

Tablo 7’de araştırmada kullanılan ölçek ve alt boyutlarına ait puan ortalamalarının öğrencilerin anne eğitim düzeyine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testinin sonuçları görülmektedir. Tabloya göre “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeğinin toplam puanında ($X^2=,677$, $sd=3$, $p>.05$), “Fiziksel Zorbalık” alt boyutunda ($X^2=1,751$, $sd=3$, $p>.05$), “Sözel Zorbalık” alt boyutunda ($X^2=2,416$, $sd=3$, $p>.05$), “Dışlama” alt boyutunda ($X^2=2,715$, $sd=3$, $p>.05$), “Söylenti Çıkarma ve Yayma” alt boyutunda ($X^2=2,238$, $sd=3$, $p>.05$), “Eşyalarına Zarar Verme” alt boyutunda ($X^2=1,155$, $sd=3$, $p>.05$) ve “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeğinde ($X^2=3,931$, $sd=3$, $p>.05$) öğrencilerin anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Tablo 8

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Baba Eğitim Durumuna Göre Ölçeklere Ait Puan Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Baba Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	sd	X^2	p
Fiziksel Zorbalık	(1) Okuryazar	54	161,16	4	2,862	,581
	(2) İlkokul	95	187,14			
	(3) Ortaokul	91	171,49			
	(4) Lise	89	173,07			
	(5) Lisans	21	187,40			
Sözel Zorbalık	(1) Okuryazar	54	162,19	4	3,177	,529
	(2) İlkokul	95	185,90			
	(3) Ortaokul	91	168,05			
	(4) Lise	89	175,93			
	(5) Lisans	21	193,12			
Dışlama	(1) Okuryazar	54	180,98	4	1,816	,770
	(2) İlkokul	95	183,59			
	(3) Ortaokul	91	171,19			
	(4) Lise	89	167,31			
	(5) Lisans	21	178,14			
Söylenti Çıkarma ve Yayma	(1) Okuryazar	54	163,25	4	7,437	,115
	(2) İlkokul	95	193,05			
	(3) Ortaokul	91	174,83			
	(4) Lise	89	160,64			
	(5) Lisans	21	193,50			
Eşyalarına Zarar Verme	(1) Okuryazar	54	170,49	4	2,483	,648
	(2) İlkokul	95	182,46			
	(3) Ortaokul	91	173,74			
	(4) Lise	89	167,54			
	(5) Lisans	21	198,29			

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Toplamı	(1) Okuryazar	54	162,56	4	3,636	,457
	(2) İlkokul	95	189,05			
	(3) Ortaokul	91	169,35			
	(4) Lise	89	171,31			
	(5) Lisans	21	191,83			
Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği	(1) Okuryazar	54	171,48	4	3,918	,417
	(2) İlkokul	95	166,58			
	(3) Ortaokul	91	187,03			
	(4) Lise	89	169,17			
	(5) Lisans	21	203,02			

Tablo 8’de araştırmada kullanılan ölçek ve alt boyutlarına ait puan ortalamalarının öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testinin sonuçları görülmektedir. Tabloya göre “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeğinin toplam puanında ($X^2=3,636$, $sd=3$, $p>.05$), “Fiziksel Zorbalık” alt boyutunda ($X^2=2,862$, $sd=3$, $p>.05$), “Sözel Zorbalık” alt boyutunda ($X^2=3,177$ $sd=3$, $p>.05$), “Dışlama” alt boyutunda ($X^2=1,816$, $sd=3$, $p>.05$), “Söylenti Çıkarma ve Yayma” alt boyutunda ($X^2=7,437$, $sd=3$, $p>.05$), “Eşyalarına Zarar Verme” alt boyutunda ($X^2=2,483$, $sd=3$, $p>.05$) ve “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeğinde ($X^2=3,918$, $sd=3$, $p>.05$) öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Tablo 9

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Aile Gelir Durumuna Göre Ölçeklere Ait Puan Ortalamaları Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Aile Gelir Durumu	N	Sıra Ortalaması	sd	X^2	p
Fiziksel Zorbalık	(1) Geliri Giderinden Az	115	167,40	2	1,297	,523
	(2) Geliri Giderine Eşit	197	178,23			
	(3) Geliri Giderinden Fazla	38	185,89			
Sözel Zorbalık	(1) Geliri Giderinden Az	115	171,38	2	,295	,863
	(2) Geliri Giderine Eşit	197	177,59			
	(3) Geliri Giderinden Fazla	38	177,12			
Dışlama	(1) Geliri Giderinden Az	115	178,85	2	1,603	,449
	(2) Geliri Giderine Eşit	197	170,74			
	(3) Geliri Giderinden Fazla	38	190,05			
Söylenti Çıkarma ve Yayma	(1) Geliri Giderinden Az	115	173,63	2	1,296	,523
	(2) Geliri Giderine Eşit	197	173,47			
	(3) Geliri Giderinden Fazla	38	191,66			
Eşyalarına Zarar Verme	(1) Geliri Giderinden Az	115	173,90	2	1,923	,382
	(2) Geliri Giderine Eşit	197	172,52			
	(3) Geliri Giderinden Fazla	38	195,76			
	(1) Geliri Giderinden Az	115	172,41	2	,634	,728
	(2) Geliri Giderine Eşit	197	175,02			

Akran Zorbalığı	(3) Geliri Giderinden Fazla	38	187,34				
Belirleme Ölçeği	(1) Geliri Giderinden Az	115	161,03				
Toplamı							
Ergenler İçin	(2) Geliri Giderine Eşit	197	179,52				
İnternet Bağımlılığı	(3) Geliri Giderinden Fazla	38	198,47	2	4,635	,099	
Ölçeği	(1) Geliri Giderinden Az	115	167,40				

Tablo 9’da araştırmada kullanılan ölçek ve alt boyutlarına ait puan ortalamalarının öğrencilerin aile gelir durumuna göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testinin sonuçları görülmektedir. Tabloya göre “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeğinin toplam puanında ($X^2=,634$, $sd=2$, $p>.05$), “Fiziksel Zorbalık” alt boyutunda ($X^2=1,297$, $sd=2$, $p>.05$), “Sözel Zorbalık” alt boyutunda ($X^2=,295$, $sd=2$, $p>.05$), “Dışlama” alt boyutunda ($X^2=1,603$, $sd=2$, $p>.05$), “Söylenti Çıkarma ve Yayma” alt boyutunda ($X^2=1,296$, $sd=2$, $p>.05$), “Eşyalarına Zarar Verme” alt boyutunda ($X^2=1,923$, $sd=2$, $p>.05$) ve “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeğinde ($X^2=4,635$, $sd=2$, $p>.05$) öğrencilerin aile gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Tablo 10

Araştırmada Kullanılan Ölçekler Arasındaki İlişkiye Yönelik Spearman Korelasyon Testi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7
(1) Fiziksel Zorbalık	1						
(2) Sözel Zorbalık	,734*	1					
(3) Dışlama	,473*	,507*	1				
(4) Söylenti Çıkarma ve Yayma	,507*	,487*	,631*	1			
(5) Eşyalarına Zarar Verme	,631*	,574*	,607*	,685*	1		
(6) Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Toplamı	,893*	,841*	,685*	,706*	,802*	1	
(7) Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği	,287*	,308*	,237*	,330*	,239*	,331*	1

Not:*= $p<.05$

Tablo 10’da “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeği ve alt boyutları ile “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeği arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan Spearman Rank korelasyon analizi sonuçları verilmiştir. Korelasyon değerleri için “0.00 ilişki yok”, “0.01 - 0.29 düşük düzeyde ilişki”, “0.30 - 0.70 orta düzeyde ilişki”, “0.71 - 0.99 yüksek düzeyde ilişki” ve “1.00 mükemmel ilişki” şeklinde yorumlanmıştır (Köklü ve diğerleri, 2006). Analiz

sonucuna bakıldığında “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeğinin toplam puanı ile “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeği arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir [$r(350) = .331$; $p < .05$]. Diğer bir ifadeyle internet bağımlılığı arttıkça akran zorbalığı da artmaktadır. “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeğinin alt boyutları ile “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeği arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişkiler tespit edilmiştir. “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeği ile “Fiziksel Zorbalık” alt boyutu arasında düşük düzeyde ($r = .287$), “Sözel Zorbalık” alt boyutu arasında orta düzeyde ($r = .308$), “Dışlama” alt boyutu arasında düşük düzeyde ($r = .237$), “Söylenti Çıkarma ve Yayma” alt boyutu arasında orta düzeyde ($r = .330$) ve “Eşyalarına Zarar Verme” alt boyutu arasında düşük düzeyde ($r = .239$) anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine dair bilgiler incelendiğinde; öğrencilerin %90'ına yakınının erkek katılımcı olduğu görülmektedir. Araştırmada ulaşılan diğer veriler incelendiğinde; araştırmanın yapıldığı okuldaki tüm sınıf düzeylerindeki öğrencileri kapsadığı görülmektedir. Öyle ki çalışma gurubuna ilişkin bireysel özellikler incelendiğinde dört farklı sınıf kademesinden (9-10-11-12) de hemen hemen eşit oranda öğrenci katılımının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bu sonuçtan hareketle yapılan araştırmanın okulda bulunan tüm sınıf düzeylerini kapsadığı rahatlıkla söylenebilir. Demografik bilgiler kısmında dikkat çeken bir diğer bulgu ise, araştırmaya katılan öğrencilerin gelir düzeylerinin genel olarak düşük düzeyde olduğudur. Aile gelir düzeylerinin (dolaylı olarak öğrenci) düşük ya da yeterli düzeyde olmamasının hayat içerisinde olumsuz yansımaları bulunmaktadır (Berkman, 2023; Babahanoğlu, Özdemir, 2016). Yıldız (2018) ise maddi yetersizliklerin çocukların gelişim süreçleri bakımından bir sorun olduğunu dile getirmiştir.

İlk olarak cinsiyet değişkenine ilişkin akran zorbalık durumları ele alınmıştır. Bu bağlamda araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde; hem uygulanan (akran zorbalığı belirleme ve ergenler için internet bağlılığı) ölçeklerin hem de akran zorbalığı belirleme ölçeğinin alt boyutlarında genel olarak (sözel zorbalık, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalara zarar verme) herhangi bir anlamlı farklılığın olmadığı anlaşılmıştır. Ancak yalnızca “Fiziksel Zorbalık” ve “Dışlama” alt boyutunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu iki farklı alt boyuttan elde edilen anlamlı farklılıklar daha detaylı incelendiğinde ise; erkek öğrencilerin kız öğrencilere nazaran fiziki zorbalığı daha fazla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Daha net bir şekilde ifade edilirse; araştırmaya katılan erkek öğrencilerin kızlara nazaran daha fazla fiziki zorbalık yaptıkları, kızların ise erkeklere nazaran daha fazla akranlarını dışladıkları söylenebilir.

Cinsiyet kapsamında literatür incelenmiş ve ele alınan değişkenin pek çok araştırmada değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen araştırmaların genelinde ise akranlar

arasındaki zorbalık düzeyinin cinsiyete göre değişkenlik gösterdiği anlaşılmıştır. Literatürde yer alan sonuçların, araştırmada ele alınan fiziki zorbalık ve dışlama alt boyundaki bulgular ile paralellik gösterdiği söylenebilir. Gökbulut (2020) araştırmasında benzer konuyu incelemiş ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere nazaran akran zorbalığına daha fazla eğimli olduklarını ifade etmiştir. Yine benzer şekilde Sezen ve Murat (2018) da araştırmalarında erkek öğrencilerin kızlara nazaran fiziki zorbalığa daha yatkın olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ando, Asakura ve Simons-Morton (2005) da yapmış oldukları araştırmada kız öğrencileri fiziki zorbalık bakımından erkeklere nazaran daha geri planda kaldıklarını belirtmişlerdir. Kartal ise (2008) erkek öğrencilerin kızlara nazaran hem daha fazla fiziki zorbalık yaptıklarını hem de fiziki zorbalığa maruz kaldıklarını araştırmada belirtmiştir. Çankaya (2011) da erkeklerin kızlara nazaran daha çok zorbalığa maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Örnek gösterilen bu araştırmalar dışında eldeki çalışmada ulaşılan sonucu destekleyen başka araştırmalar da mevcuttur (Arıman, 2008; Aypay ve Durmuş, 2008; Çayırdağ, 2006; Kocaşahan, 2012). Ancak Yöndem ve Totan (2007) ise kızlarda akran zorbalığı davranışlarının arttığını belirtmişlerdir. Yine bu araştırmada kızların ise dışlama alt boyutunda erkeklere nazaran daha baskın olduğu görülmüştür. Metin-Arslan ve Tuğrul (2013) araştırmasında erkeklerin fiziki zorbalıkta kızların ise ilişkisel zorbalıkta baskın olduklarını ifade etmişlerdir. Literatürde yer alan bu sonuç ise eldeki araştırmanın sonucunu özel olarak güçlendirmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin internet bağımlılıklarının çalışmaya katılan lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre değişiklik göstermediği de bir diğeri ulaşılan sonuçtur. Bu konuya ilişkin literatür incelendiğinde benzer sonuçlarla da karşılaşılmaktadır. Akay ve Kayılı (2023) gerçekleştirdikleri araştırmalarından internet bağımlılığına olan tutumların cinsiyete göre değişkenlik göstermediği sonucuna ulaşmışlardır. Yine aynı şekilde Öztürk (2021) da araştırmasında internet bağımlılığının cinsiyet faktörüne göre değişmediğini belirtmiştir. Cinsiyetin internet bağımlılığı üzerinde etkisinin olmadığını gösteren bir başka araştırma ise Sandıkçı'ya (2014) aittir. Bu sonuçlar eldeki araştırmada ulaşılan verilerin doğruluğu da ispatlanmaktadır. Ancak konu kapsamında farklı sonuçlara ulaşan benzer çalışmalar da mevcuttur. Öztürk ve arkadaşları (2007) erkeklerin kızlara nazaran en az 2 kat daha fazla internete ilişkin bağımlı olma yatkınlıkları olduğunu belirtmişlerdir. Yine benzer şekilde Gökçearslan ve Günbatar da (2012) araştırmalarında erkeklerin kızlara nazaran internet bağımlılığına daha meyilli oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Yine benzer şekilde Akbaş ve Gökbulut da (2023) internet bağımlılığı ve cinsiyet arasında herhangi bir ilişki

olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmaların dışında benzer sonuçlara ulaşılan başka araştırmaların da mevcut olduğu görülmektedir (Coşkun ve Altay, 2009; Çelik, 2005; Gedik, 2014; Haskaya, 2016; Özdemir, 2011; Solmaz, 2019). Öztürk (2022) ise internet bağımlılığının teknolojiye bağlı olarak artış gösterdiğini ancak konu kapsamında alinyazımda yeterli sayıda çalışmanın olmadığını ifade etmiştir. Araştırmada ele alınan bir diğer değişken ise çalışmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeyleridir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin hem akran zorbalık hem de internet bağımlılıkları düzeyleri için sınıf düzeylerinin bir etken olup olmadığı durumu, çalışmanın bir diğer konusudur. Bu neticede ele hem akran zorbalığı belirleme ölçeğinin hem de internet bağımlılığı ölçeğinin genelinde ilgili değişkene dair bir anlamlı farklılığın olduğu anlaşılmıştır. Ancak yalnızca “dışlama” alt boyutuna ilişkin ise anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, 12. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin diğer öğrencilere, 10. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin ise 9. ve 11. Sınıf öğrencilerine göre daha az akran zorbalığı gerçekleştirdikleri anlaşılmıştır. Elde edilen bulgular alt boyutsal olarak değerlendirildiğinde ise; 12. sınıf öğrencilerinin diğer sınıf düzeylerinde öğrenim gören öğrencilere nazaran daha az sözel zorbalık yaptıkları, 11. ve 12. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin 10. sınıf öğrencilerine göre daha az söylenti çıkarma ve yayma yaptıkları, 12. sınıf öğrencilerinin 10. sınıf öğrencilerine göre daha az akranlarının eşyalarına zarar verme davranışı sergiledikleri söylenilebilir. Ayrıca 10. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin diğer sınıf kademelerine nazaran internete ilişkin bağımlılık durumlarının daha yüksek düzeyde olduğu da araştırmada ulaşılan bir diğer sonuçtur.

Konu kapsamında literatür incelendiğinde benzer çalışmaların daha önce de incelendiği ve eldeki araştırmanın sonucuna benzer sonuçların önceki araştırmalarda da gözlemlendiği görülmektedir. Gökbulut (2020) araştırmasında araştırmasına katılan öğrencilerin sınıf düzeylerinin artmasına bağlı olarak oyun bağımlılığı ve akran zorbalığı sergileme düzeylerinin de arttığını dile getirmiştir. Numanoğlu ve Bayır (2012) öğrencilerin sınıf düzeylerine bağlı olarak internet bağımlılık düzeylerinin değişiklik gösterdiğini yaptıkları araştırmalarında bulgulamışlardır. Yine eldeki araştırmanın sonucuna benzer şekilde Tuna (2015) ve Ünsal (2016) da internet bağımlılık düzeylerinin sınıf düzeylerine bağlı olarak farklılaştığını belirtmişlerdir. Ancak Sezen (2018) gerçekleştirdiği araştırmasında bireylerin hem akran zorbalık düzeylerinin hem de internet bağımlılık düzeylerinin sınıf düzeylerine bağlı olarak değişiklik göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Derin ve Bilge (2016) de çalışmalarında sınıf düzeyinin internet bağımlılık düzeyi için herhangi bir etken teşkil

etmediğini belirtmişlerdir. Koyuncu ve arkadaşlarının (2012) konu kapsamındaki araştırma incelendiğinde de bireylerin sınıf düzeylerinin internete olan bağımlılıkları adına bir değişken olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca yapılan araştırmanın pek çoğu internet bağımlılığı ile bireylerin sınıf düzeyleri arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını belirtmektedir (Derin, 2013; Turan, 2017; Gencer, 2017; Dinç, 2017). Ancak literatürde yer alan çalışmaların pek çoğu üniversite öğrencilerine yöneliktir. Bu çalışma ise lise öğrencilerine yönelik yapılmıştır. Bu sebeple aradaki farkın buradan kaynaklanabileceği de düşünülmektedir.

Çalışmada incelenen bir diğer konu ise anne eğitim düzeyinin bireylerin akran zorbalık ve internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkinin olup olmadığı durumudur. Araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde çalışmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim düzeylerinin hem akran zorbalık hem de internete olan bağımlılık düzeyleri için herhangi bir etken olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim düzeylerinin birbirine benzer olduğu görülmektedir. İlgili değişkene dair herhangi bir anlamlı farklılığa ulaşılmamasına bu durumun sebep olduğu da söylenebilir. Fakat bu durum elde edilen bulgunun geçerliliğini sekteye uğratmayacağı düşünülmektedir. Çünkü konu kapsamında literatür incelendiğinde benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Sezen (2018) yaptığı araştırmasında anne eğitim düzeyinin hem akran zorbalığı düzeyleri için herhangi bir etken olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çağırğan da (2014) yine benzer şekilde anne eğitim düzeyinin akran zorbalığı için etken olmadığını belirtmiştir. Güven (2015) gerçekleştirdiği çalışmasında aynı konuyu ele alarak ilgili değişkene ilişkin akran zorbalığı düzeyine dair herhangi bir anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer sonuçlara ulaşan farklı çalışmaların da literatürde mevcut olduğu görülmektedir (Keskin, 2010; Kapçı, 2004; Pişkin, 2010). Ulaşılan bu çalışmaların eldeki çalışmanın sonucunun ispatı olduğu yorumu yapılabilir. Ancak konu kapsamında yapılan bazı çalışmalarda ise farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Çakır (2017), Satan (2006), Ogur (2016) araştırmalarında bireylerin zorbalık düzeyleri ile annelerinin eğitim düzeyleri arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Literatürde yer alan farklı sonuçlar da göz önünde tutulduğunda anne eğitim düzeyinin bireylerin akran zorbalığı düzeyleri için yalnız başına etken olup olmama durumu hakkında kesin bir yargıya varılmanın sağlıklı olmayacağı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim düzeylerinin öğrencilerin internet bağımlılık durumları için de herhangi bir etken olmadığı sonucuna da ulaşılmıştır. Yine araştırmaya katılan annelerin eğitim düzeylerinin birbirine yakın değerlerde olmasının bu

durumun sebebi olabileceği düşünülmektedir. Literatür incelendiğinde benzer ve farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Liau, Khoo ve Hwaang (2005) çocukların internet bağımlılık düzeylerinin annelerinin eğitim düzeyinden bağımsız olarak hareket ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Yine Sezen (2018) de araştırmasında anne eğitim düzeyi değişkeninin bireylerin internet bağımlılık düzeylerine dair herhangi bir etkisinin olmadığını ifade etmiştir. Bu şekilde benzer sonuçlara ulaşan pek çok farklı çalışmaya ulaşılmaktadır (Gencer, 2017; Turan, 2017; Tuna, 2015; Türkoğlu, 2013). Ulaşılan bu sonuçlar eldeki araştırmada ulaşılan sonucu desteklemekte ve güçlendirmektedir. Ancak farklı sonuçlara da ulaşılan çalışmalar literatürde mevcuttur. Çelikkaleli (2010) yaptığı araştırmasında bireylerin annelerinin eğitim düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasında bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. İnan (2010) ise anne eğitim düzeyinin artması sonucu çocukların internet bağımlılığı düzeylerinin de arttığını belirtmiştir. Bu sonuçlara rağmen alinyazımda yer alan çalışmaların büyük çoğunluğunun sonucunun eldeki çalışmada ulaşılan sonuçla örtüştüğü söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin babaların eğitim durumlarının bireylerin akran zorbalığı ve internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkiye etki edip etmeme durumu araştırmanın incelenen bir diğer konusudur. Çalışmada ulaşılan veriler incelendiğinde her iki durumun da (akran zorbalık ve internet bağımlılığı düzeyi) baba eğitim durumuna ilişkin farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ulaşılan bu durumun pek çok faktöre bağlı olduğu düşünülmektedir. Ancak örneklem grubunun yalnızca %6'sının babasının lisans mezunu ve diğerlerinin ise birbirine yakın eğitim düzeylerden mezun oldukları görülmektedir. Verilerdeki bu çarpık farklılığın araştırma sonucuna da etki ettiği düşünülmektedir. Fakat literatürdeki çalışmalar ilgili değişken açısından ele alındığında ise araştırmanın sonucunun farklı çalışmaların sonuçlarıyla örtüştüğü de görülmektedir. Sezen (2018) araştırmasında babaların eğitim düzeyinin çocukların zorbalık düzeylerine herhangi bir etkisinin olmadığını belirtmiştir. Toksöz de (2010) paralel olarak araştırmasında benzer sonuca ulaşmış ve baba eğitim düzeyinin bireylerin zorbalık düzeyleri için etkili bir faktör olmadığını dile getirmiştir. Güven (2015) de araştırmasında baba eğitim düzeyinin çocukların zorbalık düzeyleri bakımından herhangi bir etken olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çelikkaleli (2010) yaptığı araştırmasında bireylerin babalarının eğitim düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasında herhangi bir ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca yine benzer sonuçlara ulaşan farklı çalışmalara da ulaşılmaktadır (Arıman, 2007; Çağırgan, 2014). Ulaşılan bu araştırmaların sonuçları dikkate alındığında eldeki araştırmanın sonuçlarının geçerli olduğu

düşünülmektedir. Ancak Çakır (2017) Ergün, (2011) ve Satan (2006) ise aksi bir sonuca ulaşarak baba eğitim düzeyinin çocukların zorbalık düzeyleri açısından belirleyici olduğu bilgisine ulaşmışlardır. Literatürdeki farklı sonuçların örneklem farkından kaynaklanabileceği söylenebilir.

Baba eğitim düzeyinin internet bağımlılığı düzeyine etkisi incelendiğinde de yine anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alinyazım bu konu kapsamında incelendiğinde de eldeki çalışmanın sonucunu destekleyen bilgilerin olduğu görülmektedir. Sezen (2018) de araştırmasında benzer sonuca ulaşmıştır. Dinç (2017) gerçekleştirdiği araştırmasında çocukların internet bağımlılık düzeyleri ile baba eğitim durumu arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı tespitine ulaşmıştır. Yine benzer şekilde Gencer'in de araştırmasında benzer sonuca ulaşılmıştır. Örnek gösterilen araştırmalar dışında benzer sonuçların olduğu farklı çalışmalara da ulaşılmaktadır (Derin, 2013; Tuna, 2015). Fakat literatürdeki çalışmaların tümünde benzer sonuçlar söz konusu değildir. Turan (2017) araştırmasında aynı konu kapsamında ilgili değişkeni ele almış ve baba eğitim durumunun artmasına bağlı olarak çocukların internet bağımlılık düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşmıştır. Ancak konu kapsamında ele alınan araştırmaların sonuçları incelendiğinde, çoğunlukla eldeki araştırmanın sonuçlarıyla örtüştüğü görülmektedir. Bu durumdan hareketle de baba eğitim düzeyi ile çocukların internet bağımlılık düzeyleri arasında herhangi bir ilişki olmadığı yorumu yapılabilir. Araştırmada ele alınan bir diğer değişken ise aile gelir durumudur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin aile gelir durumu değişkenine ilişkin veriler incelendiğinde hem akran zorbalığı hem de internet bağımlılığı düzeyleri için bireylerin ya da ailelerinin gelir durumlarının etken olmadığı görülmüştür. Araştırmanın ilgili bulguları incelendiğinde çalışmaya katılan öğrenci ailelerinin büyük çoğunluğunun maddi olarak yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bu sonuçtan hareketle ilgili değişkene ilişkin anlamlı farklılıkların tespit edilebileceği öngörülmekteydi. Bu yüzden ise araştırmada elde edilen bu sonucun beklenmedik ve şaşırtıcı olduğu söylenebilir. Günümüzde bireyler arası yaşanan sorunların büyük çoğunluğunun temel nedeni olarak maddi durumlar olarak gösterilmektedir (Sungur vd., 2016). Babahanoğlu ve Özdemir, (2016) araştırmalarında maddi yetersizlikler ile iletişim eksikliklerinin ilişki olabileceğini dile getirmişlerdir. Sarı ve Demirbağ (2019) yaptıkları araştırmalarında gelir düzeyi yüksek olan bireylerin akranlarına zorbalık uygulamada daha etkili olduklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Ayık (2014) ve Can (2007) çalışmalarında gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin gelir düzeyleri düşük olan

öğrencilere zorbalık uyguladıkları, dolayısıyla da gelir düzeyinin akran zorbalığı için etkili bir faktör olduğunu belirtmişlerdir. Pişkin (2010) ise düşük gelir düzeyine sahip bireylerin daha zorbalığa daha çok maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Bu çalışmaların dışında pek çok çalışmada da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir (Açıkgöz, 2017; Albayrak, 2012; Arıman, 2008; Toksöz, 2010; Kılıç, 2007). Ancak bu sonuçlar eldeki araştırmada ulaşılan sonuçlarla örtüşmemektedir. Ayrıca literatürdeki tüm çalışmaların ilgili değişkene ilişkin sonuçlarının eldeki çalışmada ulaşılan sonuçla örtüşmediği de bir gerçektir. Ancak bu çalışmanın örneklemini oluşturan lise öğrencilerinin gelir düzeylerinin birbirine benzer aralıklarda olması bu durumun en büyük sebebi olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin internete ilişkin bağımlılık düzeylerinin de öğrencilerin gelir düzeylerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürdeki araştırmalar bu kapsamda incelendiğinde pek çok çalışmanın sonuçlarının benzer olduğu görülmektedir (Altay ve Özdemir, 2006; Bayhan, 1995; Şimşek ve Katıtaş, 2014; Sanberk, 2003). Fakat Ertekin ve arkadaşları (2016) ise internet bağımlılık düzeyinin gelir düzeyinin artmasına bağlı olarak artış gösterebileceğini belirtmişlerdir. Yine Kayni ve Günüş (2010) de yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarının interneti daha çok kullandıklarını dile getirmişlerdir. Ancak hem literatür geneline hem de eldeki çalışmadan ulaşılan sonuçtan hareketle, gelir düzeyinin ergenlerin internet bağımlılık durumları için belirleyici bir etken olmadığı çıkarımı yapılabilir. Araştırmada ele alınan son durum ise, lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin akran zorbalığı üzerine etkisidir. Bu sebeple de araştırmaya katılan lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin akran zorbalığı ile ilişkisi incelenmiştir.

Analiz sonucuna bakıldığında “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeğinin toplam puanı ile “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeği arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle internet bağımlılığı arttıkça akran zorbalığının da arttığı söylenebilir. Ayrıca veriler alt boyutsal açıdan incelendiğinde de “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeğinin alt boyutları ile “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeği arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeği ile “Fiziksel Zorbalık” alt boyutu arasında düşük düzeyde, “Sözel Zorbalık” alt boyutu arasında orta düzeyde, “Dışlama” alt boyutu arasında düşük düzeyde, “Söylenti Çıkarma ve Yayma” alt boyutu arasında orta düzeyde ve “Eşyalarına Zarar Verme” alt boyutu arasında düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak artan internet bağımlılık durumu bireylerin sosyal yaşantılarını ve

çevreleri ile ilişkilerini olumsuz etkilemektedir (Budak, 2020; Ha vd., 2006; Yusufoglu, 2017; Yıldırım, 2014).

Sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşayan bireyler genellikle saldırgan bir yapıya sahip olmaktadır (Akkaş ve Uyanık, 2016). Bu durumun en önemli sebeplerinden birisi ise bireylerin kendilerini ifade etme konusunda yetersiz görmeleridir. Sözel olarak kendilerini ifade etmekten yoksun olan bireyler kendilerini kabul ettirmek için zorbalığa başvurabilmektedir (Özdere, 2019). Literatürde yer alan bu bulgular eldeki çalışmada ortaya ulaşılan sonucu açıklamaktadır. Dolayısıyla eldeki çalışmada ulaşılan ilişkinin gayet olağan bir sonuç olduğu düşünülmektedir. Öyle ki alinyazım konu kapsamında incelendiğinde de ulaşılan sonucun bir ilk olmadığı anlaşılmaktadır. Sezen (2018) araştırmasında internet bağımlılığı ve akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi ele alıp incelemiş, araştırma sonucunda ise internet bağımlılığı ve akran zorbalığı arasında pozitif yönlü zayıf ve anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Sezen'e (2018) göre bireylerin zorbaca davranışları arttıkça internete olan bağımlılıkları da artış göstermektedir. Yine benzer şekilde Karatoprak da (2017) gerçekleştirdiği araştırmasında internet bağımlılığı ve akran zorbalığı durumları arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ancak Karatoprak (2017) konu kapsamında çalışmalar bakımından literatürde eksikliklerin olduğunu ifade ederek bu iki kavramın ilişkisinin ele alındığı çalışma sayısının arttırılması gerektiğini belirtmiştir. Gökbulut (2020) ise araştırmasında benzer bir konuyu ele alarak bireylerin oyun bağımlılıkları ile akran zorbalık düzeyleri arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Gürhan (2017) akran zorbalığının en önemli sebeplerinden birinin internet bağımlılığı olduğunu ifade etmiştir. Çetin, Peker ve Eroğlu (2011) gerçek ortamlarda kendilerini ifade etmede güçlük çeken bireylerin sosyal ortamlara yöneldiğini söylemişlerdir. Ayrıca konu kapsamında ele alınan çalışmalar incelendiğinde tüm sonuçların eldeki çalışmanın sonuçlarıyla örtüştüğü görülmüştür. Hem alinyazımda yer alan çalışmaların sonuçlarından hem de eldeki çalışmada ulaşılan sonuçtan hareketle, bireylerin akran zorbalığı düzeyleri ile internet bağımlılık düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir.

5.2.Sonuç

Araştırmanın literatüre önemli ölçüde katkısı olacağı düşünülmektedir. Çünkü literatür incelendiğinde, konu kapsamındaki çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Öyle ki yapılan çalışmalarda da yeni çalışmaların yapılmasının gerektiği önerisi yapılmıştır. Bu sebeple de araştırmada elde edilen sonuçların önemli olduğu söylenebilir. Araştırmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde ise; araştırmaya katılan bireylerin cinsiyetlerinin hem “akran zorbalığı belirleme” ve “ergenler için internet bağımlılığı” ölçeklerinin genelinde hem de akran zorbalığı belirleme ölçeğinin genel durumunda herhangi bir anlamlı farklılığın olmadığı anlaşılmıştır. Ancak yalnızca “Fiziksel Zorbalık” ve “Dışlama” alt boyutunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu iki farklı alt boyuttan elde edilen anlamlı farklılıklar daha detaylı incelendiğinde ise; erkek öğrencilerin kız öğrencilere nazaran fiziki zorbalığı daha fazla gerçekleştirdikleri, kız öğrencilerin ise genellikle akranlarını dışlamaya meyilli oldukları görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeylerine ilişkin hem akran zorbalığı belirleme ölçeğinin hem de internet bağımlılığı ölçeğinin genelinde anlamlı farklılığın olduğu anlaşılmıştır. 12. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha az akran zorbalığı yaptığı ve 10. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin ise 9. ve 11. sınıf öğrencilerine göre daha az zorbaca tutum ve davranışlar sergiledikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca diğer sınıf düzeylerinde öğrenim gören öğrencilerin 10. sınıfta öğrenim göre öğrencilere göre daha az internet bağımlılığı davranışı içerisinde oldukları yorumu yapılabilir. Diğer değişkenlere ilişkin bulgular incelendiğinde ise; anne/baba eğitim ve gelir durumlarının hem akran zorbalığı hem de internet bağımlılığı düzeyleri açısından herhangi bir etken olmadığıdır. Son olarak ise; yapılan korelasyon incelemesinde “Akran Zorbalığı Belirleme” ölçeğinin toplam puanı ile “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı” ölçeği arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

5.3. Öneriler

Araştırmada elde edilen veriler daha önceki araştırmalardan elde edilen sonuçların ışığında tartışılarak değerlendirilmiş ve aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

5.3.1.Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler

- Bireylerde akran zorbalığı ve internet bağımlılığına yönelik farkındalığı artırıcı çalışmaların artırılması önerilmektedir.
- Bu araştırmanın örneklem grubunda yer alan öğrenciler cinsiyet dağılımları bakımından oransal olarak eşit düzeyde değildir. Bu sebeple konu kapsamında yapılacak olan yeni çalışmaların cinsiyet olarak birbirine yakın oranlara sahip örneklem grubu üzerinden yapılması önerilmektedir.

5.3.2.Gelecek araştırmalara yönelik öneriler

- Konu kapsamında yapılan araştırmaların genellikle betimsel olduğu görülmektedir. Bu sebeple yapılacak yeni araştırmaların deneysel olmasının alanyazına daha çok katkı sağlayacağı önerilmektedir.
- Konu kapsamında ele alınan pek çok araştırmanın benzer değişkenler üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Yapılacak olan yeni araştırmalarda farklı değişkenlerin de araştırmalara dahil edilmesi önerilmektedir. Bu değişkenler şunlar olabilir:
Psikolojik Faktörler: Anksiyete ve depresyon düzeyleri, Özsaygı ve özgüven, Duygusal zekâ
Akademik Faktörler: Akademik başarı ve not ortalaması, Okul devamsızlığı, Okul memnuniyeti
Aile ve Sosyal Çevre: Aile içi iletişim ve ebeveyn denetimi, Aile desteği, Sosyal destek ağı, Arkadaşlık ilişkileri ve sosyal beceriler
Teknoloji Kullanımı: Günlük internet kullanımı süresi, İnternet kullanım amaçları (sosyal medya, oyun, araştırma vb.), Teknolojiye erişim şekli (cep telefonu, tablet, bilgisayar vb.).

Zorbalık Türleri: Fiziksel zorbalık, Sözel zorbalık, Siber zorbalık, Dışlama ve sosyal izolasyon.

Kişilik Özellikleri: Dışadönüklük, Uyumluluk, Sorumluluk, Duygusal istikrar, Açıklık (yeniliğe ve deneyime açık olma)

Bu değişkenlerin araştırmaya dahil edilmesi, internet bağımlılığı ve akran zorbalığı arasındaki ilişkilerin daha derinlemesine anlaşılmasını sağlayabilir ve müdahale stratejilerinin daha etkili bir şekilde tasarlanmasına yardımcı olabilir.

KAYNAKLAR

- ABD Eğitim Bakanlığı El Kitabı, (2006). Preventing bullying-a manual for schools and communities 20.06.2022 tarihinde <https://archive.org/detail> adresinden ulaşılmıştır.
- Açıkgöz, T. (2017). Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Okula Karşı Tutum (Kartepe İlçesi Örneği) (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 462314).
- Akar Çevlik, P. (2013). Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Akran Zorbalığına İlişkin Tutumları ve Müdahale Stratejileri. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 368553).
- Akay, E., & Kayılı, G. (2023). Dijital Ebeveynlik Tutumları ile Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ve Duyguları Yönetme Becerileri Arasındaki İlişki. Çocuk ve Gelişim Dergisi, 6(11), 48-66. doi:10.36731/cg.1298078
- Akbaş, S. A., & Gökbulut, B. (2023). Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı, Okula Yabancılaşma ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişki. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 22(87), 741-762. doi:10.17755/esosder.1200249
- Akbulut, T. (2013). Futbolcularda Sinir-Kas İletimini Kolaylaştırıcı Germe Çalışmalarının Vuruş Hızı ve Eklem Hareket Genişliğine Akut ve Kronik Etkileri. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 331554).
- Akkaş, İ., & Uyanık, Z. (2016). Kadına Yönelik Şiddet. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 6(1), 32-42. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/nevsosbilen/issue/19741/211291#article_cite
- Albayrak, G, S. (2012). Okulda uygulanan zorbalığı önleme programının zorbalığın azaltılmasında etkisi. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 310121).
- Alsaker, F. (1993). Bully/victim problems in day-care centers, measurement issues and associations with children's psychosocial health. Paper presented at the biennial meeting of the Society for Research in Child Development, New Orleans, LA. Asimopoulos, C., Bibou-Nakou, I., H. doi:10.1007/s10648-011-9153-z

- Altay, F. ve Özdemir, Z. (2006). Ankara ili merkez ilçelerinde ilköğretim birinci kademesinde öğrenim gören 4.ve 5.sınıf öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersine ilişkin tutumlarının karşılaştırılması, 9.Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi. Muğla.
- Andiç, S., & Batigün, A. D. (2021). DSM-5 tanı ölçütleri temelinde internet bağımlılığı ölçeği'nin geliştirilmesi: İnternet oyun oynama bozukluğu açısından bir değerlendirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 32(1), 33-42. doi:10.5080/u23194
- Ando, M., Asakura, T. and Simons-Morton, A. (2005). Psychological influences on physical, verbal and indirect bullying among Japanese early adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 25(3): 268-297. doi:10.1177/0272431605276933
- Arıman, F. (2007). İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 211335).
- Arseven, A. D. (1994). Alan Araştırma Yöntemi İlkeler Teknikler Örnekler. Ankara: Gül Yayınevi.
- Arslan Cansever, B. (2010). Ergenlerin toplumsallaşmasında internet kullanımının aile ve okul bağlamında yarattığı sorunlar. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 270775).
- Arslan, G. (2017). Anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin internet bağımlılığı düzeylerinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 472145).
- Arslan, S. & Savaşer, S. (2009). Akran zorbalığını önlemede okul hemşiresinin rolü. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3),118-123. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/profile/Sevda-Arslan-4/publication/242584179_Akran_Zorbaligini_Onlemede_Okul_Hemsiresinin_Rolu/inks/543ce5210cf20af5cfbf84da/Akran-Zorbaligini-Oenlemede-Okul-Hemsiresinin-Rolue.pdf
- Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 3(1), 163-213. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pgy/issue/11159/133422>

- Ayas, T. & Pişkin, M. (2015). Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (50), 316-324. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhssbd/issue/32944/366058>
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2013). İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı ve Aile İnternet Tutumu. Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal, 4(39). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/200124>
- Ayık, İ. (2014). Ortaokullarda şiddet ve okul iklimi arasındaki ilişki Konya ili örneği. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 385914).
- Aypay, A. ve Durmuş, E. (2008). Zorba, kendine güvenen ve zorbalıktan kaçınan tutumları sergileyen lise öğrencilerinin iş birliği yapma karakter özelliği 107 açısından değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 41, Sayı: 2, 23-42. Erişim adresi: <https://www.acarindex.com/pdfs/1260357>
- Aypay, A., Durmuş, E. & Aybek, E. C. (2016). Akran zorbalığı, okul tükenmişliği ve ebeveyn izlemesi arasındaki ilişki. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(43), 1389–1396. doi:10.17719/jisr.20164317709
- Babahanoğlu, R., & Özdemir, S. G. (2016). Aile içi şiddetin çocuk üzerindeki etkisi konusunda sosyal hizmet ve hukuk fakültesi öğrencilerinin görüşlerinin incelenmesi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(2), 1067-1088. doi:10.17218/hititsosbil.280831
- Baldry, A. C. & Farrington, D. P. (2000). Bullies and Delinquents: Personal Characteristics and Parental Styles. Journal of Community and Applied Social Psychology, 10, 17-31. doi:10.1002/(SICI)1099-1298(200001/02)10:1<17::AID-CASP526>3.0.CO;2-M
- Başkurt, İ. (2003). Gençlik, madde bağımlılığı ve korunma yolları (psiko-sosyal bir yaklaşım). Journal of Istanbul University Faculty of Theology, (8). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuilah/issue/972/10954>
- Bayhan, V. (1995). Üniversite öğrencilerinde anomi ve yabancılaşma. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 51276).
- Bayraktutan, F. (2005). Aile içi ilişkiler açısından internet kullanımı. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 214693).

- Belsey, (2006). Cyberbullying: an emerging threat to the always on generation. 20.06.2022 tarihinde <https://cyberbullying.ca/> adresinden ulaşılmıştır.
- Berkman, K. (2023). Yoksulluğun yaşanan boyutu: Türkiye’de çocuk maddi yoksunluğunun analizi. *Çalışma ve Toplum*, 1(76), 337-386. doi: 10.54752/ct.1241241
- Binbay Z, Koyuncu A. Sosyal Anksiyete Bozukluğu ve Duygudurum Bozukluğu Eştanısı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. Mart 2012;4(1):1-13. doi:10.5455/cap.20120401
- Boulton, M. J. & Smith, P. K. (1994). Bully/Victim Problems in Middleschool Children: Stability, Self-Perceived Competence, Peer Perceptions and Peer Acceptance. *British Journal of Developmental Psychology*, 12, 315-329. doi:10.1111/j.2044-835X.1994.tb00637.x
- Boulton, M. J. & Underwood, K. (1992). Bully/victim problems among middle school children. *British Journal of Educational Psychology*, 62(1), 73-87. doi:10.1111/j.2044-8279.1992.tb01000.x
- Bozkurt, H., şahin, S. ve Zoroğlu, S. (2016). İnternet bağımlılığı: Güncel bir gözden geçirme. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 6(3), 235-247.doi:10.16899/ctd.66303
- Bryant J., Careth R. A. & Brown D. (1981). Television viewing and anxiety: An experimental examination. *Journal of Communication*; 31,418–21.
- Budak, K. S. (2020). Okul öncesi dönem çocukları için dijital oyun bağımlılık eğilimi ölçeğinin ve dijital oyun ebeveyn rehberlik stratejileri ölçeğinin geliştirilmesi, problem davranışlarla ilişkisinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 630581).
- Büyüköztürk, ř., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, ř., & Demirel, F. (2020). Bilimsel araştırma yöntemleri (28. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları. doi: 10.14527/9789944919289
- Büyükşahin Çevik, G. ve Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağıllığı ve internet bağımlılığının cinsiyet ebeveyn tutumu ve anne baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 225-240. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50626>
- Can, M. ř. (2007). İlköğretim II. kademe öğrencilerinde görülen “madde bağımlılığı” alışkanlığı (Sakarya ili örneğı). (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 210442)

- Can, Y. (2007). İlköğretim okullarında şiddet öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin yaklaşımları. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 227958)
- Cao, R., Gao, T., Ren, H., Hu, Y., Qin, Z., Liang, L., & Mei, S. (2021). The relationship between bullying victimization and depression in adolescents: multiple mediating effects of internet addiction and sleep quality. *Psychology, Health & Medicine*, 26(5), 555-565. doi: 10.1080/13548506.2020.1770814
- Caplan SE, 2002. Problematic Internet Use and Psychosocial Well-Being: Development of a TheoryBased Cognitive–Behavioral Measurement Instrument. *Computers in Human Behavior*, 18, 553-575. doi: 10.1016/S0747-5632(02)00004-3
- Cengizhan, C. (2005). Öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanımında yeni bir boyut: ‘İnternet bağımlılığı’. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22(22), 83-98. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaebd/issue/360/2008>
- Cerit, E. (2018). Yetiştirme yurtlarında ve sevgi evlerinde yaşayan farklı fiziksel aktivite düzeylerine sahip çocukların bazı psikolojik parametrelerinin incelenmesi. (Amasya-Çorum örneği). (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 496916)
- Chen, Y. L., & Gau, S. S. F. (2016). Sleep problems and internet addiction among children and adolescents: a longitudinal study. *Journal of sleep research*, 25(4), 458-65. doi: 10.1111/jsr.12388.
- Coloroso B. (2004). ‘The Bully, The Bullied and the Bystander’. New York: Harper Collins
- Connolly, I. & O’Moore, M. (2003). Personality and family relations of children who bully. *Personality and Individual Differences*, 35, 559-567. doi:10.1016/S0191-8869(02)00218-0
- Costello, E. J., Foley, D. L. & Angold, A. (2006). 10-year research update review: The epidemiology of child and adolescents psychiatric disorders: II. Developmental epidemiology. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 45, 8-25. doi:10.1097/01.chi.0000172552.41596.6f.

- Coşkun, Y., ve Altay, C. A. (2009). Lise öğrencilerinde yabancılaşma ve benlik algısı ilişkisi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 29, 41-56. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaebd/issue/370/2112>
- Cowie, H. & Jennifer, D. (2008). New perspectives on bullying. Open University Press: New York.
- Çağırın, Z., (2014). Ergenlerde akran zorbalığı, psikolojik belirtileri ve zorbalıkla baş etme tutumlarının incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 358829)
- Çakır, N., (2017). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 485986)
- Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde akran zorbalığı. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24(1), 81-92. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uefad/issue/16693/173508>
- Çayırdağ, N. (2006). İlköğretim 7. ve 8.sınıf öğrencilerinin okul kültürünü algılayışları ile zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla baş etme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 214105)
- Çelik, F. (2005). Orta öğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 205885)
- Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet ebeveyn tutumu ve anne baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(3), 225-240. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4385/60224>
- Çetin B, Peker A, Eroğlu Y. (2011). Çitemel N. Interpersonal cognitive distortions as a predictor of cyber victimization and bullying: A preliminary report in adolescents. International Online Journal of Educational Sciences, 3(3): 1064-80. Erişim adresi: https://iojes.net/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=41264#
- Çölmekçi, S. (2022). Öğretmen Perspektifinden Akran Zorbalığı. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 770442)

- Davis RA, 2001. A Cognitive-Behavioral Model of Pathological Internet Use. *Computers in Human Behavior*, 17, 187-195. doi: 10.1016/S0747-5632(00)00041-8
- Demir, Y. (2017). Ergenlerde İnternet bağımlılığı, akademik güdülenme, akademik erteleme ve okula bağlanma arasındaki ilişkiler (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 495703)
- Derin, S. (2013). Lise öğrencilerinde internet bağımlılığı öznel iyi oluş. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 339093)
- Derin, S., & Bilge, F. (2016). Ergenlerde internet bağımlılığı ve öznel iyi oluş düzeyi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 6(46), 35-51. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpdrd/issue/42744/515910>
- Dinç, M. (2017). Lise öğrencilerinde özgül internet bağımlılığının bağlanma stilleri ve mizaç özellikleri açısından incelenmesi. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 469571)
- Eftekin, P. (2015). Ergenlik dönemindeki öğrencilerin internet bağımlılığı ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 382058)
- Egger, H. L., & Angold, A. (2006). Common emotional and behavioral disorders in preschool children: Presentation, nosology, and epidemiology. *Journal of child psychology and psychiatry*, 47(3-4), 313-37. doi: 10.1111/j.1469-7610.2006.01618.x.
- Ekşi, F., & Ümmet, D. (2013). Bir kişilerarası iletişim problemi olarak internet bağımlılığı ve siber zorbalık: Psikolojik danışma açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 91-115. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29175/312422>
- Elkatmış, M., & Tanık, M. (2022). Öğretmen Adaylarının “İletişim” Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 110-133. doi: 10.54600/igdirsosbilder.1021318
- Ergün, D. (2011). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde ortaöğretim 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı yaygınlığı ve risk faktörlerinin belirlenmesi. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 308080)

- Ergün, O. (2016). Ergenlerde Duygusal Zeka Özellikleri ile Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 424962)
- Eroğlu, A. ve Bayraktar, S. (2017). İnternet bağımlılığı ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(1), 184-99. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/237277>
- Ertekin, Y. H., Ertekin, H., Uludağ, A., & Tekin, M. (2016). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinde internet bağımlılığı: Çanakkale örnekleme. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 20(2), 72-76. Erişim adresi: https://jag.journalagent.com/tahd/pdfs/TAHD_20_2_72_76.pdf
- Eryılmaz, A. (2011). Yaşam boyu gelişim yaklaşımı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 49-66. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pgy/issue/11159/133417>
- Eryılmaz, A., & Mutlu, T. (2017). Yaşam boyu gelişim yaklaşımı perspektifinden kariyer gelişimi ve ruh sağlığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(2), 227-249. doi:10.18863/pgy.281802
- Eşgi, N. (2014). Aile-çocuk internet bağımlılık ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 807-839. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/209938>
- Fan, H., Xue, L., Xiu, J., Chen, L., & Liu, S. (2023). Harsh parental discipline and school bullying among Chinese adolescents: The role of moral disengagement and deviant peer affiliation. *Children and Youth Services Review*, 145, 106767. doi: 10.1016/j.chilyouth.2022.106767
- Fielder, R. O. (2006). The perceived parent-child relationship and the effect on the child 's pattern of negative peer interactions. (Unpublished Doctoral Dissertation). Capella University, USA.
- Garrison, R. ve Öner, U . (2019). Ergenliğin Anlamı ve Tarihsel Gelişimi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 16 (1) , 87-97. doi:10.1501/Egifak_00000000930
- Gazo, A. M., Mahasneh, A. M., Abood, M. H. ve Muhediat, F. A. (2020). Social selfefficacy and its relationship to loneliness and internet addiction among hashemite university

students. International Journal of Higher Education, 9(2), 144-155.
doi:10.5430/ijhe.v9n2p144

Gedik, A. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinde okul yaşam kalitesi bağlamında okula yabancılaşma. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 370126)

Gencer, H. (2017). Ortaokul öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık davranışları ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 454387)

Goffman, E., & Cezar, B. (2009). Günlük yaşamda benliğin sunumu. İstanbul: Metis.

Goleman, D. (1998). Duygusal zekâ neden IQ' dan daha önemlidir? (Çev. Banu Seçkin Yüksel). İstanbul: Varlık/Bilim Yayınları.

Gökbulut, B. (2020). Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı ve dijital oyun bağımlılığı arasındaki ilişki. Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi, 8(1), 89-100. Erişim adresi:

Gökçearslan, Ş., & Günbatar, M. S. (2012). Ortaöğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı. Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 2(2), 10-24. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/etku/issue/6271/84223>

Gökler R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 511-537. Erişim adresi: <http://www.insanbilimleri.com>

Gültekin, Z. & Sayıl, M. (2005). Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması. Türk Psikoloji Yazıları, 8(15), 47-61. Erişim adresi: https://toad.halileksi.net/wp-content/uploads/2022/07/akran-zorbaligini-belirleme-olcegi-toad_1.pdf

Griffiths, M. (2000). Does Internet and Computer “Addiction” Exist? Some Case Study Evidence. Cyberpsychology & Behavior 3, 2. 211-218. doi:10.1089/109493100316067

Grohol JM, 1999. Too Much Time Online: Internet Addiction or Healthy Social Interactions?. Cyber Psychology & Behavior, 2, 395-401. doi: 10.1089/cpb.1999.2.395

Günüç, S. (2009). İnternet Bağımlılık Ölçeği'nin geliştirilmesi ve bazı demografik değişkenler ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 234300).

- Gürhan, N. (2017). Her yönü ile akran zorbalığı. *Türkiye Klinikleri J Psikiyatri Nurs-Special Topics*, 3(2), 175-81. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/319257215_Her_Yonu_ile_Akran_Zorbaligi
- Güven, F. (2015). Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık yapımları ile zorbalığa maruz kalmalarının cinsiyet, anne baba eğitimi, sosyoekonomik düzey ve empati eğilimi açısından incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 408926).
- Ha JH., Yoo HJ., Cho IH., Chin B., Shin D., Kim JH. 2006. 'Psychiatric comorbidity assessed in Korean children and adolescents who screen positive for İnternet addiction', *J Clin Psychiatry*, 67(5): 821-6. doi: 10.4088/jcp.v67n0517
- Haskaya, S. (2016). Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile okula yabancılaşma arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 443075).
- Houndoumadi, A. & Pateraki, L. (2001). Bullying and Bullies in Greek Elementary Schools: Pupils' Attitudes and Teachers'/Parents' Awareness. *Educational Review*, 53(1), 19-26. doi: 10.1080/00131910120033619
- İşık, U. (2007). Medya bağımlılığı teorisi doğrultusunda internet kullanımının etkileri ve internet bağımlılığı. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 217464).
- İnan, A. (2010). İlköğretim II. kademe ve ortaöğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 263788).
- İrfaner, S. (2009). Öğrenciler arasında gerçekleşen zorbalık eylemleri ve zorbalık konusunda öğrencilerin, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin görüşleri ve tutumları. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 257619).
- Kapçı, E. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/509200>

- Karabulut, Ş.(2023). Hemşirelik Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ile Uyku Kalitesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 784811).
- Karasar, N. (2012). Bilimsel araştırma yöntemi (23. bs.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karatoprak, S. (2017). Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları polikliniğine başvuran ergenlerde akran zorbalığı ve akran zorbalığının internet bağımlılığı ile ilişkisi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 484762).
- Kartal, H. (2008). İlköğretim okullarında zorbalık yapanlar ve zorbalığa uğrayanlar. Education Sciences, 3(4), 712-730. doi:10.12739/10.12739
- Kayri M, Günüş S. (2010). Türkiye’deki ortaöğretim öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyini etkileyen bazı faktörlerin karar ağaçları yöntemleri ile incelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Educational Sciences: Theory & Practice 2010; 10(4): 2415-2450. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/113961/turkiyedeki-ortaogretim-ogrencilerinin-internet-bagimlilik-duzeyini-etkileyen-bazi-faktorlerin-karar-agaclari-yontemleri-ile-incelenmesi>
- Keskin, A. D., & Aral, N. (2021). Oyun Bağımlılığı: Güncel Bir Gözden Geçirme. Bağımlılık Dergisi, 22(3), 327-339. doi:10.51982/bagimli.880679
- Keskin, T. (2010). İlköğretim okullarındaki öğrencilerin akran zorbalığının benlik saygısıyla ilişkisi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 278793).
- Kılıç, R. (2007). Okullarda Şiddetin Önlenmesi: Mevcut Uygulamalar ve Sonuçları, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kılıç, S. (2010). Akran istismarının ilköğretim öğrencilerinin okul iklimi algıları üzerindeki etkisi: Esenyurt ilçesi örneği. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 303909).
- Kim, J. U. (2007). A reality therapy group counseling program as an internet addiction recovery method for college students in Korea. International Journal of Reality Therapy, 26(2), 3-9. Erişim adresi: <https://bit.ly/3eU9cCY>

- Kocaşahan, N. (2012). Lise ve üniversite öğrencilerinde akran zorbalığı ve sanal zorbalık. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 303909).
- Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(1), 231- 238. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/erusosbilder/issue/23750/253040>
- Koyuncu A, Binbay Z, Özyıldırım İ, Ertekin E. Sosyal Anksiyete Bozukluğunda Başlangıç Yaşının Klinik Gidiş Üzerine Etkisi. Klinik Psikiyatri Dergisi 2012; 15:111-120.
- Köroğlu, G., Öztürk, Ö., Tellioglu, N., Genç, Y., Mırsal, H. ve Beyazyürek, M. (2006). Problemlili internet kullanımıyla başvuran iki uçlu bir hasta nedeniyle psikiyatrik ek tanı tartışması: olgu sunumu. Journal of Dependence, 7, 150- 154. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/69172/problemlili-internet-kullanimiyla-basvuran-iki-uculu-bir-hasta-nedeniyle-psikiyatrik-ek-tani-tartismasi-olgu-sunumu>
- Köse, E. (2006). Liseli ergenlerde kişilik ve sosyal desteğin yalnızlığa olan etkisinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 191703).
- Köklü N., Büyüköztürk, Ş. ve Bökeoğlu, Ö. Ç. (2006). Sosyal Bilimler İçin İstatistik. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Krishnamurthy, S., & Chetlapalli, S. K. (2015). Internet addiction: Prevalence and risk factors: A cross-sectional study among college students in Bengaluru, the Silicon Valley of India. Indian journal of public health, 59(2), 115-21. doi: 10.4103/0019-557X.157531.
- Kulaksızozğlu, A. (2009). Ergenlik Psikolojisi. 11. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulu, M., & Özsoy, F. (2020). İnternet kafelerdeki sık zaman geçiren gençlerde internet bağımlılığı, dikkat eksikliği ve dürtüsellik. Turkish Journal of Family Practice/Türkiye Aile Hekimliği Dergisi, 24(1), 12-22. doi: 10.15511/tahd.20.00112
- Kurtdaş, E. M. (2017). Toplumsal Değişme Bağlamında Gençlik Sorunları. Electronic Turkish Studies, 12(25). doi:10.7827/TurkishStudies.12412
- Kutlu, F.(2005). 'The Effect of Bullying Mnagement Trainig on Bullying Behaviours of Elementary School Students'. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

- Kutlu, F., & Aydın, G. (2010). Akran zorbalığı ölçek geliştirme ön çalışması: Kendini bildirim formu. *Türk Psikoloji Yazıları*.
- Kutlu, M., Savcı, M., Demir, Y. ve Aysan, F. (2016). Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formunun Türkçe uyarlaması: Üniversite öğrencileri ve ergenlerde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(1), 69-76. doi: 10.5455/apd.190501
- Küçükkaraca, N., & Pak, H.(2023). İnternet Bağımlılığı Tedavisinde Bilişsel Davranışçı Grup Terapileri. *Bağımlılık Dergisi*, 24(4), 1-1. doi:10.51982/bagimli.1257407
- Leung, L., & Lee, P. S. (2012). Impact of internet literacy, internet addiction symptoms, and internet activities on academic performance. *Social Science Computer Review*, 30(4), 403-418. doi:10.1177/0894439311435217
- Liau, K.A. Khoo, A. ve Hwaang, P. (2005). Factors influencing adolescents engagement in risky internet behavior. *Cyberpsychology & Behavior*, 8, 6. doi: 10.1089/cpb.2005.8.513.
- Loeber, R., & Dishion, T. J. (1984). Boys who fight at home and school: Family conditions influencing cross-setting consistency. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 52(5), 759–768. doi: 10.1037/0022-006X.52.5.759
- Malaeb, D., Awad, E., Haddad, C., Salameh, P., Sacre, H., Akel, M., ... & Hallit, S. (2020). Bullying victimization among Lebanese adolescents: the role of child abuse, internet addiction, social phobia and depression and validation of the Illinois bully scale. *BMC pediatrics*, 20(1), 1-11. doi:10.1186/s12887-020-02413-1
- McNicol, M. L., & Thorsteinsson, E. B. (2017). Internet addiction, psychological distress, and coping responses among adolescents and adults. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 20(5), 296-304. doi: 10.1089/cyber.2016.0669
- Menesini, E., Eslea, M., Smith, P., Genta, M. L., Giannetti, E., Fonzi, A. & Costable, A. (1997). Cross-national comparison of children's attitudes towards bully/victim problems in school. *Aggressive Behavior*, 23, 245-257. doi: 10.1002/(SICI)1098-2337(1997)23:4<245::AID-AB3>3.0.CO;2-J
- Metin-Aslan, Ö., & Tuğrul, B. (2013). Anaokuluna devam eden çocukların oyun davranışları ve oyunlarında ortaya çıkan zorbalık davranışlarının incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13, 27-41. Erişim adresi: <https://mjer.inased.org/makale/330>

- Milli Eğitim Bakanlığı (2011). Gençlik Dönemi. (Aile ve tüketici hizmetleri modülü). 761CBG057
- Morsünbül, Ü., & Çok, F. (2006). Kimlik gelişiminde yeni bir boyut: Seçeneklerin saplantılı araştırılması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 4(40). doi: 10.17066/pdrd.03757
- Nishioka, V., Coe, M., Burke, A., Hanita, M., & Sprague, J. (2011). Student-reported overt and relational aggression and victimization in grades 3-8. *Issues and Answers Report*, 114, 1-42. Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED518227.pdf>
- Numanoğlu, G., & Bayır, Ş. (2012). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre İnternet Kullanımları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 295-323. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26137/275281>
- Nwanosike, C. L., Ujoatuonu, I. V., Kanu, G. C., Ike, O. O., & Okeke, T. J. (2022). Social bullying among undergraduates: the roles of internet gaming disorder, risk-taking behavior, and internet addiction. *Frontiers in psychology*, 13, 830794. doi: 10.3389/fpsyg.2022.830794
- Odacı, H. ve Çikrıkci, Ö. (2017). Problemlı internet kullanımında depresyon, kaygı ve stres düzeyine dayalı farklılıklar. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 4(1), 41-61. doi: 10.15805/addicta.2017.4.1.0020
- Oğur, B. (2016). Ortaokul öğrencilerinin internet kullanım alışkanlıklarının araştırılması. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 418231).
- Oktan, V. (2015). Üniversite öğrencilerinde problemlı internet kullanımı, yalnızlık ve algılanan sosyal destek. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1), 281-292. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/209883>
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do?* Malden, MA: Blackwell Publishing. doi: 10.1002/pits.10114
- Olweus, D. (1995). *Bullying at School*. Oxford : Blackwell Company
- Olweus, D. (1999). Sweden. In P. K. Smith, Y. Morita, J . Junger-Tas , D. Olweus, R.
- Olweus, D. (2003) *Bullying at school*. Blackwell Publishing, Oxford, United Kingdom.

- Orpinas, P. & Horne, A. M. (2006). Bullying prevention: creating a positive school climate and developing social competence. American Psychological Association, Washington, DC. doi: 10.1037/11330-000
- Otacıoğlu, S. (2009). Müzik öğretmeni adaylarının duygusal zekâ ile akademik ve çalgı başarı düzeyleri arasındaki ilişki. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 19, Sayı: 1, 85-96. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/89691/>
- Ögel, K. (2012a). İnternet bağımlılığı (1.Basım). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ögel, K. (2012b). İnternet bağımlılığı: İnternetin psikolojisini anlamak ve bağımlılıkla başa çıkmak. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ögel, K. (2017). İnternet bağımlılığı: İnternetin psikolojisini anlamak ve bağımlılıkla mücadele etmek. (3. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Önay, N. (2014). Ergenlerde internet bağımlılığı yordayıcıları olarak ana baba tutumları, iletişim becerisi ve yalnızlık algısı. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 379281).
- Örengül, A. C. & Sabuncuoğlu, O. T. (2018). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocuklarda akran örselemesi/zorbalık. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 19(4), 405-410. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/286230/>
- Özdemir, N. (2011). Düzenli fiziksel aktivitenin ilköğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma ve yalnızlık düzeyleri üzerine etkisi. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 301388).
- Özdere, M. (2019). Öğretmenlere yönelik şiddetin okul iklimi açısından değerlendirilmesi: Niğde ili örneği. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 458659).
- Öztürk, A. (2021). COVID-19 pandemi sürecinde bilişim teknolojileri bağımlılığı. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 195-219. doi: 10.31463/aicusbed.903612
- Öztürk, F. (2022). Üniversite Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı ile Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 715504).

- Öztürk, Ö., Odabaşioğlu, G., Eraslan, D., Genç, Y. ve Kalyoncu, A. (2007). İnternet bağımlılığı: Kliniği ve tedavisi. *Bağımlılık Dergisi*, 8(1), 36-41. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/publication/detail/65378/internet-bagimlilik-klinigi-ve-tedavisi>
- Park, S., An, J. H., Jung, I. W., Piner, R. D., An, S. J., Li, X. S., . . . Ruoff, R. S. (2009). Colloidal Suspensions of Highly Reduced Graphene Oxide in a Wide Variety of Organic Solvents. *Nano Letters*, 9(4), 1593-1597. doi: 10.1021/nl803798y
- Park, H. S., Kim, S. H., Bang, S. A., Yoon, E. J., Cho, S. S. ve Kim, S. E. (2010). Altered regional cerebral glucose metabolism in Internet game overusers: A18FFluorodeoxyglucose positron emission tomography study. *CNS Spectrums*, 15(3), 159- 166. doi: 10.1017/S1092852900027437
- Park, M. H., Park, S., Jung, K. I., Kim, J. I., Cho, S. C. ve Kim, B. N. (2018). Moderating effects of depressive symptoms on the relationship between problematic use of the Internet and sleep problems in Korean adolescents. *BMC psychiatry*, 18(1), 1-8. doi: 10.1186/s12888-018-1865-x
- Parlaz, E. A., Tekgül, N., Karademirci, E. ve Öngel, K. (2012). Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci. *Turkish Family Physician*, 3(4), 10-16. Erişim adresi: <https://turkishfamilyphysician.com/wp-content/uploads/2016/08/C3-S4-ergenlik-donemi.pdf>
- Pasin, S. (2017). Okul öncesi 3-6 yaş arasında görülen akran zorbalığı konusunda öğretmen görüşlerinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 462056).
- Pekel-Uludagli, N. İ. L. A. Y., & Ucanok, Z. (2005). Loneliness, academic achievement and types of bullying behavior according to sociometric status in bully/victim groups. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56). Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/279232660_Loneliness_Academic_Achievement_and_Types_of_Bullying_Behavior_According_to_Sociometric_Status_in_BullyVictim_Groups
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531–562. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/2142/>

- Pişkin, M. (2010). Examination of peer bullying among primary and middle school children in Ankara. *Education and Science*, 35 (156), 175-189. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/101955/examination-of-peer-bullying-among-primary-and-middle-school-children-in-ankara>
- Pivec, T., Horvat, M., & Košir, K. (2023). Psychosocial characteristics of bullying participants: A person-oriented approach combining self-and peer-report measures. *Children and Youth Services Review*, 144, 106720. Erişim adresi: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0190740922003565>
- Polat, O. (2001). Çocuk ve Şiddet. İstanbul: DER Yayınları
- Polat, Z. D., & Bayraktar, S. (2016). Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 6(1), 115-132. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjh/issue/83024/1429306>
- Prabhakaran, M. A., Patel, V. R., Ganjiwale, D. J. ve Nimbalkar, M. S. (2016). Factors associated with internet addiction among school-going adolescents in Vadodara. *Journal of family medicine and primary care*, 5(4), 765. doi: 10.4103/2249-4863.201149
- Psunder, M. (2010). The identification of teasing among students as an indispensable step towards reducing verbal aggression in schools. *Educational Studies*, 36(2), 217-228. doi: 10.1080/03055690903162192
- Reisoğlu, İ.; Gedik, N. ve Göktaş, Y. (2013). Öğretmen adaylarının özsaygı ve duygusal zekâ düzeylerinin problemli internet kullanımıyla ilişkisi, *Eğitim ve Bilim*, 38(170), 150-165. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/152225/>
- Rican, P., Klicperova, M. & Koucka, T. (1993). Families of bullies and their victims: A children's view. *Studia Psychologica*, 35, 261-266. Erişim adresi: <https://psycnet.apa.org/record/1994-33103-001>
- Rigby, K. (2000). Effects of peer victimization in schools and perceived social support on adolescent well-being. *Journal of Adolescence*, 23, 57-68. doi: 10.1006/jado.1999.0289
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and violent behavior*, 15(2), 112-120. doi: 10.1016/j.avb.2009.08.007

- Samancı, O., & Ocakcı, E. (2017). Hayat boyu öğrenme. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(24), 711-722. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/befdergi/issue/33599/351270>
- Sanberk, İ. (2003). Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği (bir geçerlilik ve güvenirlik çalışması) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi.
- Sandıkçı, M. (2014). “Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Olma Düzeyleri İle İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi”. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 368015).
- Sarı, C. & Demirbağ, B. C. (2019). İlk ve ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığının sosyodemografik değişkenler açısından değerlendirilmesi: İlçe örneği. Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi, 1(3), 119-131. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jphn/issue/48387/642804>
- Satan, A. (2006). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorba davranış eğilimlerinin okul türü ve sosyo demografik değişkenler ile ilişkisi. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 209724).
- Savcı, M. (2017). Ergenlerin sosyal zekâ, sosyal kaygı, akran ilişkileri, internet bağımlılığı ve sosyal bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkiler. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 466365).
- Sezen, M. F. (2018). Ergenlerde Akran Zorbalığı, İnternet Bağımlılığı ve Duygusal Zeka Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 512949).
- Sezen, M. F., & Murat, M. (2018). Ergenlerde akran zorbalığı, internet bağımlılığı ve duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. OPUS International Journal of Society Researches, 9(16), 160-182. doi: 10.26466/opus.476629
- Solmaz, A. (2019). Psikolojik iyi oluş ve manevi yönelimin üniversite öğrencilerinin İnternet bağımlılığı düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 570889).
- Steinberg, L. (2016). Adolescence (11. Baskı). New York: McGraw-Hill Education.
- Sungur, M. A., Şahin, M., Can, G., Şahin, M. F., Duman, K., Pektaş, B., ... & Onuk, H.. (2016). Düzce Üniversitesinde yükseköğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin yaşam doyumları ve sosyal uyumlarını etkileyen faktörler. Düzce Üniversitesi Sağlık

Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 6(2), 101-109. Erişim adresi:
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/duzcesbed/issue/24384/258501>

- Şimşek, H. ve Katıtaş, S. (2014). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde okula yabancılaşmanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Şanlıurfa İli Örneği). Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1), 81-99. Erişim adresi:
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1490405>
- Taş, İ. (2019). Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 20(2), 875-905. doi: 10.29299/kefad.2019.20.02.011
- Tilki, E. (2020). Ergenlerin ebeveyn kabul-red algıları ve internet bağımlılığı arasındaki ilişki. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 656537).
- Toksöz, E. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile anne baba tutumu arasındaki ilişki. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 265558).
- Tuna, C. (2015). Ortaokul öğrencilerinin ebeveynleriyle olan bağlanma ilişkisinin internet bağımlılığına etkisi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 418281).
- Turan, F. (2017). Ergenlerde internet bağımlılığının anne baba tutumları açısından incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 460731).
- Turgut, A. (2005). The relationship between bullying tendency, parental acceptance/rejection, and self-concept among seventh grade students. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- TÜİK, (2016). Haber bülteni (18 Ağustos), Nisan ayı hane halkı bilişim teknolojileri kullanımı araştırması, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı, Ankara. 28 Kasım 2017, <http://www.tuik.gov.tr>
- Türker, Ü. (2023). Motor Gelişim. Kuramdan Uygulamaya Sportif Performans, 31.
- Türkoğlu, S. (2013). Ergenlerin problemli internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 350006).

- Tzavela, E. C., Karakitsou, C., Dreier, M., Mavromati, F., Wölfling, K., Halapi, E., ... ve Tsitsika, A. K. (2015). Processes discriminating adaptive and maladaptive Internet use among European adolescents highly engaged online. *Journal of adolescence*, 40, 34-47. doi: 10.1016/j.adolescence.2014.12.003
- Pekel-Uludagli, N. ve Ucanok, Z. (2005). Loneliness, academic achievement and types of bullying behavior according to sociometric status in bully/victim groups. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56).
- Ünsal, E., (2016). Ortaokul öğrencilerinin internet bağımlılığının bazı değişkenlere göre incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 422982).
- Vessey, J. A., Difazio, R. L., Neil, L. K. ve Dorste, A. (2022). Is there a relationship between youth bullying and Internet addiction? An integrative review. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 21(4), 1-25. doi: 10.1007/s11469-021-00731-8
- Walters, G. D. ve Espelage, D. L. (2023). Mediating the pathway from bullying victimization to bullying perpetration with hostility, peer delinquency, and pro-bullying attitudes: Transforming victims into aggressors. *Psychology of Violence*, 13(3), 194–204. doi: 10.1037/vio0000435
- Whang, L., S., Lee, S. ve Chang, G. (2003). Internet over-users' psychological profiles: A behavior sampling analysis on internet addiction. *Cyberpsychology & Behavior*, 6(2), 143-150. doi: 10.1089/109493103321640338.
- Wiertsema, M., Vrijen, C., Van der Ploeg, R., Sentse, M. ve Kretschmer, T. (2023). Bullying perpetration and social status in the peer group: A meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 95(1), 34-55. doi: 10.1002/jad.12109
- World Health Organization (2006). *Orientation Programme on Adolescent Health for Health-care Providers*.
- Xiuqin, H., Huimin, Z., Mengchen, L., Jinan, W., Ying, Z. ve Ran, T. (2010). Mental health, personality, and parental rearing styles of adolescents with Internet addiction disorder. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 13(4), 401- 406. doi:10.1089/cyber.2009.0222
- Yaman, E., Eroğlu, Y. &Peker, A. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Yazar, T. (2012). Yetişkin eğitiminde hedef kitle. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (7), 21-30. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/diclesosbed/issue/61614/920128>
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2014). Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. (4. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, A. (2014). İnternetin görünen yüzü. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2014(3), 51-59. doi: 10.18493/kmusekad.38449
- Yıldız, C. D. (2018). Okul öncesi eğitim kurumlarının yönetiminde yaşanan zorlukların değerlendirilmesi. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(STEMES'18), 95-102. doi: 10.18506/anemon.465821
- Yılmaz Alarçın, E. ve Şirin, H. (2021). Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ve zaman yönetimi ilişkisi. Journal of Marmara University Social Sciences Institute/Öneri, 16(55). doi: 10.14783/maruoneri.714536
- Young, J. S., & Scoville, N. Z. (1991). Molecular gas in galaxies. IN: Annual review of astronomy and astrophysics. Vol. 29 (A92-18081 05-90). Palo Alto, CA, Annual Reviews, Inc., 1991, p. 581-625., 29, 581-625.
- Young, K. S. (1998). Internet addiction: the emergence of a new clinical disorder. Cyberpsychology and Behavior, 1 (3), 237-244. doi: 10.1089/cpb.1998.1.237
- Young, K. S. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. American behavioral scientist, 48(4), 402-415. doi: 10.1177/0002764204270278
- Young, K. S. (2007). Cognitive behavior therapy with Internet addicts: treatment outcomes and implications. Cyberpsychology & behavior, 10(5), 671-679. doi: 10.1089/cpb.2007.9971
- Yöndem, Z. D. ve Totan, T. (2007). Ergenlerde zorbalığın anne baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. Ege Eğitim Dergisi, 8(2), 53-68. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eggefd/issue/4913/67268>
- Yusufoğlu, Ö. Ş. (2017). Boş zaman faaliyeti olarak akıllı telefonlar ve sosyal yaşam üzerine etkileri: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6(5), 2414-2434. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/itobiad/issue/31500/333709#article_cite

Zhang, M. W., Tran, B. X., Hinh, N. D., Nguyen, H. L. T., Tho, T. D., Latkin, C. ve Ho, R. C. (2017). Internet addiction and sleep quality among Vietnamese youths. *Asian Journal of Psychiatry*, 28, 15-20. doi: 10.1016/j.ajp.2017.03.025

EKLER

Ek-1. İl Millî Eğitim Araştırma İzni

SAÜ Evrak Tarih ve Sayısı: 03.01.2023-206225 Evrak Tarihi ve Sayısı:30.12.2022-E.67239755

T.C.
KOCAELİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-99332089-605.01-67239755
Konu : Araştırma İzni
(Arzu ILDIR SAĞLIK)

30/12/2022

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : 23/11/2022 tarih ve E-71948455-044-192689 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi EABD Yüksek Lisans öğrencisi Arzu ILDIR SAĞLIK'ın "*Lise öğrencilerinin internet bağımlılığının akran zorbalığı üzerine etkisi var mıdır? Ergen İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Akran Zorbalığı Ölçeği*" konulu çalışmasını İlimiz Ortaöğretim Kurumlarında uygulama talebi, komisyonumuzca uygun görülmüş olup, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa ve yürürlükteki diğer tüm düzenlemelerde belirtilen hüküm, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimleri ilgili okul, ilçe millî eğitim müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere, gönüllülük esasına göre, anket çalışmasının İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri ve Okul Müdürlüklerinin denetimi, gözetimi ve sorumluluğunda yapmasının uygun görüldüğüne ilişkin, 29/12/2022 tarih ve E-99332089-605.01-67170225 sayılı Valilik Onayı ekte gönderilmiştir.

Gereğini rica ederim.

Salih BIÇAK
Vali a.
Vali Yardımcısı

Adres : Kozluk Mahallesi İnönü Caddesi No:32
41040 İzmit/KOCAELİ
Telefon No : 0 (262) 322 12 69
E-Posta: stratejigelistirme41@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: İbrahim TURAN

Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni

İnternet Adresi: www.kocaelimem.meb.gov.tr

Faks: _____

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden f7d7-bb3f-3506-9e0c-381e kodu ile teyit edilebilir.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrak sorgulaması <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5783&eD=BSRKLAPH5&eS=206225> adresinden yapılabilir.

Ek-2. Etik Kurul Onay Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 10.11.2022-188792

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-188792
Konu : 12/02 Arzu ILDIR SAĞLIK

Sayın Arzu ILDIR SAĞLIK

İlgi : 19.10.2022 tarihli ve E--000-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Eğitim Araştırmaları ve Yayın Etik Kurulu'nun 09.11.2022 tarihli ve 12 sayılı toplantısında alınan "02" nolu karar ile Arzu ILDIR SAĞLIK'ın başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Doğrulama Kodu :BS5K41M9K5 Pın Kodu :14542

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5783&eD=BS5K41M9K5&eS=188792>

Adres Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31
e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

Ek-3. Kişisel Bilgi Formu

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Değerli öğrenciler,

Bu çalışma lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin akran zorbalığına etkisini incelemek amacıyla düzenlenmiştir.

Araştırmadan sağlıklı bir sonuç elde edilebilmesi için vereceğiniz cevapların gerçek duygu ve düşüncelerinizi yansıtması son derece önemlidir. Yaklaşık 30 dakika süren bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Sizden istenen bilgiler ve cevaplarınız tamamen gizli tutulacaktır ve sadece ismi geçen araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir; elde edilecek sonuçlar sadece bu tez çalışmasında kullanılacaktır.

Katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

1. Okulunuz:
2. **Sınıfınız:** () 9. Sınıf () 10. Sınıf () 11. Sınıf () 12. Sınıf
3. **Cinsiyetiniz:** () Kız () Erkek
4. **Ailenizin Sosyo-Ekonomik Düzeyi:**
Düşük () Orta () Yüksek ()
5. **Anneniz:**
Çalışıyor () Çalışmıyor ()
6. **Annenizin Eğitim Durumu:**
() Okur Yazar Değil
() İlkokul
() Ortaokul
() Lise
() Üniversite
7. **Babanızın Eğitim Durumu:**
() Okur Yazar Değil
() İlkokul
() Ortaokul
() Lise
() Üniversite

Ek-4. Ergen İnternet Bağımlılığı Ölçeği

Değerli katılımcılar!	Hiçbir zaman	Nadir olarak	Bazen	Sık sık	Her zaman
Aşağıda son bir yıldaki internet kullanımınızla ilgili bazı sorular yer almaktadır. Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyup size uygun olan ifadelerin karşısına “Hiçbir zaman”, “Nadir olarak”, “Bazen”, “Sık sık” ve “Her zaman” şeklinde görüşlerinizi (X) işareti koyarak belirtiniz. Son 1 yılda					
1. İnternette olmadığınız zamanlarda kendinizi huzursuz hissettiğiniz oldu mu?	☐	☐	☐	☐	☐
2. İnternete girmeyi durdurmak istediğiniz ancak kendinizi yine internette bulduğunuz oldu mu?	☐	☐	☐	☐	☐
3. İnternete çok fazla girdiğiniz için diğer insanlarla problem yaşadınız mı?	☐	☐	☐	☐	☐
4. İnternette olmadığınız zamanlarda bile zihninizi sürekli olarak internet ile meşgul halde bulduğunuz oldu mu?	☐	☐	☐	☐	☐
5. Sürekli olarak planladığınızdan daha fazla internette zaman geçirdiğiniz oldu mu?	☐	☐	☐	☐	☐
6. İnternette uzun süre kaldığınız için temel ihtiyaçlarınızı (yeme, içme, uyku vb) ertelediğiniz oldu mu?	☐	☐	☐	☐	☐
7. İnternette geçirdiğiniz süreyle ilgili diğer insanları yanılttığınız oldu mu?	☐	☐	☐	☐	☐
8. İnterneti sizi rahatsız eden duygu ve durumlardan kurtulmak için kullandığınız oldu mu?	☐	☐	☐	☐	☐
9. İnternette çok zaman geçirdiğiniz için aile fertleriniz ve diğer kişilerle çok ciddi anlaşmazlıklar yaşadınız mı?	☐	☐	☐	☐	☐

Ek-5. Akran Zorbalığı Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda öğrenciler arasında zaman zaman gözlenen bir takım söz ve eylemler yer almaktadır. Bazı öğrenciler bu söz ve eylemleri bazen tek başlarına bazen de arkadaşlarıyla birlikte yaparak kendilerinden daha güçsüz öğrencileri **rahatsız** ederler. Sizden istenen bu söz ve eylemlere; a) ne sıklıkla **uğradığınızı** ve b) ne sıklıkla **yaptığınızı** ilgili maddenin karşısına işaretlemenizdir.

Adınızı ve soyadınızı yazmayınız ve sorulara lütfen **dürüst** cevap veriniz. Vereceğiniz cevaplar **gizli** tutulacak ve hiç kimseye gösterilmeyecektir.

Hepinize şimdiden teşekkürler.

Sınıfınız :
Cinsiyetiniz :

	BANA YAPILDI	BEN YAPTIM
	Hemen hemen her hafta Haftada en az 1 defa Ayda 3 defa Dönem boyunca 1 defa Hiçbir zaman	Hemen hemen her hafta Haftada en az 1 defa Ayda 1 defa Dönem boyunca 1 defa Hiçbir zaman
1 El-kol çakası yaparak rahatsız etme		
2 Rahatsız etmek amacıyla sürekli olarak gıdıklama		
3 Saç ve kulak çekme		
4 Oturmak üzereyken altına rahatsız edici bir cisim koyma		
5 Kuyrukta zorla sırasını alma, önüne geçme		
6 Oyun oynarken sahayı ya da bir mekan ı güç kullanarak terkist etme		
7 Çimdik alma, ısırma		
8 Kalem, toplu iğne vb. sivri cisimler ile saldırma		
9 İtme, dürtme, kolunu bükme, çelme takma, yere düşürme		
10 Zarar vermek ya da rahatsız etmek amacıyla üzerine bazı cisimler atma, fırlatma		
11 Kasıtlı olarak omuz atma, dirsek vurma, çarpma		
12 Sopa, çubuk, cetvel vb. cisimler ile vurma		
13 Tekme-tokat alma, yumruk atma, yüze, kafa, enseye vurma		
14 Bıçak, mışta, tornavida, maket bıçağı vb. kesici aletlerle saldırma veya korkutma		
15 Tabanca gibi ateşli ve patlayıcı maddelerle saldırma ya da korkutma		
16 Saç ve ten rengi, diş yapısı, dış görünüşü, giysileri, beden yapısı ya da bedensel özellikleri alay etme		
17 Aksanı, şivesi ya da konuşma tarzıyla alay etme		
18 Adı ya da soyadıyla dalga geçme, hoş görmeyen, küçük düşürücü isimler (lakap) takma		
19 Anne, baba ya da ailesinin bazı özellikleriyle alay etme		
20 Küfür etme, kaba ve çirkin sözler söyleme		
21 Çeşitli nedenlerle satırma, hakaret etme, küçük düşürme, utandırma, aşağılama, dalga geçme, alay etme, incitme, kızdırma, ağlatma.		
22 Tehdit etme		

	BANA YAPILDI	BEN YAPTIM
	Hemen hemen her hafta Haftada en az 1 defa Ayda 1 defa Dönem boyunca 1 defa Hiçbir zaman	Hemen hemen her hafta Haftada en az 1 defa Ayda 1 defa Dönem boyunca 1 defa Hiçbir zaman
23 Oyuna ve çeşitli etkinliklere almama		
24 Grup dışına iterek yalnızlığa terk etme		
25 Görmezden gelme, yok sayma		
26 Dışlamak amacıyla konuşmama, sorularına cevap vermeme		
27 Diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme		
28 Arkadaşlarını kendisine karşı kızdırarak aralarının bozulmasına çalışma		
29 Aleyhinde söylentiler çıkarma ve yayma		
30 Yapmadığı şeylerle ilgili iftira ve asılsız söylentiler ile suçlanma ve zor duruma düşürülme		
31 Hakkında çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma		
32 Yapmadığı şeylerle ilgili öğretmene şikayet etme		
33 Sırlarını başkalarına anlatarak zor duruma düşürme		
34 Para ya da okul harçlığını zorla alma		
35 Eşyalarını ya da yiyeceklerini zorla alma		
36 Kantinden zorla bir şeyler ısmarlama		
37 Para ya da eşyalarını çalma		
38 Kalem, kitap, defter vb. eşyalarını kasıtlı olarak yırtma, kırma, alma, yakma		
39 Defter ya da kitaplarını karalama ya da üzerlerine kötü şeyler yazma		
40 Kasıtlı olarak elbiselerini yırtma, yırtmaya çalışma, kirletme		
41 Baskıyla telefonuna kontür yükletme		
42 Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme		
43 Çanta ya da diğer eşyalarını izinsiz karıştırma		